

У ворожій країні

Джеймс Віллард Шульц

Переклад Андрія Шевчука

Розділ 1. Червона сукня.

Примітка автора: Апоніс'тай (Біле Теля) — найстаріший з нині живих член племені Чорноногих. Я вперше зустрів його восени 1880 року, коли він зі своїми одноплемінниками прийшов на південь, щоб жити поруч зі стадами бізонів, які на той час ще вкривали рівнини поміж річками Єллоустоун та Міссурі. На той час йому було близько тридцяти років, і він був одним з найвідоміших мисливців та воїнів свого племені. Багато разів перед вечірнім багаттям у його вігвамі ми вечеряли смаженими язиками бізонів та жирними ребрами, які приготували для нас жінки, і потім, коли ми курили люльку з довгим чубуком, передаючи її один одному, він розповів мені багато історій зі своїх пригод. Одна з них, мене найбільше зацікавила, хоча за минулі роки багато чого стерлося з моєї пам'яті. Згодом, минулого літа, коли я відвідав Чорноногих в їхній резервації в Глейшені, в Альберті, я знову гостював в його вігвамі, і він знову розповів мені подробиці історії, яка так давно мене зацікавила.

– Це дивовижна історія, я хочу записати її, – сказав я йому.

– Ха! Зроби так! І не забудь записати, щоб в наступні роки, коли ми, люди, що пам'ятали часи бізонів, підемо, нехай наші діти, що йдуть шляхом білих, прочитають про це, і дізнаються як жили їхні батьки, коли вся земля від Саскачевана до Єллоустоуна належала їм – тільки їм.

Так що ось вона – історія розказана старим, так близько до його слів, як я міг її перекласти.

Мені було не так багато зим, коли я зрозумів, що мій батько, Багато Лебедів, був людиною своєрідною. Він був дуже нетоваристським, рідко відвідував інші вігвами нашого великого табору. Він був знахарем, володарем священного талісману бізона, зображення якого у повний зріст було намальоване на нашому вігвамі – справа бик, ліворуч корова. Обидва були намальовані чорною фарбою, з червоною лінією життя, проведеною від рота до серця, теж червоного. Батько часто ходив у набіги на крі, ассінібойнів, кроу та сіу, завжди один, і завжди повертався зі скальпами, зброєю та кінями, захопленими у ворогів. Він був такий вдатний, що інші воїни частенько просили в нього дозволу піти з ним в набіг, і він завжди відповідав, що його таємні помічники забороняють йому задовільнити їхні прохання. Завдяки його набігам та природньому приросту, наш табун налічував кілька сотень голів, і міг бути ще більш численним, якби не його щедрість. Він віддавав родичам моєї мами та своїм багато ворожих коней, залишаючи собі лише найшвидших, найсильніших та тренованих для полювання на

бізонів. Моя мати, Самотня Жінка, була дуже гарною, тіло в неї було струнким і сильним, а волосся, розділене на дві товсті коси, спускалося майже до землі. Хоча вона і була знахаркою, помічницею батька в його церемоніях з талісманом бізона, і завжди однією з тих жінок, які щоліта будують Священний Вігвам, вона залишалася дуже життєрадісною. Вона любила компанії, жарти, сміх, і частенько дорікала батькові, що він цього уникає, на що він завжди відповідав:

– Я такий, який є. Коли мене немає, нехай наш вігвам буде сповнений твоїх подруг, бенкетуй і веселись з ними. Коли ж я тут, з тобою, ти мусиш охороняти мій спокій, щоб я міг подумати про богів і зрозуміти їх.

Щоразу, коли батько вирушав у свій одиночний набіг, моя бабуса приходила жити зі мною та моєю матір'ю; вона була мені бабусею по матері, інша моя бабуса на той час вже померла. За законом, який Сонце дало нам в давнину, чоловік не міг зустрічатися з матір'ю своєї дружини і навіть бачити її, тому, коли мій батько повертався з набігу, він завжди зупинявся на краю табору і просив когось сказати його тещі, що він повернувся. Тоді вона швидко збирала свої речі, і, закривши лице ковдрою, вирушала у свій вігвам через увесь табір. Потім, коли батько заходив до вігвamu, він обов'язково запитував про її здоров'я, і говорив матері, яких коней вона повинна забрати, щоб передати їй, і завжди при цьому додавав :

– Ще скажи їй, що я дуже поважаю її за її добре серце, за її праведне життя. Попроси її молитися за мене.

– Вона молиться за тебе, вона весь час молиться, благаючи довгого життя та щастя для нас усіх. Вона дуже пишається тим, що вона твоя теща. — відповідала мама.

Коли мені було шість зим, може сім, я почав допомагати батькові дбати про його табун, а коли він був відсутній, я допомагав тим, на кого він їх залишав. Щовечора ми приганяли табун у табір, і, обравши найкращих тварин, прив'язували їх поряд з вігвaмом, де вони були в безпеці від ворожих загонів. Вранці ми відпускали їх пастися з рештою коней нашого табуна, а пізніше, після сніданку, вели їх на водопій, і потім відганяли туди, де краща трава, і там вони залишалися на весь день. Коні завжди тримаються одне одного, і тварини з одного табуна не змішуються з іншими, тож людині встежити за ними не важко — впізнати свій табун можна здалеку по масті коней та їх кількості. У табуні мого батька було багато плямистих коней — білих з чорними, коричневими та рудими плямами. Ці тварини були дуже красивими. Моеї дванадцятій весни, наше плем'я стояло табором і полювало на Кривій річці, трохи вище Великих гір, а потім, у місяць Нової Трави, навесні, ми перемістилися на південний схід, до Поділених Пагорбів, де було безліч не тільки бізонів, а й іншої дичини — лосів, оленів та антилоп. Одного ранку, невдовзі після того, як ми туди прибули, батько розбудив мене, звелів одягнутися і піти разом з ним до нашого табуна. День ще не настав, я був дуже сонний.

– Чому ми йдемо так рано? – запитав я.

– Тому що я хвилююся за наших коней, в мене недобре передчуття. – відповів він.

Ми пройшли вниз долиною, і коли були вже на краю рівнини, настав день. З

верхньої частини невеликого хребта ми побачили наш табун. Багато коней лежали, інші, опустивши голови, спали стоячи. До них було приблизно два польоти стріли, і на половину цієї відстані, схил був вкритий густим лісом з підліском із верб. Поки ми стояли і дивилися на своїх коней, ті один за одним стали піднімати голови, і дивитись в одне місце – на край лісу перед нами, правіше від нас. Деякі почали бити землю копитами і хропти, при цьому ті, що лежали, прокинулися, підвелися, і теж втупилися в ту саму точку.

Батько витяг лук з чохла, натягнув тятиву, дістав три чи чотири стріли, і шепнув мені, що там щось не те відбувається. Я пішов за ним, коли він повільно й безшумно попрямував до цього місця. А потім, коли ми були майже на краю лісу, ми помітили прямо перед собою двох людей, які вийшли з лісу й повільно попрямували до табуна – у кожного в руці була згорнута мотузка з петлею на кінці, і у кожного на потилиці стирчало по орлиному перу. Батько швидко вийшов з лісу на три – чотири кроки, і випустив в одного з них стрілу, яка встромилася йому між лопаток; той з гучним криком змахнув руками, похитнувся і впав. Інший озирнувся, і, побачивши нас, кинув мотузку і побіг назад, щоб сховатися в лісі, праворуч від нас. Мій батько пустив у нього стрілу – вона увійшла йому в праве плече, він скрикнув від болю, але продовжував тікати. Батько наклав іншу стрілу, але коли вже був готовий вистрілити, то ось невдача! Тятива порвалася. Тож ворог добіг до лісу, а ми не в силах були йому завадити. Адже, як казав батько, це загрожувало нам смертю, бо він міг сховатись і застрелити нас, коли ми наблизимось. Тому ми підбігли до іншого, який був убитий наповал, і батько забрав його зброю та щит, а потім доторкнувся до нього кінцем лука, порахувавши собі черговий подвиг. Потім, зібравши наш табун, ми сіли на коней і швидко погнали їх у табір. Там батько попросив допомогти вистежити ворога, який зумів втекти від нього. У пошуках брали участь кілька сотень людей, поки інші охороняли коней. Пошуки пораненого ворога тривали цілий день, але навіть слідів його не знайшли. Хтось сказав, що поранений, мабуть, заповз у чагарник, і там помер, але батько стояв на тому, що той зміг втекти від переслідувачів, тому що його рана не була важка – стріла потрапила йому в м'яз плеча. Було багато розмов про те, ким були ці двоє – судячи з орлиного пера, що стирчало на потилиці, вони могли бути кроу або сіу. Але до якого саме племені вони належали, ніхто з впевненістю сказати не міг. Довго ще після цього ранку батько дорікав собі за те, що в нього не було запасної тятиви.

– Через мою безтурботність, через те, що я не взяв запасну тятиву, хоча й знав, що тятива погана, я не зміг вбити ворога. Він втік, і я більше ніколи його не побачу. – часто казав він.

Мій батько був жерцем Сонця, боги його любили, і часто посилали видіння про те, що чекає на нас у майбутньому. Тому видається дуже дивним, що він не мав жодного передчуття про те, що ми знову зустрінемося з цим ворогом.

Минула моя шістнадцята зима, і з першим місяцем літа, ми вирушили до торгового форту на Кривій річці, щоб обміняти добути за зиму хутра на товари білих. У нашому вігвамі було близько ста бобрових шкур – ми з батьком ставили пастки, а моя мати

очищала їх від сала і сушила на обручах з вербових лозин. Шкур у нас було багато, і мама вмовляла батька обміняти сорок з них на рушницю, порох та кулі. Він відмовився:

– Мої видіння проти цього. Ти ж знаєш, мені було наказано використовувати як зброю лише лук і стріли. – відповів він. – Щодо мене, то мені потрібен від торговців лише запас тютюну, якого має вистачити до наступного літа. Так що, дружино моя, купи його для мене, а решту хутра обміняй для себе, нашого сина та твоєї доброї матері на те, що захочеш.

При цих словах мати взяла його за руку, і ніжно її погладила.

– Ти щедрий. Такий добрий, такий щедрий до нас! І завжди такий мовчазний і такий сумний! О, чому ти не можеш бути таким як інші – щасливим і щедрим до самого себе?! У нас так багато бобрових шкур, ти міг би купити собі багато гарних речей, що їх продають білі. Я була б рада бачити, що в тебе на плечі накинута ковдра, щодня різного кольору. Я б хотіла, щоб ти користувався фарбами білих, щоб в тебе був інструмент, який далеко бачить, і, що б не говорило твоє давнє видіння — рушниця.

Отож ми навантажили з матір'ю боброві шкури на трьох в'ючних коней, і вирушили до торгового форту. Нас супроводжувала бабуса. Прибувши туди, ми занесли боброві шкури в торговий зал, сіли на них, і почали розглядати товари, за довгою вузькою стійкою, вирішуючи, що з них нам хотілося б придбати.

– Насамперед, треба купити тютюну, скільки його дадуть на десять шкур. – сказала мама.

– Ні! Треба взяти на двадцять шкур, ви маєте бути впевненими, що своєму чоловіку його вистачить до наступного разу, – відповіла бабуса.

– Так, – погодилася з нею мама.

Потім вони пошепталися, і я почув, що йдеться про рушницю. Невже вони хочуть купити її для батька, хоч він і сказав, що не хоче її мати? Тут знадвору почувся галас: кричали люди, іржали коні, гавкали собаки. Мама злякалась, що трапилось щось із нашими кіньми, і веліла мені вийти, й пригледіти за ними. Я не хотів йти, бо хотів залишитись і побачити, як вона обмінює наші хутра. Та бабуса сказала мені:

– Ти чув, що сказала твоя матір? Не сперечайся, йди!

Тож я мовчки вийшов за двері. Наші коні стояли там, де ми їх залишили, проте двоє інших, які були прив'язані поряд, заплутались у поводах, і почали бити копитами одна одну. Я допоміг господарям звільнити та заспокоїти їх. Трохи згодом мама вийшла з дверей крамниці і поклікала мене. Я ввійшов за нею в торговий зал, і вона показала мені на невелику купу на підлозі – ковдри, тютюн, червону та синю тканини, а зверху лежала рушниця, бляшанка з порохом та мішечок із кулями.

– Це тобі, рушниця та їжа для неї, – сказала вона, – забирай все це.

Я був такий схвилюваний, що не міг говорити, мене трясло. Бабуса дивилася на мене, і посміхалася. Білий торговець за стійкою теж дивився на мене і посміхався. Тремтячими руками я взяв рушницю, і все, що до неї додавалося. Жінки взяли все інше. Ми вийшли назовні, навантажили коней і вирушили додому – бабуса у свій вігвам, ми з мамою у свій. Коли ми ввійшли всередину, мама розклала перед батьком речі куплені

для нього: великий запас тютюну, три ковдри та ніж. Він побачив рушницю в моїх руках, і сердито сказав їй:

- Чи ж я не казав тобі, що в мене не буде рушниці?

- У тебе її не буде, не хвилюйся, це рушниця твого сина. - відповіла вона.

Батько посміхнувся.

- Добре! Я радий, що ти купила йому рушницю. Але що ж ти купила для себе та для своєї матері?

- Для неї - дві ковдри, синю та червону тканини для суконь та червону фарбу.

- А собі?

- Нічого.

- Ніколи ще не було жінки більш доброї та щедрої ніж ти, - вигукнув батько і піднявши ковдри, він поклав їх на край її ложа, і сказав:

- Вони твої, усі твої! Жодної з них я не носитиму.

І мама схлипнула - вона була щаслива. Потім, коли я осідлав двох хороших коней, і ми з батьком попрямували рівниною на північ, він навчив мене, як заряджати рушницю, цілитися і стріляти, і дуже хвалив, коли я, злякавши стадо антилоп, підстрелив одну з них. Коли ми поверталися додому зі шкурою та м'ясом, він не переставав повторювати мені, щоб я ніколи не забував, яка добра моя матір, що подарувала мені рушницю, і що я маю завжди робити все, щоб вона була щасливою.

Наступного вечора, як я пам'ятаю, він сказав мамі:

- Я думаю, що твоя матір вже шие сукні з червоної та синьої тканин, які ти їй купила.

- Пошила вже одну, з червоної тканини, і зараз прикрашає її лосиними зубами [1]. - відповіла вона.

- Ох! Напевне це буде гарна сукня. Хотів би я побачити, як вона в ній виглядає!

- Ти просто сором втратив! Хочеш побачити свою тещу? [2]

- Та я не про те, я просто кажу, що червона сукня, прикрашена лосиними зубами, має бути дуже гарною, - швидко відповів він.

Все ж таки, думки про червону сукню його не полишали, бо протягом кількох наступних днів він часто говорив про неї, питав, скільки рядків бусин з лосиних зубів буде на сукні, і чи будуть вони на рукавах.

- Та ти просто смішний! - говорила йому мама, - Чому тебе так цікавить, як пошита жіноча сукня? Гаразд, якщо вже тобі це так цікаво, то на кожному рукаві буде по чотири ряди намистин.

Нарешті, одного дня, вона сказала, що сукня готова, і бабуса носить її.

-Ох! - вигукнув батько.

Він довго дивився на вогонь, а потім, загорнувшись у ковдру, вийшов в ніч. Мама підкинула дров у багаття, ми трохи поговорили, потім мама знову підкинула дров, щоб, коли батько повернеться, у вігвамі було тепло та затишно. Але він все не приходив, а в нас почали злипатися очі, тож ми лягли спати. На світанку мама підійшла до мого ложа і розбудила мене:

- Твій батько не повернувся! Я дуже хвилююсь! Ми повинні дізнатись де він; може, хто небудь знає куди він пішов і навіщо?

Я квапливо одягнувся, і вже зав'язував мокасини, коли батько увійшов у вігвам, і, не сказавши нам жодного слова, сів на своє ложе. Він виглядав дуже сумним, а його волосся, завжди акуратно зачесане, було розкуйовджене. Він нічого не відповів, коли мама сказала йому, як вона хвилювалася через те, що його всю ніч не було вдома, і запитала, куди це він ходив. Швидко вона розпалила багаття, поставила перед ним чашу з водою, і почала готувати сніданок. Він ніби уві сні дивився на воду, тоді помив руки, обличчя і розчесав волосся. Потім знову втупився у вогонь стомленим і неспокійним поглядом. Коли він відмовився від миски з чудово приготовленим м'ясом, яке поставила перед ним мати, вона запитала його:

- Багато Лебедів, мій муже! Чому ти такий сумний, такий стурбований?

- Я зробив дещо жахливе! Не питай мене про це! Мені дуже, дуже соромно за себе!
- відповів він, і більше нічого не сказав.

Коли сонце було вже високо, він узяв сагайдак із луком та стрілами, мотузку, і сказав що відведе коней до водопою. Коли ж я почав збиратися разом з ним, він звелів залишитися мені з матір'ю, і сказав, що його не буде цілий день. Через деякий час, ми з мамою вийшли на край табору, і звідти дивилися, як він жене наш табун до води. Напоївши коней, він відігнав їх назад на пасовище, і подався до північного краю долини. Там він спішився, сів на землю, і, хоча обличчя його ми не бачили, ми все ж таки знали, що йому не дає спокою те, що він зробив цієї ночі. Він просидів там цілий день, і щоразу, коли ми дивилися на нього, мама казала мені:

- Твій батько - справжній чоловік. Він ніколи нікого не скривдить. Я впевнена, що він хвилюється через якусь нічого не варту дрібницю.

Батько пробув там, на краю долини, весь день, без їжі та води, доки сонце не спустилося до гір, і лише тоді він повернувся додому, привівши наших найкращих мисливських коней. Я допоміг йому прив'язати їх біля вігвamu. Він був так само сумний і мовчазний, але все ж з'їв трохи м'яса, випив води, а тоді набив і запалив люльку. Нарешті він сказав нам:

- Моя дружино, мій сину, цього вечора спакуйте всі наші речі, бо завтра ми залишаємо табір.

- Навіщо?! Куди ми підемо? — зойкнула мама.

- Я не буду пояснювати, я просто кажу, що завтра ми покидаємо цей табір. - коротко відповів він.

Він був такий сумний, так незвично розмовляв з нами, що ми не наважились більше його розпитувати. Мама дістала свої численні парфлечі, і я став допомагати їй складати наші пожитки. Вранці, коли я привів наших коней і ми почали сідлати і навіючувати їх, довкола зібралися люди й почали запитувати, куди ми йдемо, і чому залишаємо табір. Ми з мамою не змогли відповісти на ці запитання, а батько їм лише коротко відповів:

- Ми на якийсь час йдемо на південь. У мене на це є причини.

- Але це дуже небезпечно, на рівнинах повно військових ворожих загонів. - сказав вождь Три Ведмеді.

- У мене є сильний захисник - мій талісман бізона, - відповів батько.

Я чув, як люди говорили одне одному, що мій батько - чоловік собі на думці, і що марно сперечатися з ним і даремно відмовляти його від того, що заволоділо його серцем. Моя мама викроїла трохи часу, щоб відвідати бабусю, і сповістити про наш від'їзд. Коли ми сіли в сідла, і рушили в дорогу разом з безліччю своїх навантажених і ненавантажених коней, ми чули її гріке голосіння щодо нашого від'їзду.

Батько їхав попереду, нам же звелів стежити за кіньми, які йшли за ним, і рухатись якнайшвидше. Незабаром ми дісталися краю долини, і далі поїхали нею на південь. Ми з мамою були дуже засмучені, і боялися того, що може на нас чекати. Так ми рухались весь день і частину ночі, і зупинилися тільки на березі річки Висока, там де вона витікає на рівнину біля підніжжя Високих Гір. Вігвам ми ставити не стали; кількох найкращих коней прив'язали поруч, ще кількох стриножили, і, розклавши наші лежа, лягли і заснули. Вранці ми прокинулись ще до сходу сонця, і поки мама розводила багаття і готувала сніданок, ми з батьком перевірили коней і викупалися в холодній річці. Він виглядав привітніше, ніж раніше, і, поки ми їли, мати запитала його:

- Багато Лебедів, куди ми прямуємо?

- Сьогодні нікуди. До ночі ми залишимося тут, а потім зберемося, і підемо далі на південь, щоб уникнути зустрічі з військовими загонами, які можуть проходити вздовж підніжжя гір.

- Але ти не відповів на моє запитання, - продовжила вона, - я запитала, куди на південь ми йдемо? Чи ведеш ти нас до наших братів пікуні чи кайна, чи до наших друзів череванів, які ставлять свої табори на Великій ріці або біля струмків, що впадають в неї? Безперечно, що зараз хтось із них везе свою зимову здобич до форту Довгих Ножів на Великій річці [3]

Як чорна хмара приховує сонце і затіняє землю, так питання моєї матері змінило вираз обличчя мого батька. Доброзичливий вираз зник. Нахмурившись, він з сумом довго дивився на наше маленьке багаття, і нарешті відповів:

- Ми йдемо туди, де мені нічого не буде нагадувати про ту ганебну річ, яку я зробив. Дружино, ми йдемо жити до кроу.

При цих словах моя мама відсахнулась, мов від удару, а я затремтів, немов від пориву зимового вітру. Потім вона вигукнула:

- Кроу! З усіх ворожих племен вони найгірші! Ти хочеш, щоб вони нас убили?

- Ні, вони нас не вб'ють. Мій талісман бізона захистить нас від цього. Цієї ночі я мав видіння. Я бачив, як тане зимовий сніг і на проталинах росте нова трава. Тому, коли я прокинувся, то зрозумів, що побачу як настане наступне літо, і вирішив, що ми повинні піти жити з кроу.

- Але в твоєму видінні ти не бачив, що твоя дружина і син побачать наступне літо. - сумно сказала мама.

- Моє майбутнє, це і ваше майбутнє. Я більше нічого не хочу про це чути! Ми йдемо

жити з кроу. – коротко відповів він.

Для нас із мамою цей день був дуже важким. Нам здавалося, що батько веде нас на південь, щоб бути вбитими нашими лютими ворогами. Раз по раз ми запитували одне в одного, що це за ганебна справа, яку він зробив, що відвело нас від тих, кого ми любили, з мирного та безпечного табору до небезпек далекого шляху на південь. Важко, дуже важко було в нас на серці, коли на заході сонця ми сідали і нав'ючували коней і вирушали в дорогу.

Розділ 2. Небезпечна стежка.

Незабаром з'явилося Нічне Світило. Воно сяяло так яскраво, що стало ясно як удень. Взимку наші ніколи не полювали південніше Високої річки, тому земля там була сповнена стад бізонів та антилоп, а тварини були такими неляканими, що лише недалеко відбігали, коли ми наближалися до них. Всю ніч, йдучи на південь уздовж підніжжя Великих гір, ми бачили ці стада, і, коли на світанку зупинилися на вершині високого хребта, звідки відкривався гарний краєвид, що лежав перед нами, батько сказав, що ніколи за все своє життя не бачив таких величезних і численних стад, як ті, що були довкола нас. Тварини спокійно паслися чи відпочивали, і для нас це було добрим знаком – ворожих загонів поблизу не було. Після недовгого відпочинку на вершині хребта, ми знову сіли на коней і продовжили рух. Тож, коли сонце пройшло половину свого шляху у синяві, ми дісталися річки Старого, і зупинилися в тополевому гаю. Розвантажуючи в'ючних коней, ми почули шум від безлічі тварин, що наближалися до нас, і підбігли до краю гаю, щоб дізнатись про причину цього. Велике стадо бізонів бігло до річки, і молоді тварини так хотіли пити, що вони вирвалися вперед, перетнули долину і забігли в воду, залишивши позаду старих биків, корів та телят. Мама запропонувала вбити одного з них, і після деяких роздумів, батько звелів мені взяти рушницю, і добути м'яса. Я поповзки вибрався з гаю, заповз у чагарник і ретельно прицілився в молоду дворічну корову, яка напившись води вийшла з річки. Бабах! Моя куля пронизала їй легені, вона зробила два – три стрибки і впала. Стадо, налякане моїм пострілом, помчало вниз по долині. Ми повернулися до гаю, закінчили розвантажувати коней, і тоді вернулись, щоб обілувати мою здобич, забрати язик, печінку та найкращі шматки м'яса. Я був такий радий, що добре впорався з завданням, а мама так пишалася моїм пострілом, що ми на деякий час забули про небезпеки, до яких вів нас батько. Вона заспівала декілька пісень, поки смажила нам нарізані на скибочки язик та печінку, і була дуже балакуча, поки ми їли цю чудову страву. Коли ми поїли, батько сказав:

– Трохи вище, як ви знаєте, є місце, де грав Старий [4]. На тому місці залишилося велике кругле каміння, яке він та Червоний Старий котили, поки грали один з одним. Це місце священне, тож я повинен піти туди, помолитись, лягти спати, і, можливо, я побачу видіння про те, що нам робити далі. Не бійтеся, ви двоє тут в повній безпеці. Лягайте спати, і якщо ви прокинетесь перш ніж я прийду, приготуйте побільше м'яса, їжте, і терпляче очікуйте мого повернення.

Ні я, ні мати, нічого на це не відповіли. З сумом дивились ми, як він бере згорток з священним талісманом, сагайдак з луком та стрілами і йде від нас. Наші страхи повернулися, і були сильнішими ніж раніше. Сильніше, ніж раніше, ми хотіли повернутися до великого табору свого народу. Моя мама посадила мене поруч з собою, обняла мене і заплакала. Мене охопив гнів:

- Це неправильно! Ми не повинні бути тут, і день за днем йти все далі від свого народу на південь, у країну ворогів. Давай зараз, поки є можливість, сядемо на коней, і якнайшвидше повернемося. - сказав я.

Мама випросталась і подивилась на мене широко розплющеними очима.

- Навіть якщо я точно знатиму, що він веде мене до смерті, я не покину свого чоловіка! - крикнула вона. - А ти, його син, якого він так любить, нехай він завжди мовчить, і дивно поводить, - як міг ти запропонувати залишити його?! Подумай! Як я можу погодитися на це? Невже ти справді готовий прямо зараз покинути його і повернутися?

- Ні! Я був злий, я не це хотів сказати.

- Куди б він не йшов, ми маємо йти за ним.

- Але як це важко! Він так нерозумно чинить! Що ж такого ганебного він зробив, що це не дає йому спокою і не дає залишитися зі своїм народом?

- Ах! Якби ж то я знала! Проти нього ніхто нічого не говорив. Я впевнена, що він сам уявив, що зробив щось не те. - відповіла вона.

- Ну то чому б не спитати його про це? Можливо, ти зможеш умовити його повернутися?

- Ти не гірше мене знаєш, що не можна задавати питань жерцю Сонця. Тільки він сам може вирішити, чи сказати про те, що змусило його так вчинити. - відповіла вона.

Ми дуже стомилися після довгої подорожі, тож припинили розмову, лягли поруч і заснули.

Мене розбудила мама. Вона тихо мені прошепотіла:

- Прокинься, не рухайся, тільки дивись.

Я лежав на лівому боці, вона була у мене за спиною, а її голова була біля мого плеча, рукою вона обіймала мене, і раптом міцно стиснула. Я розплющив очі, і почув новий звук - гучне сопіння і чавкання. Хейя! Менш ніж за двадцять кроків від нас величезний справжній ведмідь [5] їв м'ясо добутого мною бізона, їв жадібно, шматок за шматком. Раптом він підвів голову і загарчав - до нього наближався ще один ведмідь, величезний, розміром з бізона. Він йшов спокійно, погойдуючи важкою тушею, довга шерсть тремтіла при кожному кроці. Я відчував, як б'ється мамине серце - все швидше, швидше і швидше. Моє серце теж, здавалося, хотіло вискочити з грудей. Я дуже злякався, бо ці тварини були дуже небезпечні і нападали на людину заледве її побачивши, і були такими живучими, що ще продовжували битися, навіть отримавши рану, яка валила бізона чи оленя. Я знав також, що єдиним порятунком для нас було не схопитися і бігти, а залишатися на місці і не рухатися. Це було важко, дуже важко, адже наші тіла так і хотіли схопитися і втекти. Перший ведмідь раптом видав

громоподібний рев і зробив короткий стрибок у бік іншого, але той, навіть не рикнувши, продовжував так само спокійно наближатися. Тоді перший повернувся до м'яса, схопив зубами великий шматок, і з ним втік. Високо піднявши голову, обнюхуючи повітря своїм чорним мокрим носом, другий ведмідь підійшов до м'яса, що залишилося, швидко його доїв, і, побачивши, що нічого не залишилося, пішов у той же бік, що й перший, і зник з наших очей. Обидва пішли вниз від гаю. Ми схопилися на ноги, і мама сказала, що вони можуть повернутися, тож нам треба звідси піти. Ми побігли в протилежний бік, перетнули гай, і вибігли на край долини. Озирнувшись, ми побачили, як великий ведмідь бенкетує над вбитим мною бізоном, а той що поменше, сидить поруч і чекає своєї черги. Великий не вважав, що меншому має щось дістатися. Наївшись досхочу, він розлігся поруч із залишками туші, щоб стерегти її. Тоді менший розвернувся і пішов назад в гай. День майже скінчився. Ми з нетерпінням очікували повернення батька, і розмовляли про те, як врятувалися від ведмедів. Коней ми не прив'язували і вони спокійно паслися біля самої річки, вище гаю, в якому ми сховалися. Я запропонував піти нагору, до батька, де грав Старий, але мама не погодилася: не можна його турбувати, сказала вона. Сонце вже сідало, коли ми побачили, як він нарешті спускається в долину. Ми побігли йому назустріч, і розповіли про нашу пригоду з ведмедями.

- Ну що ж, ви не постраждали, з вами все добре, а мені було чудове видіння, поки я спав на цьому священному місці. Так що зараз ми приведемо коней до гаю, навантажимо їх, і продовжимо шлях. - сказав він.

- Але ми не зможемо цього зробити, один з ведмедів у гаю, інший - поруч з ним, біля туші бізона, якого вбив наш син. - заперечила мама.

- Вони так наїлися, що не думають ні про що інше, окрім сну, а оскільки вітер дме вниз долиною, коні їх не вчують. Ходімо, складемо речі й вирушимо в дорогу, доки зовсім не стемніло. - відповів він.

Заперечити нам не було чого - він мав рацію. Поки ми сідали і в'ючили коней, ведмеді не з'являлися, але ми з мамою так боялися, що зітхнули на повні груди лише тоді, коли перетнули річку й піднялися південним схилом долини. Наступного ранку, невдовзі після світанку ми зупинилися на струмку Перекинутої Мотузки [6], біля підніжжя гір. Тут також повсюди були стада бізонів та антилоп, і поки ми знімали поклажу з коней, я запропонував добути щось на сніданок з допомогою своєї рушниці. Але ні. Батько сказав, що кулі потрібно берегти на крайній випадок, а для того, щоб добути їжу, слід використовувати лук і стріли. Його наказ мене дуже засмутив: мені подобався звук пострілу, подальший удар кулі об тіло обраної мною жертви, і те, як тварина падає. Так, з рушницею я відчував себе таким же могутнім, як Птах Грому з його вогненними стрілами. Я сказав батьку, про що я думаю, і тоді він розсміявся.

- Чому ти смієшся? - запитав я.

- Якщо ти так справді думаєш, чому ж ти не захистив свою маму, застреливши ведмеда?

- Ти сам добре знаєш, що навіть з рушниці не можна відразу застрелити такого

сильного і живучого звіра. – сказала йому мама.

– Я не став стріляти в нього, бо боявся, що ми зустрінемо свою смерть, так само, як і Червоне Перо минулого літа – ми знайшли його мертвим і розтерзаним. Поряд лежала його розряджена рушниця і мертвий грізлі, поцілений у серце. – сказав я.

– Тут ти правий, це не жарти, – серйозно відповів батько. – Ведмеді, справжні ведмеді, набагато сильніші за нас, тих, які ходять на двох ногах. Вони також можуть так ходити. Їхні тіла, окрім голови, виглядають майже як наші. Вони наші родичі – родичі, які нас ненавидять. Намагайся уникати їх, сину мій, за будь-якої нагоди. Ну, а нам потрібна їжа, і я її добуду. Ви двоє поки що набирайте хмизу і розпаліть багаття. З цими словами він сів на найшвидшого нашого коня і перетнув струмок, прямуючи до невеликого стада бізонів, що йшли до води. Вони побачили його, повернулися і побігли назад, але, перш ніж вони добігли до підніжжя схилу, що спускався до долини, він уже був серед них і випустив стрілу, яка глибоко увійшла в бік корови-дворічки. Ми бачили, як вона впала, і як він спішився поряд з нею. Коли багаття прогоріло, перетворившись на купу розпеченого вугілля, він повернувся до нас, принісши язик і найкращі шматки м'яса. Ми швидко втамували голод, і, зайшовши до гаю, розвантажили коней, лягли і заснули.

Наступна наша зупинка була на Маленькій річці [7], найпівнічнішому потоці із тих, що стікають з Великих Гір і течуть на південь і схід, впадаючи у Велику Південну річку, звідти ми поїхали до Березового струмка, далі до Молочної річки [8], і потім, подорожуючи всю ніч і значну частину дня, зупинилися на Великій річці [9], там, де в неї впадає річка Верхівок Скель [10], трохи вище від верхнього з водоспадів Великої річки.

Тут ми знайшли сліди нещодавно покинутого табору нашого племені, безперечно, Пікуні — сотні слідів від місць, де стояли вігвами. Попіл у вогнищах був ще легким і рихлим, довкола валявся викинутий одяг та зношені мокасини, вишивка на яких беззаперечно показувала їхню приналежність до пікуні. Ми також зрозуміли, що люди, що залишили табір, попрямували по стежці понад річкою, безсумнівно вирушивши до форту Великих Ножів, щоб продати добуті за зиму хутра.

Коли ми сиділи довколо маленького вогнища і їли підсмажене на ньому жирне м'ясо, я помітив, що батько перебуває у гарному настрої, а мама, сумно дивиться на нього, хоче, і водночас боїться, запитати про щось, що її тривожить. Нарешті вона зібралася з духом.

– Багато Лебедів, звідси всього день дороги до форту Великих Ножів, де зараз знаходяться наші друзі й родичі пікуні, які торгують з білими. Давай поїдемо туди, залишимося з ними хоча б на кілька ночей.

– Так, батьку, давай поїдемо туди, – підхопив я, але, ще не закінчивши фрази, я вже знав, що пропозиція ця буде відкинута, бо батько одразу спохмурнів і втупився в вогонь.

– Ви двоє, чому ви мене про це просите? – запитав він після довгої паузи. – Мій розум перебував у спокої, але ви знову повернули мені неприємні спогади про

ганебний вчинок, порятунку від якого я тепер шукаю. Якщо я зроблю так, як ви просите і залишуся на кілька днів з нашими братами, то цей сором переслідуватиме мене вдень і вночі, коли я сплю. Ні, я не можу звернути з шляху на південь. Ми будемо слідувати йому, поки не прибудемо до табору кроу.

– О муже мій! Заради любові до нашого сина, заради мене, скажи нам, що це було, скажи, що такого ганебного ти зробив! – благала моя мама.

Він довго думав і нарешті відповів:

– Ви дізнаєтеся про це пізніше.

Мама схилила голову, сльози текли в неї по щоках. Вона нічого більше не питала. Я відчував себе таким же нещасним, як і вона, але що ми могли зробити? Нічого.

Ми відпочили в гаю біля гирла річки Верхівок Скель[11], й перед заходом сонця нав'ючили коней, і, перейшовши Велику річку широким бродом вище водоспаду вверх за течією [12], продовжили шлях великою стежкою, яка тепер тягнулася на південний схід, обминаючи гори Пояса. Ніч минула без пригод, і незабаром, на світанку, ми зупинилися в гарному укритті на рівнині вкритих крутими схилами долини річки Стріли. Тільки но ми розвантажили в'ючних коней, як мама, пішовши за водою до річки, побачила на березі людські сліди і покликала нас. Сліди були досить свіжими – це були відбитки ніг, взутих у мокасини з м'якої шкіри. З цієї деталі ми зрозуміли, що людина, яка тут пройшла, була ворогом, тому що чорноногі й дружні їм племена носили мокасини з підошвою з товстої шкіри. Уважно оглянувши вузьку долину і кручі по обох берегах річки, батько сказав:

– Якщо вороги так близько, ми не зможемо залишитися тут. Ходімо, треба знову нав'ючити коней і вибиратися на рівнину.

Ми побігли до коней, швидко осідлали їх, навантажили, і продовжили шлях. Стежка в долину спускалася довгою звивистою ущелиною, а вгору вона підіймалася схожою ущелиною з південного берега. Це був єдиний шлях, яким можна було перетнути долину, інші стежки були далеко на заході і сході. Коли ми перетнули річку і наблизилися до кінця ущелини з південного боку, на вершині скелі на південній стороні, західніше від нас, з'явилися три людини, досить далеко від нас, і за їхніми криками, сигналами і тим, що вони вказували на нас руками, ми зрозуміли, що це розвідники ворожого загону, який безперечно зупинився на відпочинок біля річки, і що вони дають їм знак поквипитися вниз долиною і напасти на нас. Ми чули крики загону у відповідь, але через дерева, що росли вище нас, не могли їх бачити. Згодом, перед тим як увійти в ущелину, ми помітили, що розвідники спустились зі скелі й побігли, щоб випередити нас. Батько крикнув нам із мамою:

– Якщо розвідники дістануться кінця ущелини раніше, ніж ми вийдемо на рівнину, то нам кінець! Підганяйте коней, поспішайте за мною якнайшвидше!

Ми стали шмагати коней мотузками, підганяти їх криками, і коли ввійшли до ущелини, вони вже бігли. Досить довго стежка йшла прямо по дну ущелини, і було легко підтримувати хорошу швидкість бігу, але потім стежка раптом звернула праворуч, оминаючи купи бурелому, і стала такою вузькою, що їхати по ній можна було

тільки вервечкою, по одному коню в ряд, а далі була лінія обвалених стрімчаків, що не давала табуну вийти на рівнину. Тому ми з мамою не могли змусити коней рухатися так само швидко, а вузькою стежкою вони перейшли на крок. Батько весь час озирався на нас, знаками наказуючи поспішати, хоча й розумів, що ми не можемо змусити коней рухатися швидше. А ми своєю чергою теж оглядалися, очікуючи побачити військовий загін, що наздоганяв нас. Нарешті ми їх побачили – понад двадцять чоловік, які бігли за нами. Згодом стежка спустилася на дно ущелини і розширилась, тож нам довелося знову підганяти коней, шмагаючи і не даючи їм розбігтися, і вони з рисі перейшли в галоп. Так рухаючись, ми втратили з поля зору наших переслідувачів. Ми вже було піднялися до рівня рівнини і бачили за стіною стрімчаків її схил, вкритий зеленою травою, аж тут раптом на вершині останньої скелі з'явилися три ворожі розвідники і, натягнувши луки, приготувалися стріляти в нас, коли ми проїжджатимемо під ними. Вони танцювали, співали та знаками закликали нас наблизитися до них. Вони були впевнені в тому, що за допомогою загону, який переслідував нас, вони скоро отримають наші скальпи, коней і всю поклажу. Ми з мамою думали так само. Так, нам прийшов кінець. Тут батько раптом вказав праворуч і вгору, крикнув мені слідувати за ним, а мамі – стежити за кіньми і гнати їх далі стежкою. Я побачив, що там, куди вказував батько, у стіні стрімчаків був прохід – дуже вузький і дуже крутий, але цілком прохідний. Я поїхав туди за батьком, піднявся через прохід на рівнину, і ми опинилися поряд із трьома розвідниками, що стояли на краю скелі. Кінь мого батька був набагато швидший за мого, він сильно його підганяв і залишив мене далеко позаду. Він виїхав прямо до цих трьох, що очікували його з луками наготові. Вони випустили в нього стріли, він теж пустив у них стрілу. Середній ворог упав, упав і кінь мого батька, але сам він приземлився на ноги і майже відразу пустив стрілу прямо в груди другого, а третій розвернувся і побіг до розриву серед скель, через який ми прийшли — без сумніву, маючи намір приєднатися до свого загону, який піднімався стежкою. Батько випустив у нього кілька стріл, але не влучив, а переслідувати його він не міг, бо пошкодив коліно, коли стрибав з коня.

Я дуже боявся, що ворог спуститься в ущелину в той момент, коли там проїжджатиме моя мама, і вб'є її, бо наодинці їй важко було впоратися з нашим табунем – коні зголодніли і втомилися після довгого переходу і, опинившись на рівнині, відразу зупинилися б, щоб поскубти трави. Я не наважувався стріляти в нього з сідла, тому що з коня, що рухався, не міг правильно прицілитися. Тому я натягнув вуздечку, зістрибнув з коня і, ставши на коліно, прицілився і спустив курок. Бабах! Я почув звук удару кулі об тіло і крізь хмару порохового диму розгледів, як той змахнув руками, спіткнувся і впав. І тут зі мною трапилося те, чого раніше ніколи не траплялося: мене трясло, я відчував жар. Я відчував одночасно радість і жаль – адже я забрав життя в людини. Я рвонувся до ворога, щоб забрати його зброю, але батько крикнув мені поспішити до нього. Я під'їхав і допоміг йому підвестися і сісти на коня позад мене, і тут ми побачили наш табун, що виходив на рівнину з ущелини, і почули, як мама кличе нас на допомогу. Вона з'явилася, підганяючи коней, що відстали, злякано оглядаючись

назад, і ми зрозуміли, що вороги майже наздогнали її. Ми вчасно до неї приєдналися – вороги були на відстані польоту стріли. Вони випустили в нас кілька стріл, але жодна в нас не влучила. Поки ми підганяли табун, батько заспівав переможну пісню нашого племені, і я приєднався до нього. Коли вороги припинили нас переслідувати і повернулися до своїх убитих, я підібрав батькові свіжого коня. Ми дуже стомилися і хотіли спати, але не припиняли руху доти, доки, забравшись на вершину пагорба, повз який проїжджали, не переконалися, що ніхто нас не переслідує. Сонце давно перевалило зеніт, коли ми нарешті зупинилися на Вовчому струмку – невеликій річечці, що тече на південний схід до Жовтої річки [13]. Батько був дуже задоволений нашим успіхом – ми ж бо убили трьох ворогів. Батько сказав, що це були крі, він добре роздивився їхні обличчя з татуванням у вигляді синіх смуг, і я відчув гордість від моєї участі в цій сутичці – зрозуміло, я вчинив правильно, застреливши одного з тих, хто збирався вбити нас.

Але моя мама, поки смажила м'ясо, не посміхалася, вона сказала батькові:

– Я ледве не вмерла від страху, коли ви вдвох залишили мене підганяти коней, а я побачила безліч ворогів, які швидко наздоганяли мене, поки я гнала вгору стежкою голодних коней.

– Але ми вбили трьох із них. Ти жива. Радій, – була відповідь.

– Я не можу радіти, йдучи цією небезпечною стежкою. Якщо нас не вб'ють десь по дорозі, я впевнена, що нас знищать кроу, як тільки ми увійдемо до їхньої країни...

– Дружино, наберися сміливості. Вір мені, я знаю що робити. Кроу, хоч вони і вороги нашого племені, до нас трьох поставляться по-дружньому, – перебив її батько.

– Скажи ще, що справжній ведмідь може стати нашим другом! – крикнула вона, і більше нічого не говорила.

Усі мої страхи повернулися. Я був впевнений, що наш кінець близько.

Розділ 3. Вовк приєднується до загону.

Решту дня ми спали по черзі, і по черзі сиділи на краю долини, слідкуючи за тим, чи не з'явиться загін крі, який переслідує нас. Вони не з'явилися, бо, безперечно, вирішили, що переслідувати нас марно. У сутінках ми нав'ючили коней й вирушили на південь, і до середини ночі переправились через Жовту річку, пройшли через прохід у Жовтих горах [14], а при першому світлі дня розташувалися на привал в сосновому лісі на їхньому південному схилі, де нашвидкуруч підсмажили м'яса та поїли. Від краю лісу при світлі дня ми добре бачили темну долину Південної Ведмежої річки [15], що перетинала рівнину, текла на північний схід і впадала у Велику річку. А за нею, в серпанку на фоні неба, виднілася темна височина, яка, як сказав батько, була хребтом Товсторога і лежала вже в країні Кроу. Він не раз проходив біля підніжжя цього хребта під час набігів на це плем'я. А тепер він веде нас із мамою до тих самих людей, родичів яких він убивав. Мама знову плакала і благала його, поки ще не пізно, повернутися і піти до форту Довгих Ножів, де можна було в безпеці залишитися серед наших братів.

На це він коротко відповів:

- Ми підемо далі! Я знову кажу тобі: серед кроу ми будемо так само в безпеці, як серед свого племені!

Потім він звелів нам з мамою лягати спати, доки він пригляне за кіньми, щоб не дозволити їм виходити з лісу на відкритий схил, де їх неодмінно помітив би будь-який військовий загін, що проходив би повз. У лісі було досить свіжої трави та пагонів дикого гороху.

Пізніше, коли сонце давно пройшло середину свого шляху небом, ми з мамою чатували, поки батько спав. Коні, наситившись гарною травою та пагонами, лягли на землю і заснули, так що нагляд за ними був не потрібний. Тому ми з мамою пішли в нижню частину гаю, і там, сидячи в прохолодній тіні, дивилися на велику рівнину і зубчасті гори, які колись належали кроу, але були ними втрачені. Наші давні предки, відважні воїни племен Сіксіка, Пікуні та Кайна, а з ними наші друзі Утцена [16] вигнали їх звідти після багатьох важких битв, і, нарешті, загнали їх за річку Лось [17], на її південний берег.

- Чи варто дивуватися тому, що вони нас ненавидять, це плем'я, до якого веде нас батько? - запитала мама.

- Коли він прокинеться, знову попроси його повернути і відвести нас до нашого племені, - сказав я.

- Так само можна просити вітер змінити напрямок чи річку потекти вгору рівниною! - відповіла вона.

Хоча ми й були сумні, в пригніченому настрої, але не могли не відчувати гордості за те, що все це наше - ця велика земля, яку наші батьки відібрали у кроу. Земля була чорно-жовтою від незліченних стад бізонів і антилоп. На гірських схилах вище і нижче нас було багато оленів та лосів - вони паслися, відпочивали чи тинялися наодинці або маленькими групами. Нам було потрібне м'ясо, і я вважав, що зможу добути його з допомогою своєї рушниці. Мама мені не дозволила: вона сказала, що я повинен, як сказав батько, берегти кулі та порох. Тож я взяв лук і наклав стрілу на тятиву. Незабаром до нас наблизилися троє лосів, які брели, пощипуючи траву, і коли вони проходили повз нас, я випустив стрілу і вбив одного з них, однорічну лосиху, досить жирну. Ми, не відчуваючи ніякої радості, як завжди при такій роботі, частково освіжували її та взяли частину м'яса. Яке щастя могли ми відчувати тут, де страх не відпускав нас, дивлячись на гори, що виднілися далеко на півдні, вершини яких почервоніли в променях ранішнього сонця? Зібравши гілки тополь, що росли навколо джерела, ми розвели бездимне багаття, підсмажили м'яса і покликали батька поїсти разом із нами. Він прийшов, співаючи одну зі своїх священних пісень, добре поїв і похвалив мене за те, що я добув м'ясо з допомогою лука. Ми з мамою нічого більше не сказали.

Знову і знову дивлячись на наші сумні обличчя, він сказав нам:

- Я хочу, щоб ви відкинули страх, який оселився у ваших серцях: через три чи чотири ночі, рахуючи від цієї, ви будете дуже щасливі.

- К'ї! Він каже, що ми йдемо за своїм щастям! - вигукнула мама.

Батько скривився, але нічого не сказав.

Ми осіддали верхових коней, завантажили речі на в'ючних і, спустившись з гір, продовжили шлях широкою рівниною. Посеред ночі ми перетнули Південну Ведмежу річку, а вдосвіта зупинилися на відпочинок біля невеликого озера, що слугувало водопоєм для численних тварин, що мешкали на рівнині. Вони приходили туди весь день, з усіх боків, і ті, хто чув наш запах, розверталися та тікали. Це дуже нас турбувало – нас із мамою, тому що ми добре знали, що будь-який військовий загін, який виявиться недалеко звідси, захоче дізнатися, чому тварини тікають від озера. За винятком сезону спарювання, бізони та антилопи завжди ходять неквапливо, якщо поряд немає їх найнебезпечнішого ворога, людини. Батько помітив наш страх і посміхнувся:

– Відпочиньте, виспійся. Минулої ночі я бачив гарне видіння. Можете мені вірити – ворогів поряд немає, – сказав він нам.

Він проспав першу половину дня, і коли прокинувся й зайняв місце вартового, ми відчували таку втому, що не могли нічого робити, тільки спати. Прокинулися ми перед заходом сонця, попоїли м'яса, підсмаженого ще в горах, і продовжили шлях. Ніч була хмарна, але дощу не було. Нам із мамою довелося добре попрацювати, щоб змусити наш табун рухатися у швидкому темпі, який задав батько з того часу, як ми пішли від озера. Знову і знову він, обертаючись, кричав нам, щоб ми підганяли коней, не даючи їм переходити на крок, бо нам до світанку треба дістатися гаю на березі річки Лось. Кілька разів нам довелося зупинятися, щоб поправити поклажу на в'ючних конях, і при кожній такій зупинці він сильно нервував. Нарешті, коли один із тюків розірвався і весь його вміст розсипався і нам довелося збирати все з трави, він висварив нас за те, що ми не взяли міцнішу мотузку.

– Але чому ти так хвилюєшся, якщо впевнений у тому, що кроу зустрінуть нас як друзів? Чому ми повинні підійти до їхньої землі вночі і сховатися в гаю? – Запитала мама.

– У мене на це є свої причини, – коротко відповів він.

Його також турбувало й те, що ніч була похмурою і не можна було бачити зірок чи окремих пагорбів на рівнині; він боявся, що не зможе вийти до річки в тому місці, де збирався через неї переправитися – трохи вище гирла річки Товсторога. Ранок настав, коли ми були ще на рівнині, але, незважаючи на темряву, з дороги ми не збилися – недалеко ми побачили урвища по берегах обох річок. Наблизившись до краю долини більшої з них, ми зупинилися і оглянули її вгору й вниз, і долину меншої річки – ніде над ними не піднімався дим від вогнищ вігвамів, ніде не було видно коней, наскільки сягав наш зір, на зеленій траві мирно паслися чи відпочивали бізони, антилопи, лосі та олені. Між нами і великим гаєм навпроти гирла Товсторога паслося велике стадо бізонів. Батько довго дивився на них і нарешті сказав:

– Ми не повинні їх потривожити, треба їх обминати.

Після цього він повів нас назад рівниною на захід, потім спустився в долину, де не було тварин, яких ми могли б налякати – лише кілька оленів. І там, втомлені після

довгого і важкого нічного переходу, ми розташувалися на відпочинок у великому гаю з верб та тополь, що розкинувся вздовж берега річки Лось, швидко розвели бездимне багаття з гілок, підсмажили і попоїли м'яса лося, якого я вбив на схилі Жовтої Гори. Потім батько залишився вартувати, а ми з мамою лягли спати.

Сонце схилилось далеко за полудень, коли батько розбудив нас і сказав, що тепер наша черга вартувати, і ми повинні розбудити його, коли сонце буде зовсім поряд з горами. Коні паслися або відпочивали посеред гаю, особливого нагляду за ними не було потрібно, тому ми вийшли на узлісся і там присіли. На березі, між нами і схилом долини, паслося кілька старих бізонів, а нижче, навпроти гирла Товсторога, розташувалася велике стадо корів і телят, яких ми вранці остерігались злякати. Картина була мирною, але мама була в дуже пригніченому настрої.

- Цієї ночі ми перетнемо річку і увійдемо в країну Кроу. О, сину мій, сину мій! На іншому березі, я боюся, нам прийде кінець, - сказала вона мені.

- Нелегко буде перетнути таку велику річку, може, в ній ми й знайдемо свій кінець, - сказав я.

- Так, може, й так. Але це краще, ніж бути вбитими кроу, - відповіла вона, і ми надовго замовкли.

Від роздумів нас відвернула поява вовка, який поводився досить дивно. Він перетнув відкрите місце і ввійшов у гай нижче того місця, де ми сиділи. Вітер дув вниз долиною, і ми очікували, що він побіжить і втече на рівнину, почувши наш запах. Але ні! Зрозумівши, що ми поблизу, він зупинився ненадовго, знову і знову обнюхуючи повітря, а потім, виляючи хвостом і оскалившись, пішов угору і, зупинившись за десять кроків від нас, завиляв хвостом ще швидше і вишкірився ще більше, і то підступав до нас, то відходив, ніби бажаючи сказати нам: "Я хочу потоваришувати з вами, але боюся". Я встав і сказав:

- Вовк, добрий вовк, іди сюди.

Я простяг руку, і він підійшов ближче, але відсахнувся, коли я спробував торкнутися його голови. Я знову заговорив з ним, і коли я наблизився до нього, він не відступив. Я обережно доторкнувся до його волохатої голови, і він лизнув мою руку, а потім, піднявшись на задні лапи, поклав передні мені на плечі і лизнув моє обличчя. Я поплескав його, провів рукою нижче і виявив у нього нашійник - ремінець з м'якої шкіри, прикрашений вишивкою з голок дикобраза. Ми оглянули його - такої роботи ми раніше не бачили. Мама дуже злякалася.

- Господар цього ручного вовка має бути недалеко звідси, — сказала вона.

Я сів. Вовк покружляв навкруги, обнюхуючи кущі та дерева, а потім сів поруч зі мною і поклав мені голову на коліна. Звір мені сподобався, я хотів би, щоб він став моїм. Своїх собак ми залишили у своїх родичів, коли пустилися в далеку дорогу на південь. Цей вовк міг стати нашим сторожем, нашим тихим вартовим. Він не стане гавкати, побачивши або почувши людину, але своєю поведінкою попередить нас про її наближення. Почувши собачий гавкіт, він зависе, але вовки завжди виють, що б не трапилося - так вони попереджають один одного про небезпеку, що наближається, про

те, що знайдено здобич – тварину, яка померла від ран, або зав'язла в хитких пісках на березі річки, або, що потрібно зібратися, щоб загнати стадо антилоп, або оточити і звалити самотнього старого бізона. А цей вовк був самцем, але добрим. Подібно до людей, вовки люблять своїх дітей і піклуються про них, полюють і приносять їм м'ясо, поки ті не виростуть достатньо для того, щоб полювати самостійно.

Сонце продовжувало свій шлях по небу. У долині та по її схилах бізони та антилопи поводитися, як і раніше, спокійно. Я все більше й більше переконувався, що ворогів поблизу немає, і що вовк уже давно розлучився з своїм господарем, з тим, хто виростив і годував його. Настав час будити батька, і коли ми встали і пішли в гай, вовк йшов за нами по п'ятах. Батько вже прокинувся і сидів поруч із нашими сідлами та пакунками, покурюючи люльку. Вовк підозріло глянув на нього і почав ходити довколо нього кругами на пристойній відстані, і я розказав, як цей звір прийшов до нас. Батько сказав, що вочевидь цього вовка виростив хлопчик – тому він не лащиться до нього чи до мами. Він був радий, що я отримав таку тварину, яка згодом могла б стати мені в пригоді. У нас ще залишилося багато м'яса лосихи від моєї здобичі, частину його ми підсмажили, і великий шматок я дав вовку, який жадібно з'їв його і став виляти хвостом, просячи ще. Батько і мати почали простягати йому шматочки зі своїх порцій, але з їхніх рук він нічого не брав. Коли сонце сідало, ми осідлали і нав'ючили своїх коней і рушили вгору річкою, поки не опинилися навпроти острова Голова Бобра. Цю назву він отримав за те, що його обриси були схожі на цю тварину. Там, на березі річки, ми розвантажили коней і склали всю поклажу на великий пліт, який спорудили із сухих стовбурів тополь. Потім ми з батьком роздяглися, залишившись в одних нараменниках, сіли на своїх коней і погнали табун у річку. Переконавшись що всі коні переправилися на інший берег, ми зішли зі своїх і вплав відправилися назад. Там ми посадили маму на пліт із вантажем, зіштовхнули його в річку і, схопившись за нього, працюючи руками та ногами, направили його до протилежного берега. Течія була швидкою, пліт важким і глибоко сидів у воді. Як ми не намагалися, рухався він повільно і, досягши нарешті піщаної обмілини на іншому березі, ми зрозуміли, що опинились трохи вище за гирло річки Товсторога. Коли ми зіштовхнули пліт у воду, вовк плив поряд зі мною, а тепер, стомлений, вийшов на берег і тримався поруч. Коли ми витягли пліт і почали його розвантажувати, він бігав навколо мене і, підстрибуючи, намагався лизнути мене в обличчя, а потім біг поряд зі мною, коли я разом із батьком йшов угору долиною за нашими кіньми. Коли ми привели їх і знову осідлали й нав'ючили, була вже північ. Ми проїхали через великий тополевий гай і піднялися з долини річки Товсторога, майже відразу злякавши велике стадо бізонів, які помчали з гучним тупотом ратиць і стукотом рогів. Вовк побіг за ними, не зважаючи на мої заклики повернутися. Мама сказала, що він втік від мене і більше не повернеться, але коли я трохи озирнувся, він біг біля ніг мого коня. Ми проїхали решту ночі, лякаючи по дорозі стада бізонів, і вовк недовго гнав за ними. Я боявся, що ніколи не привчу його не переслідувати тварин, доки я не дам такої команди.

Коли настав світанок, батько привів нас у великий гай. Там, біля самого берега

річки, ми розвантажили коней. Чисельність бізонів, сказав він, говорить про те, що таборів кроу поблизу немає, тож він збирається весь день спати і, можливо, отримати відіння про те, що чекає на нас попереду. Ми з мамою мали по черзі вартувати і стежити, щоб коні не виходили з гаю, і не будили його, якщо тільки ми не побачимо наближення військового загону чи мисливців кроу.

- Ми цілий день маємо вартувати знемагаючи від голоду? - Запитала мама. - У нас і шматка лосиного м'яса не лишилося.

- Навколо повно гарних тварин, у нашого сина є добрий лук і стріли, - відповів він, і взявши згорток зі священною люлькою, повернувся і пішов у нижню частину гаю.

- Давай відпочинемо, поспимо трохи, потім я спробую добути м'яса, - запропонував я.

- Ні. Спочатку полювання, а відпочинок потім, - заперечила мама.

Я віддав їй рушницю, натягнув лук, взяв кілька стріл і пішов у верхню частину гаю, мама та вовк йшли за мною. Довкола було безліч свіжих слідів і посліду лосів та оленів, і я на кожному кроці очікував побачити якусь тварину. Але ніхто не з'являвся, ми йшли гаєм, і вже недалеко від його верхньої частини я виявив на звіриній стежці свіжі сліди, добре помітні в пилюці - сліди могутнього мисливця, що пройшов перед нами - великого справжнього ведмедя. Мама затремтіла, коли я показав їй сліди. Вона виглядала дуже наляканою і прошепотіла:

- Не дивно, що тут немає лосів чи оленів! Ходімо назад, поки цей липкий рот не побачив нас!

Я вже бачив узлісся гаю та зелену траву на ділянці рівнини між нею та наступним гаєм на нашому боці річки. Я був упевнений, що ведмідь знаходиться на рівнині або в дальшому гаю, тому пішов далі, а мама йшла за мною, знову і знову благаючи мене повернутись. Незабаром ми вже стояли на краю гаю, приховані від стороннього ока кущами та крайніми деревами, і тут вона полегшено зітхнула, притулившись до мене - на рівнині, на півдорозі до наступного гаю, ми побачили ведмедя, який намагався дістати з нори земляну білку. Величезний, як бізон, як же безглуздо він виглядав, намагаючись завзято добути звірка, якого йому вистачило б лише на один укус! Копав він люто - викинута його лапами земля хмарою здіймалася над ним. Нарешті ведмідь припинив копати, відійшов від зробленої ним ями, сів на хвіст і озирнувся. Він був величезного зросту, з широкою тушею; одним ударом своєї сильної лапи він міг би переламати хребет дорослому бізону, і ось він викопав собі на сніданок маленьку білку. Потім він став на чотири лапи і пішов у сусідній гай. Ми побачили кількох оленів і самок лосів з молодняком, що тікали від нього, лосі побігли в долину, олені прямо на нас. Вони зупинилися біля краю гаю, менше ніж за тридцять кроків від того місця, де ми стояли, і я випустив стрілу в одного з них, вона відхилилася, зачепивши гілку верби, і встромила в тварині в задню ліву ногу. Олень помчав униз рівниною, інші приєдналися до нього. Вовк побіг за ним і незабаром довгим стрибком наздогнав його і звалив, вчепившись йому в горло. Коли ми підбігли до тварини, вона вже була мертва. Ми дозволили вовку насититися м'ясом і кров'ю, і, коли він побіг до річки, вирізали

язик, печінку, найкращі шматки м'яса та частину ребер, і віднесли все це до місця нашої стоянки, щоб приготувати сніданок. Вовк незабаром приєднався до нас, і, хоча й був ситий, з'їв кілька шматків смаженого м'яса. Ми були раді нагодувати його, бо без його допомоги ми залишилися б без сніданку.

Мама першою заступила вартувати і стежити за кіньми. Після полудня вона розбудила мене і сказала, що дуже стомилася і мусить поспати. З кіньми у неї було багато проблем – ті весь час хотіли вийти з гаю, щоб попастися на рівнині. Я швидко припинив це, прив'язавши ватажків. Потім я рушив до верхньої частини гаю. Вовк йшов за мною, а потім сів у зарослях шавлії на краю урвища, що спускалося до річки. На другому її боці паслося велике стадо бізонів, вони повільно спускалися до води, щоб напиться. На моєму боці долини, за гаєм, у який пішов ведмідь, було інше стадо – вони вже напилися і тепер піднімалися схилом, щоб далі пастися на рівнині. Я дивився на них доти, поки останній бізон не піднявся схилом і не зник з очей. Стадо на іншому березі спустилося до води, тварини напилися, поплескалися, а потім лягли на широкому піщаному березі – всі, крім кількох корів, що стояли на варті, – вони жували жуйку і дивилися в різні боки. Коли перше стадо спустилося до води, вовк уважно спостерігав за ним, постійно обертаючись до мене, ніби питаючи дозволу вбити одного з них. Я сказав йому, що він ситий по горло хорошою олениною і, якщо хоче ще, нехай іде до туші – вона поруч, і там поїсть. Тоді він кілька разів обернувся і ліг спати. Мене хилило на сон, але я не наважився заплющити очі. Сонце продовжувало свій шлях небом. Я все більше і більше хотів спати. У долині, вгору і вниз, скільки сягав зір, все було відносно спокійно, то чому б трохи не подрімати? Я майже наважився на це, але тут вовк, що був поруч зі мною, раптом прокинувся і підняв голову, настороживши свої великі вуха і поглядаючи на верхню частину долини. Потім він підвівся, і продовжив так само дивитись в той бік. Шерсть на його спині стала дибки, чорний вологий ніс нюшив повітря, але поки що не було зрозуміло, що було причиною шуму, який він відчув. Що б це могло бути? Я вслухався як міг, але нічого не чув, окрім тихого дзюрчання річки та співу птахів у гаю за моєю спиною. Раптом з'явилося стадо бізонів. Вони промчали рівниною так швидко, як могли, спустились в долину і перетнули її, сховавшись за гаєм. Та ненадовго. Вони перепливли річку і я знову їх побачив — довгою вервечкою вони підіймались протилежним схилом долини. Я спостерігав за ними, доки вони не зникли з очей, а тоді спробував з'ясувати, що заставило їх так бігти – поза шлюбним сезоном бізони так біжать лише при появі людей. Що ж їх так налякало? Мисливці кроу, чи випадковий військовий загін, що проходить рівниною? Ніхто не з'явився, і я, повернувшись до гаю, розбудив маму, а потім батька, і розказав що я бачив. Ми втрьох пройшли у верхню частину гаю, і стали стежити, чи не з'являться якісь люди — вершники або піші. Та окрім стада бізонів на іншому березі річки, ми не побачили нічого живого, як не вдивлялись. Вище того місця, де пробігли бізони, долина робила крутий вигин, і була прихована від нас. Схоже на те, сказав батько, що ті, хто злякав стадо, розташувалися там, тож буде краще, якщо він, перш ніж вирушити далі, дізнається що там таке. Швидко стемніло, і він вирушив туди,

звелівши нам осідлати та навантажити коней і терпляче очікувати його повернення. Серед дерев було так темно, що ми насилу зібрали коней, осідлали і навантажили їх. В останню чергу мама з особливою ретельністю поклала згорток зі священним талісманом бізона, поки я вибирав для нього кращого коня. Згодом, коли всі коні були осідлані, навантажені й прив'язані до кущів, ми вмостилися, і вовк ліг поруч зі мною, поклавши голову мені на коліна. Я погладив його. Він був зовсім молодий, не старший за одну зиму, і незабаром заснув. Я сидів спокійно, щоб не розбудити його. Мама притулилась до мене і теж заснула. Мені здалося, що минуло багато часу, коли вовк несподівано підняв голову і прислухався до чогось, потім скочив на ноги, і штовхнув мене. Я розбудив маму, і шепнув їй, що вовка щось стривожило. Ми прислухалися, але спочатку нічого не чули, потім до наших вух долинув звук кроків, м'який шурхіт гілок, і вовк перестав штовхати мене та знову ліг. Потім я почув батьків голос:

- Де ви?

- Тут, тут, - одразу відгукнулися ми й підвелися, щоб зустріти його.

- Усі коні осідлані й навантажені? - запитав він.

- Всі.

- Добре, вище закруту наш шлях закінчиться, сотні вігвамів кроу стоять у верхній частині довгої, широкої та безлісої частини долини. Ходімо до них не затримуючись.

- О, ні! Ні! О, мій муже! В ім'я любові до сина, в ім'я любові до мене я благаю тебе востаннє, поки не пізно, повернути назад і повернутись до нашого народу, до нашої країни. - вигукнула мама.

- Жінко, я знаю що мені робити! Видіння показало мені, що все буде гаразд. Не бійся кроу, вони не завдадуть нам шкоди. Ми підемо до них. - коротко відповів він.

Нам нічого не залишилось, як підкоритися йому. Тремтячи від страху, ми відв'язали коней, загнuzдали їх і поїхали за ним, підганяючи наш табун.

Розділ 4. Привітні вороги.

Невдовзі, після того, як ми залишили гай, з'явилася Стара [19], і ніч посвітлішала, а на півночі Семеро [20] показували, що до ранку залишилось небагато. Ми йшли далі й далі, підіймаючись долиною, огинаючи її великі закрути, і нарешті дісталися її довгої й широкої частини, про яку згадував батько. У її верхньому кінці вили і гавкали численні собаки, і вовк, піднявши голову, відповів їм довгим виттям, як це заведено у вовків. Ми піднімалися все вище, поки не побачили, спершу невиразно, вігвами великого табору кроу, і там, на березі річки, батько велів нам зупинитися, розвантажити коней і покvapитися. Він допоміг нам зняти вантаж і поставити вігвам, і, поки ми натягували на нього покриття і облаштовували, розставляючи всередині лежа зі спинками та розкладаючи численні речі, сам він приніс хмизу з найближчої піщаної обмілини, щоб було чим розпалити багаття. Потім поставив позаду вігвама свій священний триніжок, пофарбований у червоний колір і повісив на нього згорток зі своєю священною люлькою та інше приладдя талісману бізона. Після того ми відвели коней до водопою, і, напоївши їх, прив'язали найкращих поряд з вігвамом, а інших стриножили. Тоді ми

ввійшли у вігвам і посідали на ложа.

- І що ми тепер робитимемо? - запитала мама, поклавши останній парфлеч на потрібне місце.

- Те саме, що робили б у нашому таборі, серед наших одноплемінників, - відповів батько, - принеси води, приготуй м'яса. Засмаж його якнайбільше, дружино, бо, якщо ти пам'ятаєш, я не їв з позавчорашнього дня.

Мама нічого не відповіла, вона просила поглядом подивитися на неї, і я одразу зрозумів, що вона хотіла сказати - вона боялася сама йти до річки. Тож я взяв відро - велике, з жовтого металу, яке ми купили в торговців з півночі, пішов й наповнив його, а коли повернувся, вогонь уже горів, і над ним смажилося м'ясо. Батько з'їв багато, але ми з мамою так боялися того, що з нами може статися, що ледь торкнулися їжі. Потім з'явився вовк - він проліз під дверним полотнищем, і я віддав йому свою частку смаженого м'яса. З'ївши його, він заліз на моє ложе і розтягнувся на ньому. Поглянувши на отвір для диму, я побачив, що небо з чорного стає синім. Я попрямував до виходу - мені хотілося побачити табір кроу, і подивитись, що робитимуть вороги, коли виявлять наш вігвам поставлений поруч з їхнім табором, поки вони спали. Та батько звелів мені повернутися, і сісти на своє ложе. Він дістав маленьку люльку, наповнив її тютюном, запалив і випустив кілька затяжок - до Сонця, до Матері-Землі, та ще чотири на кожную сторону світу. Потім він затягнув пісню бізона, а потім проспівав одну за одною решту священних пісень. Він продовжував співати, коли зійшло сонце і забарвило наш вігвам спершу в червоний, а потім в жовтий колір. Ми з мамою, тихі й сумні, сиділи на своїх ложах і з тривогою очікували звуку кроків зовні, хоча знали, що почути їх не зможемо - всі звуки глушив голосний спів. Ми зі страхом поглядали на дверне полотнище, чекаючи, що його зараз відкине ворог, який прийшов нас убити. Як пізніше нам розповіли у таборі кроу, першою прокинулась і вийшла назовні жінка, яка жила в одному з вігвамів зовнішнього кола. Вона не повірила своїм очам, коли побачила вігвам там, де з вечора його не було. Вона протерла очі, переконалася, що їй нічого не наснилося і не здалося, і покликала свого чоловіка. Він теж протер очі, побачивши те, на що вона вказувала - самотній вігвам.

- Це не наш вігвам, це вігвам якогось іншого племені рівнин, - сказав він їй, і крикнув решті, щоб вони прокидалися, виходили і подивилися на те, що з'явилося вночі поряд з ними.

Усі виходили зі своїх вігвамів, збігалися з усього табору, і всі вони дивилися на наш вігвам і обговорювали його. Декілька вождів вирішили поговорити з головним вождем, Запорошеним Бізоном, і дізнатися, що він вирішить. Тим часом остаточно розвіднілося, і один з чоловіків, що вийшов наперед натовпу, вигукнув:

- Ви бачите, воїни, великого чорного бізона на цьому вігвामі? Ну а я скажу про нього. Я двічі бачив його, вперше на півночі, біля Великої річки, а потім на півдні, там де річка Верхівок Скуль впадає у Велику річку. Це вігвам найбільшого з ворожих племен — Розмальованих Щік [21]. Коли я бачив його вдруге, я захопив двох швидких мисливських коней, прив'язаних перед ним.

- Хай! Хай! Вігвам ворогів! - закричали інші, - Давайте, друзі, вб'ємо тих, хто перебуває всередині.

- Так! Так! Вб'ємо їх! Прямо зараз уб'ємо! Поверніться у вігвами по зброю, друзі! Швидше! - кричали інші.

- Ні! Ні! - крикнув Запорошений Бізон, повернувшись обличчям до натовпу. - Стійте на місці! Слухайте що я скажу! Хоробрий, дуже хоробрий чоловік, якому належить цей вігвам Розмальованих Щік. Він прийшов до нас не як ворог, а з мирними намірами, і ви самі можете бачити зображення на його вігвамі, священний згорток на тринозі за ним, безліч коней навколо нього. Це сильний і багатий жрець Сонця. Так що ми маємо викинути з голови всі спогади про те, що його плем'я, а може і він сам зробили нам, і маємо з усією привітністю піти до нього, та привітати в нашому таборі.

- Так! Так! Цей сміливець заслуговує на нашу дружбу, навіть якщо він і з Розмальованих Щік, - вигукнув старий воїн, якого звали Мала Видра, і багато голосів підтримали його.

Запрошений Бізон зачекав, чи не стане хто противитись його рішення. Ніхто не став.

- Так і буде! - сказав він, - всі поверніться у свої вігвами, а ми з Малою Видрою тим часом підемо до новоприбулих, привітаємо їх і запросимо до нашої країни та нашого табору.

Батько закінчив співати пісню Шкури Бізона, і, поки він думав яку ж зі своїх священних пісень заспівати далі, мама крикнула йому:

- О, мій муже! Благаю тебе, не співай більше! Дай нам почути наближення ворогів. Дозволь нам вийти назовні, щоб ми могли їх побачити і чекати свого кінця!

У відповідь він тільки засміхнувся і труснув головою. Він затягнув пісню Прадавнього Бізона - низьку, повільну та сумну. Коли він дійшов приблизно до половини, вовк несподівано підняв голову, повернув вуха вперед, і поглянув на вхід. При цьому матір встала з батькового ложа, підійшла до мене і міцно обняла. Ми дивилися на вхід, коли він відхилився. Вовк зіскочив з свого місця, притис вуха до голови, очі його загорілися. Всередину увійшов високий міцний чоловік віком близько сорока років, з приємним обличчям, і таким довгим волоссям, що кінці його кіс майже торкалися землі. Його сорочка та штани були пошиті з чудово вичиненої оленьчої шкіри, а ковдра зі шкіри бізона, була гарно вишита голками дикобраза, як і мокасини. Зброї в нього не було, не було навіть ножа на поясі. Ми з мамою відразу це помітили, і перестали його боятися. Старший чоловік, який увійшов слідом, теж ніякої зброї не мав. Пліч о пліч вони стояли між входом і вогнищем, схиливши голови, поки мій батько не доспівав до кінця свою сумну пісню. Після цього вони подивились на нього з усмішкою, відповіли "Хо! Хо!" на його запрошення, і сіли на ложе поруч з ним, куди він їм вказав. Високий сказав мовою жестів, якою користувалися всі племена рівнин:

- Жерцю Сонця, з племені Розмальованих Щік, ми здивувалися сьогодні вранці, коли, прокинувшись, побачили твій вігвам із намальованим бізоном. Скажи нам, звідки й чому ти прийшов, куди підеш далі?

- Я не з Розмальованих Щік, а чорноногий, - на мигах відповів батько, - Далеко на півночі, в таборі мого народу, я зробив дещо погане. Я пішов звідти, і більше не повернуся. Я прийшов до вас, кроу, щоб жити з вами, якщо ви дозволите мені поставити свій вігвам всередині вашого кола.

- Ти вбив одного з чорноногих?

- Ні, дещо інше, щось, за що мені дуже соромно. Тож я вирішив піти на південь, щоб думки про це залишили мене.

- Чорноногий, яке твоє ім'я?

Батько глянув на мене, і я на мигах пояснив:

- Його ім'я - Багато Лебедів [22].

Тоді інший воїн, старіший, сказав:

- Той, хто розпитував тебе, Запрошений Бізон. Це наш вождь, головний вождь річкових Кроу.

Вождь на мигах сказав:

- А це - могутній воїн, Мала Видра.

- Так. Добре. Я зрозумів. - відповів батько.

- Багато Лебедів, навіть якби ти і належав до Розмальованих Щік, ми все одно раді тобі, - продовжив Запрошений Бізон, - Адже вони, і твоє плем'я, і ще одне, Смугасті Роти [23], — це один народ, який говорить однією мовою. Довго ці племена воювали з нами, і ми довго воювали з ними, але зараз, коли ви з нами, моє серце сповнене радістю. Ви можете прямо зараз піти до нашого табору, і поставити свій вігвам поряд з моїм.

- І ніхто не покаже ворожого ставлення до вас, - додав Мала Видра.

- Дуже добре! Друзі мої, у мене є швидкі мисливські коні, і я дарую по одному кожному з вас. А тепер давайте викурим люльку, - відповів батько.

Коли люлька по черзі обійшла всіх трьох, батько розповів про небезпеки пережиті нами по дорозі з півночі, а кроу розповіли про новини свого табору. Напередодні вони перемістились сюди звідкись з заходу, і збираються продовжити шлях до долини річки Товсторога, де водяться багато бізонів та інших тварин, і де жінки зможуть назбирати багато ягід, щоб насушити їх на зиму. Незабаром їх відвідають їхні одноплемінники, гірські Кроу, які зараз перебувають у горах далеко на півдні. Поки двоє кроу розмовляли з моїм батьком мовою жестів, я помітив, що вони раз по раз кидають погляд на вовка, який спокійно лежав поряд зі мною, але очей з них не зводив. Нарешті, знову поглянувши на вовка, Мала Видра на мигах запитав мене:

- Хлопче, де ти взяв цього вовка?

- Нижче, біля річки Лось, він тинявся там, коли почув мій запах і прийшов до мене, виляючи хвостом. - відповів я.

- В останній місяць Падаючого Листя, коли ми відвідали народ племені Земля [24] на Великій річці, нижче гирла річки Лось, я бачив ручного вовка, що належав хлопцеві з цього племені, - продовжив Мала Видра. - Він був меншим за цього, і ще у нього був вишитий нашійник, і він був дуже грайливим.

- Цей теж має нашійник, - на мигах відповів я, і, розсунувши шерсть на шиї вовка, показав його.

Обидва дуже здивувались, і сказали, що це той самий вовк, який належав хлопцеві з племені Земля, тільки зараз він старший і більший. Потім вони поговорили між собою, і жестами сказали нам з батьком, що цей вовк був дуже прив'язаний до господаря, і з власної волі ніколи б від нього не пішов. Схоже було на те, сказали вони, що під час подорожі на захід, загін, у якому перебував цей хлопець та його батько, був знищений ворожим військовим загоном, і вовк блукаючи країною, потрапив до мене. Батько відповів, що це схоже на правду. Я ж сказав, що точно знаю одне — вовк тепер мій, і я залишу його собі.

Батько тричі набивав люльку, запалював й пускав її по колу, після того як кроу розділили з нами сніданок приготовлений матір'ю — смажене м'ясо і чудовий пемікан, який вона берегла для особливого випадку, а потім наказав нам перенести вігвам на нове місце в табірному крузі. Вони вийшли, й батько пішов за ними, щоб віддати кожному з них мисливського коня, як він і обіцяв. Вхідне полотнище опустилося за ними, і мама з щасливим сміхом обняла мене.

- Ми живі! - вигукнула вона, - Ті, хто був нашими ворогами, тепер наші друзі! Твій батько був правий, а я помилялась. Ніколи! Ніколи більше не стану я сумніватись в його видіннях. Давай сину, допоможи мені. Потрібно якнайшвидше спакувати речі, й перебратись в табір наших нових друзів.

Раптом вона завмерла й випрямилась. Постоявши так хвилику, трохи згодом вона вигукнула:

- Але що ж це таке, що такого ганебного міг зробити твій батько, що заставило його піти від свого народу?

- Так! Що б це могло бути? - запитав я.

Коли все було спаковане й готове до переїзду, Запрошений Бізон та Мала Видра повернулись до нас верхи на конях, подарованих батьком, і провели нас у великий табір. Я був радий, що люди не збіглися з усього табору, щоб подивитися на нас. Вони ходили довкола, займаючись звичайними справами, іноді підходили, щоб поглянути на нас і наше майно, і більшість з них привітно усміхалися. Ми проїхали через центр великого кола, і розвантажили коней поруч з вігвом Запорошеного Бізона, праворуч від нього. Його дружини підійшли й обняли мою маму, допомогли їй поставити вігвам, а потім принесли нам багато їжі - в'ялене м'ясо, пемікан, сушені сливи - ці плоди я бачив уперше в житті, тому що в нашій країні, де холодніше ніж на річці Лось, сливи не ростуть.

Решту дня ми батька не бачили, тому що всі вожді кроу запрошували його до своїх вігвів, а жінки весь час приходили, щоб принести мамі подарунки - в'ялене м'ясо, чудово вичинені шкіри, прикраси та всякі потрібні речі і поговорити з нею на мові жестів. Незабаром наш вігвам був розставлений, і я погнав коней на пасовище. Я приєднався до гурту хлопців мого віку, які засипали мене питаннями про країну Чорноногих, наші племена, про кількість вігвів в кожному з них. Вони заздрили тому,

що я маю рушницю, передавали її з рук в руки, і ретельно вивчали, прикладаючи до плеча, і цілячись в кущі чи каміння. Коли я розповів їм, що на річці Стріли на нас напав військовий загін, воїни якого носили мокасини з м'якої шкіри, і я з цієї рушниці вбив одного з ворогів, я побачив, що вони відразу пройнялись до мене великою повагою. Вони залишались зі мною, доки сонце не спустилось за вершини гір, а потім допомогли мені зібрати свій табун і прив'язати поряд з вігвамом найкращих коней. І весь цей час, що ми були разом, вони намагались потоваришувати з вовком, але він їх до себе не підпускав.

Доки ми з мамою вечеряли, ми почули, що оповісник ходить табором, звіщаючи всіх про якесь розпорядження вождів. Невдовзі з'явився батько, і пояснив про що мова. Через два дні відбудеться велике полювання на бізонів, велике стадо яких помітили на рівнині, на сході річки. До цього часу мисливцям було заборонено полювати на них, і навіть на оленів, щоб не злякати стадо, і не затруднити видобуток великої кількості м'яса, так необхідного табору. Після того, як ми подорожували протягом багатьох ночей і мало спали вдень, як було чудово розлягтися на своїх зручних ложах у своєму вігвмі, і заснути, не побоюючись нападу випадкового ворожого загону. Ми дуже стомилися, всі троє, тож відразу заснули, а на світанку прокинулись, чудово відпочивші і задоволені від того, що кроу, які були нашими ворогами, стали нашими друзями. Ми з батьком відвели коней на пасовище, потім збігали до річки та викупались, і повернулись в свій вігвам до чудового сніданку, приготовленого матір'ю. Сонце піднялось зовсім невисоко, коли до нашого вігвamu стали сходитися чоловіки та жінки, щоб перекинутись кількома словами з батьком і матір'ю, запросити їх до своїх вігвамів, побенкетувати та покурити. Я ж пішов до своїх вчорашніх друзів, і познайомився в таборі з ще кількома хлопцями. Найбільше мені сподобався Чорний Олень, син Запорошеного Бізона. У нього було приємне лице, був він стрункий і доладно складений. Він прожив стільки ж зим, як і я, і дуже добре до мене ставився. Ми провели разом цей довгий день, і надвечір він пішов зі мною, щоб допомогти мені з кіньми. Від матері він дізнався моє ім'я, те котре дали мені при народженні. Коли ми були поряд з табором, він на мигах спитав мене:

- Неси Перо, я знаю тебе лише два дні, але ти мені дуже подобаєшся. Як таке може бути? А чи я тобі також подобаюсь?

- Так, ти дуже подобаєшся мені, - відповів я.

- Чудово! Давай, поки Сонце бачить і чує нас, станемо друзями з цієї хвилини і на все життя!

- Твої думки - мої думки. Так, давай станемо друзями, близькими друзями, і завжди будемо єдині серцем.

По цих словах він посміхнувся. Його очі були повні сліз. Мої, напевне, були такими ж. Ми обнялись, і потерлись щоками. Коли ми йшли по коней, серця наші були великими, і ми були щасливими.

Наступного дня мало відбутися велике полювання, тому вранці ми з батьком напоїли коней і відвели їх на пасовище, всіх, крім п'яти - двох швидких, мисливських,

на яких збирались їхати самі, спокійної конячки для матері, та ще двох, на які збирались нав'ючити добути м'ясо та шкури. Ми скупались та поснідали. Сонце було вже досить високо, коли почалось полювання. Нас було більше трьохсот мисливців, за якими їхало безліч жінок. Вони вели коней – в'ючних, і тих, що тягли безколісні візки. Ми вбрід перейшли річку, піднялись довгим схилом долини, і на самому краю рівнини налетіли на стадо, яке там паслось. Бізонів було багато — корови, телята, молоді бички, сотні й сотні. Вони збилися до купи і побігли, і тупіт їх ратиць по твердій землі, був подібний грому. Наші натреновані коні були такими ж мисливцями, як і ми. Варто було вибрати жирну корову, як кінь гнався за нею, підводив нас до її боку, і при клацанні тятиви сам відскакував від гострих рогів. Так повторювалося раз за разом, поки наші коні не втомилися і не могли більше переслідувати бізонів, які втоми не відчували. Ми зупинилися, щоб вони могли перевести подих, і озирнулися назад – рівнина була чорною від мертвих та пораних бізонів, а там, де почалося полювання, вже ходили жінки – вони оглядали стріли в тушах, і по них визначали, яких бізонів вбили їхні чоловіки. Водночас, ті чоловіки, які з певних причин не змогли взяти участь у полюванні, прибули зі своїми дружинами, щоб допомогти оббілювати та обробити здобич, отримавши за це свою частку м'яса та шкір. Батько вбив дев'ять, а я п'ятьох жирних корів та молодих жирних бичків. Ми віддали їх всіх, окрім двох, яких допомогли мамі оббілювати та повантажити на в'ючних коней, при цьому ми брали лише найкращі шматки м'яса. Коли ми повернулися в табір, до мене приєдналися мої друзі – Чорний Олень та інші. Вони заздрили тому, що я брав участь в полюванні і вбив декількох бізонів. Ні в кого з них не було швидкого мисливського скакуна, тому їм нічого не залишалось, як допомогти обробити здобич старших. Вони дуже здивувались, коли я на мигах розповів їм, що у чорноногих майже всі юнаки мого віку мають таких мисливських коней і беруть участь у полюваннях. Ще до заходу сонця табір кроу став червоним від розвішеного для сушіння м'яса, а земля довкола стала білою від розстелених на ній внутрішньою частиною догори шкір. Коли настала ніч, по всьому табору лунали жарти та сміх щасливих людей, пісні та стукіт барабанів. В нашому вігвамі батько раз по раз наповнював та запалював люльку – до нас один за одним йшли численні гості, які розповідали про свої військові походи та перемоги, які вони здобули в битвах з різними ворогами. Але ніхто жодного разу не сказав про похід на чорноногих, як і батько не згадував про те, що в нього є не один скальп кроу.

Минали чудові літні дні, я їздив верхи, полював на оленів разом з Чорним Оленем та іншими друзями. Вовк завжди був поряд зі мною, але до них ставився насторожено. Настав місяць Стиглих Ягід, і гірські Кроу спустились з гір, і поставили свої вігвами неподалік нас, нижче по долині. Вони були не такі численні, як їхні побратими – річкові Кроу – їх налічувалось не більше двох сотень воїнів. Щойно їх вігвами були поставлені, і над ними почали підніматися серпанки диму, як мій батько з Запрошеним Бізоном пішли провідати їхніх ватажків. Повернувшись увечері, він розповів нам про них. Їх головним вождем був Довгий Лук, приємний чоловік, гарний зовні, але дуже старий, готовий впасти в дитинство. Його місце хотів зайняти Короткий Ріг, чоловік років

сорока, з неприємним обличчям та гучним голосом. Він був великим хвальком, і, за словами Запорошеного Бізона, в племені його не любили, але дуже боялися, що він невдовзі займе місце Довгого Лука. Наступного дня, і потому, я бачив у нашому таборі цього Короткого Рога, коли він вештався туди-сюди, провідуючи різних вождів. Як і говорив батько, лице в нього було дуже неприємне. Я помітив, що на лівому плечі він завжди носив вузький довгий чохол з оленьчої шкіри червоного кольору, багато вишитий голками дикобраза – безсумнівно, свій талісман. Мені завжди було цікаво, що це могло бути.

Настав день, коли батько запросив на бенкет Запорошеного Бізона, Довгого Лука, інших вождів та великих воїнів з обох племен Кроу — всього вісімнадцять чоловік. Серед них був і Короткий Ріг зі своєю неприємною пикою. Було подане частування, і люлька пішла по колу, гості по черзі розповідали про свої військові походи, про подвиги, які вони звершили, і при цьому оповідач завжди повторював розповідь мовою жестів, щоб батько міг його зрозуміти. Вони багато разів перераховували свої подвиги, всі розповіді були схожі одна на одну, і все це вони розповідали тільки для того, щоб потішити батька. Гидко посміхаючись, і весь час шморгаючи носом, Короткий Ріг слухав усе це, і з нетерпінням чекав своєї черги. Нарешті він розказав, і на мигах повторив для батька:

– Чорноногий, з усіх воїнів обох племен Кроу, я, Короткий Ріг, здійснив найбільший подвиг.

Промовляючи це, він зняв з плеча свій чохол з талісманом, поклав його на землю перед собою і погладив кінчиками пальців.

– Так, самий великий серед всіх кроу, і в цьому чохлі підтвердження моїх слів. Кілька років тому, разом з моїм другом Швидкою Антилопою, я вирушив у набіг на північ, проти найгірших серед наших численних ворогів – чорноногих. Багато ночей йшли ми, і нарешті виявили в долині Поділених Пагорбів [25] великий ворожий табір. Незабаром після світанку, ми наблизилися до великого табуна і вже готові були його захопити, коли п'ятеро людей вискочили з лісу й напали на нас, одразу вбивши мого товариша. Вони стріляли в мене, їхні стріли сипалися навколо мене немов струмені дощу, і я теж стріляв у них, не промахнувшись жодного разу. Одного за одним я вбив чотирьох із них, і в мене закінчились стріли. П'ятий випустив в мене стрілу, і вона глибоко вп'ялась мені в плече — дивіться, ось шрам, який від неї лишився. І що ж я зробив? Я скажу вам, що я зробив: я вирвав стрілу з плеча, розриваючи плоть, хоч біль був жахливий, і, поклавши її на тятину, вистрілив в груди останнього з ворогів. Коли він впав, я підбіг до нього, вирвав стрілу з грудей, і хотів осідлати коня та захопити табун, та ба! За мною погнались багато ворогів, так, їх було чоловік з двадцять. У мене не було часу ловити коней, вороги, що наближались, були надто численними, щоб з ними боротися. У мене була лише одна стріла – та яка мене поранила, і якою я вбив ворога. Шукати решту стріл мені було ніколи. З єдиною стрілою я побіг у ліс, і біг, поки не знайшов місце, де можна було сховатися. Кущів було замало, я вже було зневірився знайти притулок, коли це помітив білку, яка видряпалась по дереву і зникла в його

густому листі. Так, мені довелося зробити те саме. Я поліз нагору, злякана білка голосно цокотіла на мене. Вона залізла на верхівку дерева, і сиділа там, розмахуючи своїм пухнастим хвостом і голосно верещала. Це могло привернути увагу моїх переслідувачів. Там, де гілки були найгустішими, я став на одну з них, і міцно обхопив стовбур. Я чув, як вороги наближаються; вони шукали мене, оглядали чагарники. Двоє з них, розмовляючи, пройшли просто піді мною, але ніхто вгору не подивився. Вони пройшли, і я з полегшенням зітхнув, але свого притулку не залишив. Весь довгий день я провів на дереві, і ті, хто шукав мене, багато разів проходили поряд. Настала ніч. Я спустився на землю, долаючи страшний біль, бо плече моє опухло, і рука майже не діяла. З однією рукою я не зміг упіймати ворожого коня, тому пішов додому пішки. Ніч за ніччю я йшов, поки не дійшов до табору свого племені. А зараз чорноногий, я покажу тобі доказ свого подвигу!

З цими словами Короткий Ріг, цей гидкий вождь Гірських Кроу, витяг зі свого чохла з талісманом стрілу і поклав її на землю перед моїм батьком та мною. Ми з відкритими ротами дивились на неї, на чорну голову бізона, намальовану на древку, одразу над оперенням. То була стріла мого батька! Ми відразу подумали про одне й те саме – згадали той давній ранок на Поділених Пагорбах, коли, вирушивши, щоб зібрати коней, ми виявили двох ворогів, що підкрадалися до них, і батько вбив одного з них, і поранив іншого, який втік зі стрілою в плечі. І цей Короткий Ріг, вождь гірських Кроу, був тим самим чоловіком, що втік від нас, і який пишався подвигом, що був однією великою брехнею! І намагався довести свою правоту з допомогою стріли мого батька! Становище було хитке – ставилися до нас привітно, але ж, все таки, ми знаходились у ворожому таборі, і я не уявляв, що пред'явить батько, щоб вивести брехуна на чисту воду, перед присутніми вождями. Самі уявіть, яке здивування і жах я відчув, коли побачив що батько потягнувся до чохла з луком і стрілами, що висіли біля його ложа. Я не міг не крикнути:

– Ні, батьку! Не показуй своїх стріл! Не кажи про те, що ми знаємо, інакше ми тут померемо!

– Нехай я й помру, але всі, хто тут зібралися, дізнаються який брехун цей Короткий Ріг. – відповів він.

З іншого боку я почув стогін мами:

– Божевільний, твій батько збожеволів! О, сину мій, настав наш кінець!

Розділ 5. Покарання брехуна.

Наш подих переривався від страху, серця скам'яніли. Ми з матір'ю дивилися на батька, який поклав свій чохол з луком та сагайдак собі на коліна, погладив його, а потім, з палаючими очима і міцно стисненими губами, розпочав свою розповідь мовою жестів:

– Запрошений Бізоне, Довгий Луку, і ви, друзі мої, – почав він, – Зі всього того, що розповів цей чоловік, правда лише одна – він зі своїм товаришем дійсно знайшли табір чорноногих в Поділених Пагорбах. Того ранку, про який він говорить, мій син, котрий

сидить поруч зі мною, та я вийшли рано, щоб зібрати своїх коней, в'ючних та верхових. Біля узлісся ми помітили двох чоловіків, двох ворогів, як ми зрозуміли по пір'їнах, які стирчали в них на потилицях, що наближались до табуна. Я одразу випустив стрілу прямо з того місця, де стояв, і вбив одного з них, а коли інший побіг, я поранив його. З моєю стрілою, що стирчала в його плечі, він втік у ліс, і, хоча багато воїнів шукали його, але так і не знайшли, і вирішили, що він помер від своєї рани де-небудь в густих чагарниках. Та тепер я знаю, що він не помер. Ось він сидить. І ось переді мною моя стріла, моя власна стріла, за допомогою якої він приписав собі неіснуючий подвиг. Дивіться, друзі! Я докажу вам, що те, що я кажу - правда!

З цими словами батько витяг з сагайдака декілька стріл і поклав поряд з тією, що там лежала. І всі гості побачили, цілком зрозуміло, голову бізона на древку кожної з них!

Апікуні, друже мій, за все своє довге життя я бачив чимало жахливих сцен. Я бачив людей, які в муках помирали від ран, отриманих ними в битвах, бачив і тих, кого розтоптали ратицями бізони, і тих, кого розтерзали кігті справжнього ведмедя. Але найжахливіше всього було те, що настало після того, як батько розвінчав брехливий подвиг Короткого Рога. Без слів вожді і воїни кроу дивилися то на стріли, які лежали перед ними, то на Короткого Рога, який сидів з відкритим ротом і бігаючими очима, втиснувшись в спинку сидіння, мов койот в капкані. Довгий Лук, вождь гірських Кроу, сидів у цей момент, тримаючи люльку, яка дійшла до нього. Він поклав її перед собою на землю і подався вперед, ніби намагаючись підвестися. Інші, помітивши його рух, теж схопилися. Коли ж той скочив на ноги і почав кричати на брехуна, решта, як один, зробили те ж саме. Вони закричали, схопили Короткого Рога за волосся, за руки і за одяг, витягли його із вігваму і почали бити кулаками, палицями та гарапниками. Вони штовхали його, тягали за волосся, рвали на ньому одяг, називали боягузом, брехуном та собакою. Він у цей час страшенно кричав від болю, і ці жахливі крики різали мені вуха, мені стало погано. З усього табору збіглися люди, вони запитували нас що сталося, жінки злякалися, діти плакали, собаки гавкали, вили та кидалися одна на одну. Побитий, весь у крові, Короткий Ріг уже не волав, а лежав мов мертвий, і чоловіки перестали його бити. Прийшли його троє дружин і подивилися на нього без всякого жалю - їхні очі були сухими, губи міцно стулені, носами вони не шморгали - видно було, що свого чоловіка вони недолюбливали. Та все ж вони його підняли, не особливо обережно, і понесли в свій вігвам.

Після цього Запрошений Бізон звернувся до натовпу, до обох племен, і на мигах повторив все для мого батька:

- Наймерзенніший з чоловіків той, хто розповідає про подвиги, яких ніколи не звершував. Він брехав багато зим, тому отримав кару, яку заслужив.

Довгий Лук звернувся до свого племені, теж повторивши сказане на мигах для батька:

- Ви, гірські Кроу, діти мої, ніколи більше не будете полювати разом з Коротким Рогом, і ніколи більше не відвідаєте його вігвам, і не запросите до себе!

- Послухайте мене, річкові Кроу: слова Довгого Лука для його дітей, це й мої слова для вас. З цієї хвилини цей чоловік, який пишався брехливими подвигами, для вас помер! - вигукнув Запрошений Бізон.

Потім, коли всі розійшлись, гості мого батька повернулись у наш вігвам, і наполовину викурена люлька була запалена знову і пущена по колу, і батько знову розповів як того давнього ранку поранив Короткого Рога, і вбив його товариша, котрий, як ми дізналися, був воїном гірських Кроу на ім'я Швидка Антилопа. З усіх присутніх, ніхто не висловив жодної неприязні до мого батька за те, що він убив одного з їх одноплемінників, навпаки - вони дуже хвалили його за те, що він розповів правду про Короткого Рога. Коли бенкет скінчився, і була викурена остання люлька вони поговорили один з одним, і Запрошений Бізон првторив сказане, на мигах пояснивши батьку:

- Багато Лебедів, могутній жерче Сонця, ми порадилися і вирішили, що ти чоловік добросердний, щедрий і хоробрий. Ми полюбили тебе, і ми задоволені, що твій вігвам стоїть в одному крузі з нашими, і ми говоримо тобі - ти і твої близькі тепер члени нашого племені.

- Ви дуже привітні до нас. Ми раді бути тут, з вами. Ми зробимо все можливе, щоб заслужити і зберегти вашу дружбу. - відповів батько.

Коли гості розійшлись, мати сказала:

- Я сподіваюсь, що більше ніколи не побачу того, що мені довелось побачити, і ні про що подібне не почую. Наш народ, сіксика, і братські племена - справжні люди, вони ніколи не стануть бити брехуна, вони просто відвернуться від нього! Я не хочу бути однією із племені Кроу. Багато Лебедів, я хочу, щоб ти відвів нас назад, звідки привів.

- Кроу хороші люди, і їхня країна - хороша країна; ми залишимося тут! - крикнув батько, і мама вибігла назовні і довго плакала.

Перед смерком я пішов за нашими мисливськими кінями, і Чорний Олень приєднався до мене. Він на мигах сказав мені:

- Добре, що твій батько розповів нам правду про Короткого Рога. Добре, що ця гидка пика сповна заплатив за свою брехню.

При цих словах мене затрясло, і він запитав, чи я не хворий.

- Так. Мені погано від того, що я побачив, - відповів я, - у моєму племені ніколи нікого не б'ють, ніхто не наважиться вдарити іншого, вони кажуть, що так поведуться лише собаки.

Мій друг з подивом поглянув на мене:

- Як же тоді ви, чорноногі, караєте таких брехунів, як Короткий Ріг? - запитав він.

- Колись в давнину був серед нас один такий брехун. Він не зміг винести мовчання і гнівних поглядів тих, хто раніше були його друзями. Він дуже страждав від того, що збрехав, тож піднявся на вершину високого стрімчака і стрибнув з нього. Його дружини не стали забирати його тіло, і ніхто за ним не плакав.

- Ви, чорноногі, доброзичливий народ, - сказав він з усмішкою.

- Але вороги нас бояться!

На це мій новий товариш нічого не відповів.

Цієї ночі з вігвама Короткого Рога долинали стогони і страшні крики, а вранці його дружини сповістили, що він весь горить і марить. До вечора жар спав, він затих та заспокоївся, і стало зрозуміло, що він видужує від побоїв, але ніхто цьому не зрадив. Минали дні, цієї людини ми більше не бачили – він виходив з вігвама лише вночі.

Одного разу до мами прийшла її близька подруга, одна з дружин Запорошеного Бізона, і на мигах повідомила їй:

– Минулої ночі я проходила повз вігвам Короткого Рога, і почула як він співає якусь пісню злим голосом. Я зупинилась і прислухалась. Його пісня ненависті закінчилась так тихо, – сказала вона, – що я ледве змогла її зрозуміти. "Так, цей з Розмальованих Щік, котрий поранив мене того давнього дня, той, через кого моє тіло вкрите саднами та шрами, він не повинен жити! О, ти Великі Вуха [26], птаху ночі, мій таємний помічнику! Допоможи мені, вкажи мені спосіб завершити його шлях!" І він знову затягнув свою злу пісню. Я подумала: "Він, певне, сам. Він не стане співати таке в присутності своїх дружин." обережно підійшла я і зазирнула в середину. Він був сам. Я втекла.

– Той, у кого в помічниках Великі Вуха, має бути дуже поганою людиною. – на мигах відповіла мама.

– Так. Скажи своєму чоловіку, щоб він остерігався його.

Коли матір закінчила розповідати це нам з батьком, він тільки й сказав:

– Ха! Він брехун і боягуз, я не боюся його!

– Прислухайся! Якщо не хочеш, щоб тебе застрелили в спину, остерігайся його, – наполягала мати.

Дружина Запорошеного Бізона, звісно ж, розповіла йому про те, як Короткий Ріг молився своєму таємному помічнику, і в обох таборах дуже швидко дізналися про це. Запрошений Бізон і Довгий Лук вдвох прийшли до мого батька, і попередили його про те, що він повинен наглядати за своїм ворогом.

– Добре! Давайте я покінчу з цим. Я піду до нього, і викличу його на бій – з луком та стрілами, на списах, або ножах, верхи чи пішими, нехай він сам вибирає, – запропонував батько.

– Це марно, він не погодиться, – сказав Запрошений Бізон.

– Якщо він й погодиться, і ти його вб'єш, тобі все рівно кінець, – пояснив Довгий Лук. – У нього багато рідні, і, хоча вони й відмовились від нього, все рівно вони зобов'язані завершити твій шлях ще й тому, що ти з іншого племені, самого ворожого до нас.

– Друзі мої! Як ви мені й радите, я буду наглядати за цією людиною, але кажу вам – не Короткий Ріг завершить мій шлях, – знаками відповів батько, і на цьому розмова закінчилася.

Через щоденне полювання чоловіків з обох таборів кроу, бізони та інша дичина в околицях зникли, тому гірські Кроу вирішили повернутись до себе в свою гористу країну.

Ввечері, напередодні їх відбуття, Довгий Лук запросив мого батька на прощальну вечерю, і сказав йому, поки вони докурювали останню люльку:

- Друже мій, я полюбив тебе, і мені жаль, що завтра ми розлучаємось.

- Як твоє серце прагне до мене, так і моє до тебе, - відповів батько.

- Було б чудово, якби ти жив в моєму таборі і полював зі мною, але, після того що сталося, тобі краще залишитись з іншим твоїм другом, Запорошеним Бізоном. Короткий Ріг - злий чоловік, я простежу за ним, і коли він покине табір, ти швидко про це дізнаєшся.

- Чудово, ти справжній друг, я чую твої слова. Незабаром ми знову зустрінемося, і викуримо не одну люльку. - відповів батько.

Наступного ранку ми з Чорним Оленем спостерігали, як гірські Кроу згортають табір. Поки дружини Короткого Рога знімали вігвам і в'ючили все на коней, він сидів перед ними, непорушний мов скеля, загорнувшись в нову ковдру з бізонячої шкіри так, що було видно лише його злі очі. Чорний Олень кивнув на ковдру й посміхнувся:

- Ти пам'ятаєш його стару ковдру, як вона була розмальована?

- Так, на ній були зображені його подвиги - п'ятеро ворогів з мого племені, яких він начебто вбив, і стріла мого батька.

- Так, так і було. І з якою гордістю він його носив!

Плем'я було готове вирушати. Сім'я за сім'єю, кожна зі своїм табуном, витяглись вони в лінію вздовж стежки, що вела на захід. Дружини Короткого Рога йшли останніми. Сам він їхав далеко позаду, останнім в довгому каравані, як і раніше, загорнутий по самі очі в свою нову ковдру. Мені його було майже жаль.

Через два дні, після того, як гірські Кроу залишили нас, ми перебрались до гирла річки Товсторога. Наступного ранку ми пройшли вниз долиною річки Лось, і вже наступного дня розставили свої вігвами біля гирла річки Шипшини. Так назвали кроу невеличкий струмок. Я не помітив, щоб в долині цього струмка було більше зарослів шипшини, ніж деінде. Але тут, при долинах будь яких річок і в вибалках, що перетинали рівнину, було безліч стиглих слив, ірги й вишні, і жінки та діти почали в великих кількостях збирати й сушити її на зиму. Надвечір другого дня, як ми отаборились на цьому місці, Мала Видра та декілька інших вождів прийшли в наш вігвам, і батько на мигах показав, що їм радий, дістав тютюн та люльку, а мати приготувала для них невелике частування. По тому, як вони переглядались, ми зрозуміли, що прийшли вони через щось більш важливе, ніж просто покурити. Коли батько набив люльку, запалив її, й пустив по колу, Мала Видра знаками сказав йому:

- Друже мій, якраз перед тим, як ти прибув до нас в верхів'я річки Товсторога, четверо мисливців з нашого табору були вбиті військовим загоном племені, котре вороже тобі, так само як і нам - ассінібойнами. Дружини і діти цих чотирьох прекрасних людей журяться, і ми повинні осушити їх сльози. Тому, знаючи що ти улюбленець Сонця, і знаючи, що ти й сам великий воїн, ми просимо тебе очолити загін, який піде проти тих, хто вбив наших людей.

Ми з матір'ю подумали, що він відразу відмовиться, тому що, як я тобі вже говорив,

він завжди ходив в набіги наодинці, тому дуже здивувались, коли він відповів:

- Я зроблю те, про що ви просите. Я з задоволенням поведу загін проти цих головорізів, які вбивають ваших людей, і моїх чорноногих.

Коли гості розійшлись, мама запитала його:

- Ти ж завжди ходив в набіги один, чому ж тепер зголосився повести загін кроу по стежці війни?

- Лише тому, що вони дуже добрі до нас; вони прийняли нас в плем'я, хоч ми їх навіть і не просили. - відповів він.

Тож наступного дня мама разом з іншими жінками побудувала великий вігвам потіння для нього та тих хто зібрався піти в набіг. Там вони підносили молитви Сонцю, щоб воно уберегло їх від небезпек і дарувало їм успіх. Настав вечір, і батько сказав мені, щоб я завжди наглядав за нашим єдиним ворогом серед кроу - Коротким Рогом, піклувався про маму, наших коней та постачав м'ясом наш вігвам. Потім він взяв згорток зі своєю священною люлькою, зброю та щит, і приєднався до загону з двадцяти чоловік. Ми з мамою сумно дивились як вони спускаються долиною. Одна з бабусь на мигах сказала нам:

- Вони йдуть пішки, а повернуться з багатьма скальпами на конях.

- Про це я молю Сонце, - відповіла мати.

Ми повернулись до вігваму, і довго пригнічено сиділи, вступившись в маленьке багаття. Зненацька почулись кроки, відхилилось дверне полотнище, і з усмішкою на обличчі і сяючими очима увійшов Чорний Олень, за яким йшла його матір, несучи в оберемку шкури та ковдри.

- Мене прислав батько, щоб я пожив з вами, якщо ви не проти, доки не повернеться твій батько.

- Чудово! Я радий, що ти прийшов. - відповів я.

Мама теж зраділа, і разом з матір'ю Чорного Оленя вони швидко спорудили для нього зручне ложе навпроти мого. Він сів на нього, і вовк підійшов до нього, обнюхав коліна, повертів хвостом, і лизнув його руку. Ніколи раніше цей звір не відносився привітно до будь-кого, окрім мене. Мене це здивувало й втішило: це свідчило про те, що він признав Чорного Оленя моїм другом. Він завжди розумів мою мову, і я на мигах сказав Чорному Оленю, що він теж має її вчити, щоб мати змогу дати команду вовку, коли ми полюватимемо, або в інших випадках. Я скомандував звіру:

- Макхуй, пак-сі-пут [27], - і він підійшов до мене.

Чорний Олень повторив ці слова, і вовк перетнув вігвам і підійшов до нього, нашорошивши вуха й виляючи хвостом, з гордістю озираючись на мене. Так і вийшло, що вивчаючи накази для вовка, мій друг швидко захотів навчитись мові чорноногих, тому я розмовляючи мовою жестів, повторював все словами. Він швидко вчився, і невдовзі став розмовляти на нашій мові так, наче й сам був чорноногим.

Щодня ми з Чорним Оленем виїжджали разом з моєю матір'ю та дружинами Запорошеного Бізона, щоб охороняти їх, поки вони не наповнять парфлечі різними ягодами. Вони, як і решта жінок в таборі, були жадібними до ягід, дуже жадібними;

весь простір між вігвамами займали ягоди, які сушилися на розстелених бізонячих шкурах, яких ставало чимраз більше, аж до того, що вдень неможливо було пройти табором – на ніч шкури згортали і складали поруч з вігвамом. Нарешті настав день, коли Запрошений Бізон звелів своїм дружинам припинити збір ягід. Моя матір теж насушила більше, ніж ми могли з'їсти за зиму. Тож тепер ми з Чорним Оленем були цілковито вільними, й могли їхати куди захочемо, якщо тільки в моєї матері і сім'ї Чорного Оленя було в достатку м'ясо. Їдців було багато – не лише сам Запрошений Бізон зі своїми дружинами і дев'ятьма дітьми, які жили в двох вігвамах, але й вігвам батька та матері Запорошеного Бізона і ще декілька його старих родичів. Спершу таку кількість ротів прогодувати було неважко – в долинах обох рік було безліч оленів та лосів, а на оточуючих рівнинах паслись стада бізонів і антилоп. Але щодня сотні мисливців добували безліч тварин, а вцілілі відходили все далі від табору, і нарешті настав день, коли до найближчого стада був день шляху, і в нас не було часу на ігри з друзями. Не сказавши нікому, крім матерів, що ми вирішили випередити решту мисливців, ми ввечері рано лягли спати, і, прокинувшись задовго до світанку, осідлали найшвидших мисливських коней і двох в'ючаків, і разом з вовком відправились на пошуки далеких бізонячих стад. Коли розвиднілось, ми вже далеко від'їхали від табору стежкою, протоптаною численними мисливцями вздовж долини річки Шипшини. Стежка була курною, пил здіймався під копитами наших коней хмаринками, які були схожі на змійок, через що вовк постійно чхав, аж доки, не порозумнішав, вибіг наперед і побіг перед нами. Ми збирались їхати долиною, поки не побачимо стадо, але невдовзі після світанку Чорний Олень зупинив коня і на мигах сказав мені:

– Ти сам бачиш, як глибоко протоптана ця стежка. Нею проїхали безліч мисливців в пошуках бізонів. Давай зійдемо з неї і поїдем на схід, куди ніхто не ходив, і, може бути, там ми швидше знайдемо стадо.

– Мудра думка. Поїхали на схід, – відповів я, і ведучи за поводи в'ючних коней, повернув слідом за ним.

Вовк, поглянувши на нас, розвернувся й побіг за мною. Виїхавши з долини, ми продовжили шлях рівниною, порізаною ярами і покритою невеликими пагорбами. Наскільки сягав зір, рівнина була цілковито пустельною; ми помітили лише декількох вовків та койотів в рідких зарослях полину. Ми їхали далі і далі, й коли сонце ще не було над нашими головами, помітили гідну здобич – декілька антилоп відпочивали на схилі пагорба, доволі далеченько від нас. Я хотів сказати Чорному Оленю, що спробую підкрастись до них, і вбити одну з них з рушниці – на той час ми вже зголодніли, як зненацька вони схопились з своєї лежки й побігли. Ми піднялись на вершину пагорба, з якого вони втекли, і звідти нам відкрився чудовий краєвид. Ні одного бізона в полі зору не було видно, навіть самотнього старого бика. Я запропонував повернути на південь, до витоків річки Шипшини, де мали б бути стада тварин, але мій товариш знаками сказав, що туди постійно навідуються наші мисливці, котрі розігнали їх, а тому краще спробувати щастя, рухаючись на схід, до річки Язык, де плем'я Кроу не полювало багато місяців; там має бути багато бізонів, і, напевно, можна зустріти оленів та лосів.

Тож ми вирушили на схід, і я був в пригніченому стані, передчуваючи неприємності. Стало спекотно, ми страждали від спраги, морди наших коней покрилися піною. Нарешті, коли сонце хилилось до заходу, ми наблизились до невисокого хребта, з якого, як сказав мій друг, можна побачити яри, якими струмки текли в Порохову річку, і перед ночівлею ми могли напитися. Ми пришвидшили рух, піднялись на хребет, і тут мій друг хрипким голосом заспівав мисливську пісню кроу, побачивши чудове видовище – наскільки сягав зір, перед нами зблизька і в далині на обох берегах річки та в її вузькій долині було безліч стад бізонів та антилоп. Ми спустились назад, щоб тварини нас не помітили, і порадились. Наші коні занадто втомились і страждали від спраги, щоб полювати, до того ж, наближалася ніч. Я був за те, щоб спуститись до струмка, переночувати там, і рано вранці влаштувати полювання. Але нам потрібне було м'ясо: без їжі в нас не було б сил для завтрашнього полювання. Ми поїхали на південь, до довгого яру, що спускався до струмка, і там, спішившись і взявши лук зі стрілами, Чорний Олень пішов наперед, щоб вистежити і вбити оленя чи лося. Наші коні дуже хотіли пити і рвались до води, і мені довелось прив'язати їх і не відпускати, поки він не зник за поворотом, і лише тоді я повільно пішов за ним. Яр ставав все глибшим і ширшим. Я знайшов декілька великих дерев, гілки яких гнулися під вагою стиглих ягід. Їх було більш ніж досить для вечері та сніданку. Я хотів було побігти наперед і зупинити мого друга, щоб не сполохати найближчі стада, коли знизу до мене донісся рев і тупіт численних ратиць, і я добре знав, що це значить. Я поспішив донизу, й побачив Чорного Оленя, який стояв в хмарі куряви й дивився на хвості втікаючих бізонів, які намагались вибратися з яру, і однорічну корову, що конала біля підніжжя схилу.

– Даремно ти її вбив, – на мигах сказав я другу наблизившись до нього, – там, позаду, повно ягід. Тепер стадо налякане, і бізони перелякають інші стада.

– Ти не зрозумів, – відповів він, – я не бачив цього стада, хоча й був поряд з ним. Бізони ховались в гаю. Вони почули мій запах і помчали вверх схилом. Так чи інакше, вони налякали б інші стада, тому не було великої різниці, уб'ю чи ні я цю корову.

Так і було. Що ж, що зроблено, то зроблено. Я спішився і ми прив'язали коней. Перед тим, як почати білувати тушу, ми вилізли з яру й оглянули долину. Стадо, яке сполохав мій товариш, помчало на північ, і всі стада по цю сторону струмка побігли за ним. Але стада на південній стороні залишились на місці, і спокійно паслись та відпочивали. Тож нічого страшного не сталося: завтра вранці нам доведеться пройти трохи далі заради хорошої здобичі. Вовк непокоївся, він хотів повернутися до вбитої корови, тягнув нас до неї, виляючи хвостом і підстрибуючи. Він дуже хотів отримати шматок м'яса, який був його часткою в здобичі. Ми освіжували тварину, розділили м'ясо і загорнули в два тюки, щоб завтра вранці можна було повантажити їх на коней, і, накривши їх шкурою, взяли язик і частину печінки, сіли на коней й спустились до струмка. Там ми вволю напилися самі та напоїли коней. Розсідлавши і стриноживши коней, ми пустили їх пастися, назбирали сухих тополевих гілок, і біля струмка, де дерева були густішими, розвели багаття і швидко підсмажили шматочки язика та

печінки. Найкраща страва – це язик бізона, підсмажений на жару з тополі, але того разу, коли ми з моїм другом їли його, я не відчував смаку, так як моє серце тривожно билось, відчуваючи небезпеку. Тож я сказав:

– Поїсти можна і в темряві. Давай загасимо багаття.

– Почекай. Спершу доїмо. Я не люблю їсти в темряві. До того ж, тятива на моєму луці ось ось порветься, і я хочу поміняти її перш ніж ми ляжемо спати.

Я промовчав. Ми закінчили вечеряти і Чорний Олень витягнув лук із чохла, зняв тятиву, знайшов в своєму мішечку нову, дістав її й став жувати кінчик, щоб розм'якшити його. І цієї миті я побачив, як за спиною мого друга раптом з'явилися люди, які скочили на ноги й кинулись на нас.

– Вороги! – вигукнув я, й потягся за рушницею, що лежала за моєю спиною.

Пізно! Її схопив інший ворог разом з луком та стрілами. Ми були оточені ними. Вовк скочив, кинувся до мене, люто поглядаючи на них і вискаливши білі зуби. Ми не могли захистити себе. Прийшов наш кінець, подумав я. Хейя! Я був такий молодий! І я не хотів помирати!

Розділ 6. Полонені.

Ми з Чорним Оленем схопились на ноги, вихопили ножі й втупились у ворогів, відразу обернувшись, щоб бачити тих, що були у нас за спиною. Мене здивувало, що вони не показували ворожості, навпаки, деякі з них посміхалися, дивлячись як ми перелякалися. Один з них, високий стрункий воїн, підступив ближче до нашого маленького багаття і на мигах сказав нам:

– Ми не збираємось вас вбивати, сховайте ножі.

Ми скорилися.

– Добре! – так само на мигах показав він, і щось сказав своїм товаришам.

Один з них віддав мені рушницю, інший простягнув чохол з луком і стрілами. Ще один, широко посміхаючись, підняв спущений лук Чорного Оленя і віддав його йому. Ми не знали що й думати. Можливо, вони просто граються з нами, щоб потім розчерепити голови?

– А тепер давайте присядемо й поговоримо, – продовжив стрункий воїн, мабуть, ватажок загону. – Ви двоє сідайте там (він вказав на місце з однієї сторони багаття), а ми по цей бік.

Всі сіли так, як він вказав. Ватажок заговорив з товаришами, а ми тим часом роздивлялись їх. Одягнуті вони були майже так само, як і ми – в сорочки та штани з оленьчої шкіри. Ковдри зі шкіри бізона, в деяких були розмальовані малюнками, які зображували подвиги їхніх власників. Їх було дванадцятьоро. В чотирьох були рушниці, решта були озброєні лише луками та стрілами. Я довго гадав, ким вони могли б бути, доки не помітив у декількох з них хвости бізонів, що були прив'язані до мокасинів. Так я дізнався хто вони, бо не раз чув, що так прикрашають мокасини люди Плямистого Народу [28]. Це було вороже нам плем'я – чорноногі ніколи не курили з ними люльку миру; для кроу вони теж були ворогами. Тому я знову вирішив, що ці люди лише

прикидаються доброзичливими, і скоро заберуть наші життя. Продовжуючи так гадати, я почав обережно простягати руку до моєї рушніці.

Вождь про щось переговорив з товаришами, і четверо з них встали, і кудись пішли. Дуже швидко ми почули тупіт коней; наші коні до них відізвались. Невдовзі четверо воїнів повернулись з двома бізонячими язиками та шматками печінки, підкинули в багаття гілок, щоб воно розгорілося, та стали смажити м'ясо.

Повернувшись до нас з Чорним Оленем, стрункий воїн на мигах сказав:

- Ви двоє вже поїли, тепер їсти будемо ми.

Ми не відповіли. Він зі своїми людьми, можливо, дехто з них, певний час стежили за нами і бачили як ми вечеряли. Я міркував, чому вони не вбили нас, тому що їхня поведінка дійсно здавалась доброзичливою.

- Ви двоє розмовляєте один з одним лише руками, а не губами, - продовжив ватажок, і, вказавши на Чорного Оленя, запитав:

- Скажи мені, з якого ти племені?

Мій друг зам'явся, а потім рішуче, сердито й гордо відповів:

- Я із племені Кроу!

- А ти? - запитав він мене.

- Чорноногий.

Ватажок в знак здивування ляснув себе по губам.

- Чорноногі та кроу уклали мир? - запитав він.

- Ні, мій батько, матір та я прийшли до кроу, щоб жити з ними.

- Нижче за течією річки Шипшини, ми бачили багато вігвамів, стежили за багатьма мисливцями на бізонів. Ми могли б убити деяких з них, але в їх не було того, що ми шукали.

Тут один з людей вождя щось йому сказав, і, трохи подумавши, той йому відповів. Інші заговорили, сперечаючись з ним. Він замовк, а потім на мигах запитав Чорного Оленя:

- Ти, кроу, скажи мені, чи не вполювали ваші мисливці цього місяця білого бізона, білу корову?

З виразу його обличчя я зрозумів, що це питання подобається не всім його людям.

- Ні, - відповів мій друг.

- І навіть не бачили?

- Ні.

- Ти говориш правду, так як сказав би Сонцю?

- Так, це правда.

Відповідь, здавалося, задовольнила вождя. Він і ще декілька чоловіків заусміхались, і про щось переговорили задоволеним тоном. Четверо чи п'ятеро закінчили смажити язики та м'ясо, і вони з жадібністю взялися до страви. Вовк вліз між нами з Чорним Оленем, і коли вождь простягнув йому шматочок м'яса, з гарчанням відскочив, шерсть на його спині стала дибки. Я погладив його, і він завиляв хвостом і лизнув мене в щок, а потім знову сердито подивився на вождя. Він посміхнувся й на мигах сказав:

- Твій вовк мене не любить.

- Я теж тебе не люблю, - подумав я.

Нарешті вони закінчили трапезу, і один з тих, хто смажили м'ясо, приніс вождю воду в відрі з сиром'ятої шкіри. Вождь і декілька старших напились з нього, а решта, по двоє, по троє, сходили до струмка і напились самі. Потім старші запалили люльку і пустили її по колу. Деякі з чоловіків знову стали сперечатися з вождем, розмовляючи дедалі голосніше, проте він жодного разу голосу не підвищив, спокійно відпускаючи свої зауваження. Довго дивився я як люлька переходить з рук в руки, прикидаючись, що не бачу її, а в цей час моє серце тріпотіло так швидко, так голосно, що мені здавалося, що всі повинні були його чути. Нарешті воїн, що сидів праворуч від мене, отримав люльку і почав курити - робив він це так повільно, що мені здавалося, що він ніколи не закінчить. Піт біг у мене по спині. Я втупився в землю перед собою. Ха! Нарешті між моїми очима та його коліними з'явився довгий чубук люльки. Спокійно, наче це було звичайною справою, я взяв її, затягнувся, і випустив дим на чотири сторони світу, до Сонця і Матері-Землі, а потім подав люльку Чорному Оленю, який теж зробив три чи чотири затяжки і швидко повернув її. Зітхнувши з полегшенням, я з легким серцем передав її далі, і вона продовжила шлях до дальнього кінця, щоб знову піти по колу. Мені хотілось співати, і я повторював собі: "Вони передали нам люльку, ми курили разом з ними, вони не хочуть вбивати нас!"

Тричі старший набивав люльку, і вона обходила круг за кругом, а вождь задавав мені питання за питанням про чорноногих - де ми живемо, з ким воюємо, на яких тварин полюємо. Він запитував також Чорного Оленя, але майже нічого від нього не дізнався - на всі запитання він на мигах відповідав що нічого не знає, і врешті, посміхнувшись, вождь залишив його в спокої, і став розмовляти зі своїми людьми. Згодом, коли полум'я пригасло, а декілька людей з їх загону почали приготування до сну, він на мигах сказав нам:

- Я вже одного разу сказав вам, і повторю знову, що ми не збираємось вас обох убивати. Але ми не можемо відпустити вас додому; ви мусите піти з нами, куди б ми не йшли. Ні цієї ночі, ні потім, вночі чи вдень, ви не повинні намагатися залишити нас. Доки ви будете виконувати те, що я сказав, нікому з вас не заподіють шкоди. Ось так! Ви зрозуміли, що я сказав?

- Так, - на мигах відповів я, але Чорний Олень лише втупився в нього, і нічого не відповів.

Ми з другом лягли один біля одного, а вовк згорнувся калачиком біля мого плеча. Вождь переговорив зі своїми людьми і виділив двох на перше чергування - вони взяли зброю і зникли в темряві. Один пішов до коней, другий - в протилежному напрямку. Решта вклались спати. Вогонь помаленьку згасав, і, коли вугілля перестало світитись, мій друг штовхнув мене, потягнув за руку і ми сіли. Він присунувся впритул до мене, так, що наші коліна торкнулися, але ніч була такою темною, що ми ледве могли бачити смутні контури один одного. Він з'єднав свої долоні з моїми, і по легких доторках пальців я зміг зрозуміти, що він каже.

- Це чеєни, - почав він, - Вони хочуть дізнатися, чи бачили ми те, що вони шукають - білого бізона, тому й не вбивають нас. Вони дали нам з тобою люльку, щоб ми покурили з ними. Я знаю, що вони задумали. Чеєни захоплюють хлопців та дівчат у тих племен, з якими воюють, виховують їх, як своїх власних дітей, тому їх плем'я численне й могутнє. Ми - невільники цього вождя. Тут, на рівнині, ми втекти не зможемо. Ми повинні вирушити разом з ним до його народу в його вігвам. Ми поводитимемось обережно, й однієї ночі втечемо від нього й повернемось до свого народу.

- Добре. - знаком відповів я йому.

- Я із племені Кроу. Мій батько - вождь, великий вождь, і я пишаюсь цим. Я ніколи не стану одним із них! - сказав мій друг.

- Я зроблю так, як ти говориш. А тепер давай спати, - на мигах відповів я, і ми знову вляглися поруч.

Ще було темно, коли двоє вартових розпалили багаття. Швидко всі прокинулись і стали смажити м'ясо й снідати. Потім ми пішли до коней, осідлали й напоїли їх в струмку, і вождь знаками звелів нам навантажити в'ючаків м'ясом убитої звечора корови. Коли зійшло сонце, всі ми були в сідлах і вирушили в дорогу долиною струмка. Вождь їхав попереду. Ми помітили, що в нього є далекозорий інструмент. На той час лише декілька чоловіків на рівнинах мали такий. В племені Чорноногих таких було лише двоє.

Сонце піднялось зовсім невисоко, коли ми дійшли до гирла струмка, вбрід перейшли річку Язик, і продовжили рух вздовж східного краю її долини і там спішились. Там вождь дістав свій далекозорий інструмент (він був з чотирьох частин і дуже сильний), і через нього довго й прискіпливо розглядав долину і особливо стада бізонів, які були в полі його зору. Поки він був зайнятий цією справою, старий, котрий, як ми зрозуміли, був жерцем Сонця, дістав свою священну люльку й став курити, одночасно промовляючи молитви, безсумнівно вимолюючи можливість виявити білого бізона. Ми залишились там на деякий час, і, доки решта роздивлялись в далекозорий інструмент рівнини, вождь знову заговорив з нами. Він сказав, що великий табір його народу розташований вище, біля витоків Порохової річки, і там, десять днів тому, декілька мисливців полюючи трохи західніше від табору, помітили в стаді бізонів білу корову, однак наздогнати й вбити її не змогли. Наступного дня всі мисливці відправились на пошуки бізона, але не знайшли його. Тоді головний вождь племені відправив загони на всі сторони, щоб ті все ж вистежили білу корову. Він зі своїм маленьким загonom оглядав стада вздовж річки Шипшини, шукав і на річці Язик, а тепер оглянув стада на схід від Порохової річки і повертається до свого табору. Він запитав мене, що роблять чорноногі з білими бізонами, і я відповів, що той, хто його добув, приносить м'ясо в жертву, а потім, дбайливо вичинена шкіра так само приноситься в жертву Сонцю, коли люди будують для нього Священний Вігвам. Так само, сказав вождь, чинить з білим бізоном і його народ. Потім, повернувшись до Чорного Оленя, він на мигах сказав:

- Я знаю, що ви, кроу, теж віддаєте Сонцю убитого білого бізона.

- Так! Я двічі бачив, як люди мого племені жертвують Сонцю білу шкуру. Білих бізонів дуже мало. - відповів Чорний Олень.

- Вірно, - підтвердив вождь, - Мені сорок п'ять зим, а я бачив лише трьох таких тварин. Я обіцяю Сонцю, що якщо я знайду й уб'ю білого бізона, я віддам йому своє тіло.

Ми відправились далі. Стада бізонів розбігались при нашому наближенні. Ми відпочивали на вершинах кожної скелі, кожного пагорба, і спершу вождь, а потім дехто з його загону оглядав стада бізонів, які опинились в полі його зору, і кожного разу їх очікувало розчарування - білого бізона вони не знаходили. Коли сонце сховалось в своєму далекому вігвамі, ми зупинилися на березі маленького озера і підсмажили на вечерю м'яса на маленькому багатті з бізонячих млинців. Старий знову дістав свою люльку, і решта приєдналися до нього - курили й молились Сонцю, закликаючи його допомогти в пошуках білої корови. Стемніло. Деякий час ми сиділи біля маленького багаття, і старий за цей час двічі набивав люльку й протягував її іншим. Потім вождь, як і напередодні, назвав двох, які мали вартувати, а решта лягли і заснули. Вовк не любив і боявся цього чоловіка. Посеред ночі він розбудив мене, прижавшись ближче до мого плеча, бо внюшив вартових, які прийшли, щоб розбудити інших, собі на заміну.

Знову, як і напередодні, ми рано поїли, і потім вождь звелів своїм людям загасити багаття, тому що, як він пояснив Чорному Оленю, запах горілого посліду бізона розноситься далеко, і може налякати стада, які йдуть до водопою. Тут же здалеку донісся шум стада що наближалось. Вождь віддав наказ своїм людям, і вони відразу кинулись збирати кущі шавлії, і складати їх у формі невеликого кола. Ми з Чорним Оленем їм допомагали. Коли ця споруда стала нам по груди, всі розмістилися всередині, всі, крім вовка, який сторонився наших викрадачів. Розвиднілося, і ми побачили три стада, які спускалися до озера - одне з півдня, друге зі сходу, а третє з півночі. Вождь з посмішкою сказав щось своїм людям, а потім знаками пояснив нам:

- Чудово! Вітер дме зі сходу, стада нас не почують.

Він так пристрасно бажав виявити білого бізона, що його руки тремтіли, коли він діставав свій далекозорий інструмент і дивився крізь нього на найближче стадо - те що прийшло з півдня, числом не більше сотні тварин, включно з телятами. Я запримітив, як мій друг щось шепотів. Як він мені потім сам розповів, він молився, щоб ні вождь, ні будь хто з чеснів ніколи не знайшли білу корову, яку так шукали. Першим наблизилось стадо з півдня, потім з півночі - теж маленьке, вони прибігли до води і стали пити, не звертаючи уваги на наших коней, які паслися поряд, а потім з'явилося численне стадо зі сходу, можливо, кілька сотень голів. Їх було так багато, що вождю знадобилося багато часу, щоб впевнитись в тому, що білої корови серед них немає. Слідом за північним стадом до води підійшли троє вовків, і тепер, втамувавши спрагу, вони зацікавились нашими кінями, очевидно сподіваючись, що серед них знайдеться лоша, яке може стати легкою здобиччю. Вовк ніколи, як я встиг запримітити, не звертав уваги на інших вовків, хіба що інколи відповідав на їхнє виття, але тепер, з появою цих трьох, він встав, і з піднятим хвостом пішов їм назустріч. Його раптова поява

збентежила їх. Вони зупинились і витріщилися на нього. Він сповільнив біг, і, наблизившись до них, обійшов їх, а потім повернувся, щоб поглянути, що робити далі. Раптом троє вовків підняли голови й обнюхали повітря. Східний вітер доніс до них запах нашого вовка, і вони повернулись і втекли від нього, а він залишився стояти, дивлячись їм услід, з відкритим ротом і опущеним хвостом, і вигляд у нього був такий кумедний, що ми мимоволі розсміялися. Він почув нас, і, я впевнений, зрозумів що ми сміємось над ним. Опустивши голову, і скося поглядаючи на кущі, за якими ми ховалися, він повернувся й ліг на попереднє своє місце, поряд зі мною.

- Родичі твого вовка відчули лише його запах, але твій запах завжди залишається на його шерсті, тому вони так його злякались. - знаками пояснив мені вождь.

- Так, - сказав я, - І мене це тішить. Його родичі ніколи не подружаться з ним, і ніколи не змусять його піти від мене.

- Не зовсім так, - вмішався старий, - Він поки що молодий, але наступного літа, коли йому прийде пора вибирати дружину, він покине тебе.

- Не покине! - сердито відрубав я.

На це старий нічого не відповів, він посміхнувся й відвернувся від мене.

Вождь сказав щось своїм людям, а потім на мигах сказав нам:

- Сідлаємо коней і вирушаєм далі.

Ми зібрали зброю і вийшли з кільця, зложеного з кущів. Найближчі до нас бізони побачили нас і кинулись тікати, решта наслідували їх приклад. Південне й північне стадо з'єднались зі східним, і всі вони з громовим тупотом помчали на північ, проминули невисокий схил і зникли з очей. Того дня ми рухались на схід, зупиняючись на вершині кожного пагорба, щоб перевірити стада бізонів, яких тільки могли бачити, але в жодному з них білого не було. На ночівлю ми зупинились на Пороховій річці, а наступного дня рушили вгору нею, перетинаючи її з одного берега на інший, оглядаючи з краю долини стада, що паслися на рівнині. Це була багата країна. Ніколи раніше не бачив я настільки численних стад бізонів, стільки оленів та лосів в річкових долинах, і навіть грізлі тут були особливо великі, в багатьох з них було світле хутро. Коли того вечора ми розбили табір, вождь та його люди, як помітили ми з Чорним Оленем, були в пригніченому настрої. Вони мало розмовляли, поки смажили і їли м'ясо з нашої здобичі. Пізніше старий дістав свій згорток зі священною люлькою і решта приєднались до нього - курили, співали і молились Верхнім Людям, просячи в них допомоги в успішному завершенні своєї місії - пошуках білого бізона. Останньою з цих пісень була пісня вовка, тому, що під час співу всі вони показували знак вовка, поки старий вив як вовк, аж поки навколишні вовки не стали підвивати йому у відповідь. При цьому старий знаками звелів решті припинити спів. Вони всі сіли непорушно, посміхались і дивились як він виє, поки той не замовк. Потім старий забрав свою люльку, і, як належить, загорнув її в священні шкурки звірів та птахів. Потім він на мигах пояснив мені:

- Вовк - дуже сильна тварина, дуже близька до Сонця.

- Так! - відповів я, - ми, чорноногі, вважаємо вовка найкращим мисливцем серед

тих, хто їсть м'ясо. У нас є пісня вовка, і перед тим, як йти на полювання, ми завжди співаємо її.

І я заспівав цю пісню, лише один раз, і чесні уважно мене слухали, знаками показуючи, що пісня хороша. Потім вождь сказав:

– Ви б не були з нами, якби не ваш вовк. Тієї ночі, коли ми вас виявили там, біля струмка, я звелів своїм людям оточити й вбити вас. А потім я побачив що з вами вовк, ручний вовк, тварина Сонця. Я зрозумів, що не повинен вбивати вас, ми повинні стати вашими друзями. Тож я звелів своїм людям зробити те, що вони зробили. Ми наблизились до вас, забрали у вас рушницю й луки, а потім все повернули.

Нас це здивувало. По тілу пробігло невелике тремтіння. Я поглянув на вовка, і те ж саме зробив Чорний Олень. Якби не він, вони вже давно зняли б з нас скальпи. Мені нічого не залишилось, як на мигах відповісти вождю:

– У тебе й твоїх людей добрі серця.

І Чорний Олень швидко заговорив жестами, звертаючись до вождя:

– Ти сказав, що ти наш друг. Там, в нашому таборі, наші матері і батьки оплакують нас, думаючи що ми померли. Вождю! Відпусти нас додому, щоб ми могли витерти їхні сльози. Вождю, зроби це в ім'я любові до своїх дітей, відпусти нас.

Вождь струснув головою й втупився в землю. Я помітив, що ніхто з його людей на нього не дивиться. Коли ж нарешті він відповів, його лице було сумне:

– Ще день ми розшукуватимемо білого бізона. Наступної ночі ми прибудемо до великого табору Пляmistих людей, і ви двоє залишитесь в моєму вігвамі. Так. Сьогодні я вам більше нічого не скажу. Згодом, пізніше, ви дізнаєтесь про мої думки.

Чорний Олень сердито витріщився на нього, але він відвернувся від нас і став розмовляти з своїми людьми. Я не міг відчувати до нього особливої злості, бо відчував, що ми чимось подобаємось вождю, і що він невдовзі відпустить нас до нашого народу. В одному я був впевнений – він не збирається чинити нам шкоди.

Наступного дня пошуки білого бізона тривали недовго. Сонце заледве пройшло половину шляху, коли, вкотре піднявшись на східний край рівнини, ми побачили далеко на півдні стадо бізонів, яких переслідували декілька вершників. Ми всі спішилися, вождь дістав свій далекозорий інструмент і став розглядати мисливців, які як раз закінчили погоню й повернулись до своєї здобичі, щоб оббілювати її. Він недовго розглядав їх, потім поклав свій інструмент на коліна, й щось сказав своїм людям. Опісля знаками повторив нам двом:

– Це люди з нашого табору. Наші пошуки білого бізона завершилися.

Знову сіли ми на коней і продовжили рух. Мисливці, які переслідували бізонів, прийняли нас за ворогів і скочили на коней. Вождь і ще декілька людей зробили знак миру і знак Пляmistих людей, і мисливці поїхали нам назустріч. Вождь про щось швидко переговорив з одним із них, котрий, як і його товариші з цікавістю приглядався до нас з Чорним Оленем, роблячи вигляд, що не помічає нас. Потім люди з двох загонів переговорили один з одним. Але розмова у них не була такою, яка буває при зустрічі двох загонів мого племені – ніхто не жартував, не посміхався, і я відчув, що мисливці

розповідають про якесь лихо, що трапилось з плем'ям Чеснів. Швидко ми розпрощались з ними, вони вернулись до своєї здобичі, а ми попрямували далі, вздовж річкової долини. Вождь сказав мені:

– Ці мисливці розповіли нам про те, що засмутило наші серця: білі люди вбили багатьох з мого народу. Їх стає все більше і більше. Вони захоплюють наші рівнини, вбивають наших бізонів та антилоп. Я їх ненавиджу!

– Так! – знаком відповів я.

Я не знав, що ще сказати. Я бачив, що очі його зволожились, а лице стало дуже, дуже сумним.

– Тієї зими білі вбили двох моїх сміливих і хоробрих синів. Відтоді у мене більше не має дітей. – продовжував він.

Мені стало його жаль, хоча й він був моїм ворогом. Невдовзі він сповістив нам ще одну новину:

– Білий бізон, – сказав він. – Багато мисливських загонів шукали його, їздили дуже далеко, але так і не знайшли.

– Я гадаю, що, можливо, його вбили мисливці мого племені Кроу, – на мигах сказав Чорний Олень.

– Можливо, – відповів вождь.

Після того, як сонце перевалило за полудень, нам стали попадатися все більше мисливських загонів, які повертались додому. Повільно вели вони в'ючних коней, важко навантажених м'ясом та шкурами. І ось, нарешті, ми вийшли на велику рівну ділянку річкової долини, в верхній частині якої знаходився табір чеснів — декілька сотень вігвамів поставлених в коло. Побачивши скільки людей переміщається табором, я сильно злякався. Хоча вождь добре відносився до мене, як і до Чорного Оленя, напевно серед мешканців табору знайшлось би багато тих, хто хотів би розправитись з ними. Ха! Серце моє впало, коли я їхав трав'янистою долиною. "Хейя, Сонце!" — мовчки молився я. "Поможи мені вижити тут, серед вічних ворогів мого племені! Допоможи мені вижити!"

Розділ 7. Табір чеснів.

Тепер, хоча страх не покидав мене, наближаючись до табору чеснів, мої очі стали дещо помічати. Як і в таборах мого народу, вхід в коло був зі східного боку, але в цьому таборі не було розмальованих вігвамів жерців Сонця, крім двох, у котрих нижня частина була чорною, а верхня червоною, і розташовані вони були осторонь від решти, в південній частині великої ділянки всередині кола вігвамів. Ми пройшли через вхід, і загін розділювався; ми з Чорним Оленем вслід за вождем перетнули коло, і пройшли повз багатьох людей, котрі вітали його, але виглядали похмуро, що нас здивувало. Вождь привів нас до великого вігвamu в західній частині кола, і, коли ми злізли з коней, вийшли дві жінки приємної зовнішності, красиво одягнені, з акуратно заплетеним в коси волоссям. Спершу вони дивились на нього щасливими очима, а потім, коли він спішився, по черзі обняли його. Він заговорив з ними, і вони поглянули на нас, і

сказали щось, що ми прийняли як привітання.

- Мої дружини, - на мигах сказав вождь.

Прибіг юнак мого віку.

- А це мій брат, Самотня Антилопа, - продовжив вождь, - він подбає про ваших коней.

Юнак подивився на нас, особливо на мою рушницю, повернувся і пішов до наших коней, запитавши про щось вождя, котрий коротко йому відповів, а потім знаками запросив нас до вігваму. Ми ввійшли слідом за ним, і він запропонував нам сісти на ложе, справа від себе. Вігвам був дуже великий, і зсередини був розмальований малюнками, що зображували подвиги вождя. Ми швидко оглянули їх і зрозуміли, що він був великим воїном. Вігвам був чудово облаштований, і акуратно утримувався. Ввійшли ті дві жінки з нашими сідлами й поклали їх обіч входу. Потім вони роздмухали вогонь, дістали трохи в'яленого м'яса, підсмажили й поклали його перед нами. Весь цей час вони розмовляли зі своїм чоловіком. Згодом, коли ми поїли, він на мигах сказав нам:

- Можливо, ви хочете сходити до лісу, чи може, хочете піти до річки й купатися? Можете робити все, що вам заманеться.

Цього ми й хотіли - опинитися там, де нас ніхто не зможе підслухати. Ми взяли зброю й підвелися, коли вождь продовжив:

- Рушницю й луки залиште тут. Куди б ви не пішли, мої люди повинні бачити, що ви їх не боїтеся.

Ми знову сіли на ложе і переглянулись.

- Я не боюся, - сказав я Чорному Оленю.

- Я теж, - відповів він.

Ми поклали зброю і вийшли з вігвама, обійшли його і пройшли повз десяток чи більше вігвамів, що стояли позаду житла вождя.

Деякі люди, які знаходились там, кидали на нас сердиті погляди, деякі посміхались, дехто робив вигляд, що нас не помічає. Ми пройшли повз вузьку смугу дерев, що росли вздовж річки, зупинились, і, переконавшись що ніхто нас не бачить, Чорний Олень на мигах сказав:

- Ми звідси втекти не можемо - за нами стежать, тож тільки ми зважимося на втечу, нас наздоженуть та вб'ють. Мені здається, що ті хто нас сюди привели, так чи інакше вб'ють нас.

- Ні, я думаю, що вони хочуть, щоб ми залишилися з ними жити. - відповів я.

- Цієї ночі нічого й думати про втечу. Він та його дружини будуть стежити за нами.

- Так, будуть стежити. А тепер дивись, що я думаю, - на мигах показав я. - Вождь хоче, щоб ми залишилися з ним, хоче, щоб ми стали його воїнами. Ми можемо прикинутись, що раді залишитись з ним, з задоволенням виконуватимемо все, що він нам накаже, і однієї ночі ми втечемо від нього й повернемося до свого народу.

- Так! І захопимо багато їхніх коней, і своїх коней теж. А тепер давай ненадовго залишимося тут, і побачим чи за нами стежать.

Я погодився. Ми спустились до річки, купалися, розчесали волосся й знову заплели коси. Вовк, який був разом з нами, багато разів обтрушувався й вилизував своє хутро. Опісля ми повернулись до лісу, вмостились і завели розмову про те, як однієї ночі ми захопимо ворожих коней, і, рухаючись без зупину день і ніч, одного разу з гордістю приведемо їх в табір кроу. Повз нас ніхто не проходив. Сонце спустилось за гори. Разом з вовком, котрий не відходив від нас ні на крок, ми вернулись в вігвам нашого полонителя. Коли ми зайшли всередину, він і його дружини поглянули на нас, посміхнулись і кивнули. Ми помітили, що за час нашої відсутності, в вігвамі з'явилися двоє нових лож зі спинками, покриті бізонячими шкурами поверх товстого шару сухої трави. Над одним із них, на північній стіні вігвама висіла моя рушниця, над іншим, на південній стороні, лук та сагайдак зі стрілами Чорного Оленя. Вказавши на лежа, вождь на мигах сказав нам:

- Ці лежа мої дружини зробили для вас. Сідайте тут, разом з нами, й нехай серця ваші радіють.

Ми пішли на вказані місця й сіли. Посміхаючись більш привітно, ніж раніше, одна з жінок сказала нам:

- Ми відвідали нашу матір та родичів, і принесли для вас цей одяг та ці лежа.

Інша додала:

- Ми хочемо, щоб ви були гарно одягнені, тож ми принесли для вас ці речі.

З цими словами головна дружина вождя дала мені нові штани з оленьчої шкіри, синю полотняну сорочку з білими гудзиками і пару гарно вишитих голками дикобраза мокасин. Друга дружина вручила приблизно те ж саме Чорному Оленю.

Ці речі нам були вкрай необхідні. Наші мокасини протерлись та зносились, а штани були старими та пошарпаними. Жінки були дуже добрими до нас, і ми знаками подякували їм. Тепер ми були впевнені лише в одному - вождь хоче залишити нас у себе, і він буде захищати нас від тих, хто схоче заподіяти нам зло. Так, тут ми були в безпеці, але одного разу, вночі, мали втекти й повернутися до свого народу. Подарунки ми поклали поряд з собою, щоб одягти їх вранці. Вождь на мигах сказав нам, що його дружинам потрібне м'ясо, а тому, наступного дня, ми втрюх маємо вирушити на полювання. Я відповів, що ми з задоволенням підемо разом з ним. Раптом до вігваму зайшли четверо чоловіків, і ми з Чорним Оленем звільнили їм місце на своїх ложах. Вождь набив люльку, запалив її й передав гостям. Почалася розмова, змісту якої ми, звісно ж, не могли зрозуміти. Потім гості почали розпитувати мене про мій народ, мою країну і про племена які проживають на півночі та заході від неї. Один з них був такий швидкий, що я не розумів його жестів, і декілька разів просив його повторити своє запитання повільніше. Гості засиділись допізна. Пізніше, коли ми вже ладнались до сну, ми почули голосну розмову, що доносилась з зовнішнього боку табірної кола. Вождь вийшов і невдовзі вернувся. Повернувшись до нас він сказав:

- Прибули шестеро воїнів череванів. Вони говорять, що все плем'я прибуде сюди завтра.

- Чудово! Чудово! Черевані і чорноногі справжні друзі, - на мигах сказав я. - Давно,

дуже давно, можливо сто, а то й двісті зим тому, мій народ пожалів їх, і сказав, що наша країна це їх країна, і вони можуть жити в ній, мандрувати й полювати, де заманеться. Лише минулої зими вони стояли табором поруч з нами, в північній течії Великої річки, біля торгового форту білих людей.

Вождь на мигах відповів нам:

- Ні. Ті, що прибудуть завтра, південні черевані, брати ваших північних череванів. Вони з давніх часів близькі друзі з моїм народом.

Мені не давала спокою думка про те, що в табір прибули друзі, союзники мого племені і всіх племен чорноногих. Я багато про них чував – дуже давно вони відділились від північних череванів, але залишились друзями. Я бачив декількох людей південного племені в таборі наших союзників.

-Деякі з тих, хто завтра прибуде, мої добрі друзі, – сказав вождь. – Я повинен влаштувати для них бенкет, тож завтра на полювання ми не йдемо. А тепер лягаймо спати.

Наступного ранку прийшов молодший брат вождя Самотня Антилопа, поснідав з нами, а тоді вождь сказав, що ми з Чорним Оленем повинні взяти зброю й разом з юнаком привести коней.

- Добре, що ви йдете зі мною, – на мигах сказав Самотня Антилопа, – Я сподіваюся, що ми станемо друзями.

- Так. – відповіли ми.

Він повів нас через річку, потім вгору за течією до краю рівнини, намагаючись дорогою потоваришувати з вовком, котрий не хотів йти поряд з ним. Ми й самі не знали, чи хочемо з ним товаришувати. Жестами він запропонував нам поглянути, скільки коней у його народу. Дійсно, це було багате плем'я: вгору й вниз по річковій долині і на рівнині, по обох берегах, паслися безліч табунів, кожен числом в багато голів – безліч плямистих коней, красивих і доглянутих. Неподалік долини, ми знайшли табун вождя, численістю в сотню голів, і, прив'язані до них шия до шиї, там були й наші коні. В табуні також були п'ятеро великих мулів, котрих, як пояснив Самотня Антилопа, його брат захопив у білих, коли воював з ними десь на півдні.

- У цій битві, – продовжив він, – загинули двоє моїх дядьків. Погані, дуже погані люди ці білі. Я молюсь Сонцю, щоб воно знищило їх. Ви двоє теж їх ненавидите?

- Ми, кроу, не знаємо, ми їх ще не зустрічали, – відповів Чорний Олень.

- В моїй країні, де Південна Велика річка впадає в річку Лось, білі люди є. Вони не чіпають нас, ми не чіпаємо їх, – сказав я.

Самотня Антилопа глибоко зітхнув:

- Невдовзі білі спробують захопити вашу землю, як зараз нашу, і вам доведеться воювати з ними, – сказав він.

Я не вірив тому, що це станеться. О, як я міг знати, що за кілька зим ці солдати знищать цілий табір наших братів пікуні? [30]

- Твій брат, вождь, яке його ім'я? – запитав я.

- Голова Видри. Ім'я його головної дружини – Жінка-Спис, іншу звати Добра

Співачка. Ви обоє їм дуже сподобались, – на мигах відповів він.

Ми відвели коней до річки, напоїли їх і відпустили пастись на рівнині, всіх, окрім однієї, яку Самотня Антилопа взяв для брата. Повернувшись в табір, ми побачили, що багато хто з воїнів одягли військове вбрання і готуються зустрічати своїх друзів — череванів.

Поневоливший нас вождь, Голова Видри, одягнув сорочку зі шкіри товсторога і штани, гарно вишиті кольоровими намистинами і прикрашені смужками з хутра горностая і ворожих скальпів. Він здивувався, побачивши що ми привели лише одного коня, і щось сердито сказав брату, а потім на мигах звернувся до нас:

– В цей день, коли наші справжні друзі черевані, завітали до нас – великий день, щасливий для нас. Я хочу, щоб ви розділили з нами цю радість. Тож верніться до табуна і візьміть собі по коню. Я хочу, щоб ви поїхали з нами їм назустріч.

Ми зробили так, як він сказав, і, осідлавши своїх тварин, разом з вождем стали біля них. Всі мешканці табору не зводили погляду з трьох воїнів, які разом з кіньми стояли біля західного краю долини. Через деякий час вони повернулись і помчали до нас, розмахуючи ковдрами – так вони давали знак, що черевані близько. Тоді ми сіли на коней, і Голова Видри знаками звелів нам з Чорним Оленем їхати за Самотньою Антилопою, а сам він приєднався до свого гурту воїнів. Ми піднялись по схилу долини, і, поглянувши на рівнину, побачили довгий караван іншого племені. Тут різні загони чеєнів витяглись в лінію (таких загонів було сім, і один з них очолював Голова Видри). Це був, як нам пізніше сказали, клан Бізонів. Він налічував приблизно сотню людей, в основному зрілих воїнів, з чого ми зробили висновок, що наш поневолювач повинен був здійснити багато подвигів, перш ніж стати їхнім ватажком. Всі вони носили червоні щити, у деяких в центрі чорною фарбою була намальована голова бізона, у інших — орнамент з бізонячих слідів. Цьому клану належали два списи, прикрашені пучками пір'їн з хвостів воронів. Їх везли двоє воїнів, які їхали відразу за вождем. На кожному з членів клану був головний убір, зроблений зі шкіри й рогів бізона, котрий вони одягали під час церемоніальних танців. Якщо наступного ранку табір мав переїхати, ці два списи встромлювалися в землю перед вігвамом Голови Видри, але не прямо, а під нахилом, вказуючи напрям, в якому мав переїжджати табір. Якщо ж вони стояли вертикально, це означало, що всі залишаються на місці до подальших розпоряджень. З іншими юнаками ми втрьох від'їхали трохи вправо від довгої колони воїнів різних кланів. Невдовзі вони зупинились і затягнули пісню, іноді супроводжуючи її стуком барабанів – це була пісня привітання загонів воїнів череванів, що наближались. Потім останні зупинились і заспівали, поки чеєни пройшли вперед. І таким чином, рухаючись і зупиняючись зі співом, два загони зійшлись, і друзі вітали друзів, зіскакуючи з коней та обнімаючись. Потім воїни чеєнів розвернулися і супроводили прибулих в табір, щоб розважити їх, поки їхні жінки ставили табір в нижньому кінці пласкої частини долини. Пізніше, коли ми з Чорним Оленем повернулись в вігвам Голови Видри, то виявили, що він розмовляє там з чотирма щойно прибулими красивими і гарно одягненими чоловіками. Розмова велася то на їх мові, то на мові чеєнів. Це свідчило про те, що ці

племена були дружні вже багато зим, раз з легкістю розмовляли на мовах одне одного. Я примітив, що гості частенько поглядають на нас з Чорним Оленем, і зрозумів, що вождь розповів їм про те, як ми до нього потрапили. Це мене розізлило; мені стало соромно. Раптом один з тих, хто сидів поруч з вождем, праворуч від нього, вказав на мене, і коли вождь відповів, запитав мене на моїй мові:

- Юначе, як звати твого батька?

Я так здивувався, що ледве не впав, серце затріпотіло в грудях. Той, хто мене запитував, його товариші, вождь та його дружини посміхались і дивились на мене. Якось упоравшись з хвилюванням, я відповів:

- Його ім'я - Багато Лебедів.

- Багато Лебедів! Той, хто завжди ходив в набіги наодинці. Я зустрічався з ним. Одного разу, в таборі пікуні, ми з ним викурили люльку.

Я так здивувався, що втратив дар мови. Чоловік продовжив розмовляти зі мною моєю мовою, одночасно повторюючи сказане жестами, щоб розмова була зрозумілою решті.

- Декілька зим тому разом з батьком, матір'ю та іншими родичами я відвідав плем'я наших північних братів - череванів півночі, - сказав він. - Два літа ми провели з ними, і весь цей час ставили табір поряд з пікуні, разом з ними полювали та кочували. Тож я бачив багато чого в вашій країні - від Великої річки на півночі, і від Внутрішніх озер до пагорбів Солодкої трави на сході. Так. Я побував з табором і в ваших горах Ведмежої Лапи, і в Вовчих Горах, і південніше течії Великої річки.

Ха! Коли він згадував про ці гори й річки, перераховуючи їх назви одна за одною, як же я хотів опинитися там разом з батьком та матір'ю, серед свого народу в моїй країні.

Потім Голова Видри і той, хто розмовляв моєю мовою, перекинулись декількома словами, і останній сказав мені:

- Твій друг, Голова Видри, хоче знати, так само як і я, як це вийшло, що, по його словам, твої батько й матір живуть разом з кроу, найбільшими ворогами вашого племені і ваших братів?

Нарешті я зібрався з духом. Яке задоволення я відчув розмовляючи своєю мовою з тим, хто її розумів. Я розповів, як мій батько вчинив щось, від чого йому стало дуже соромно, тож він вирішив, що повинен покинути своє плем'я й піти жити з кроу. Я розповів про сутичку з крі на річці Стріли, про те, як ми знайшли табір кроу на річці Товсторога, і про те, як ми вночі поставили поряд з ними свій вігвам, а вранці нас відвідав і запросив до себе великий вождь кроу, Запрошений Бізон, чий син сидить зараз поряд зі мною.

- Ха! Так цей юнак син Запорошеного Бізона, воїна з лютим серцем! Я не можу зрозуміти, як він міг вітати вас, тебе й твого батька, замість того, щоб вбити.

- Мій батько - жрець Сонця. Він володіє могутнім талісманом бізона, - пояснив я.

- Ха! Це все пояснює. Лише тому кроу потоваришували з ним. Коли я був з пікуні, то багато чув про могутній талісман бізона. Тоді ним володів воїн з племені кайна, якого звали Орліні Ребра.

- Так. Від нього батько й отримав його.
- Твій друг із племені Кроу, котрий сидить тут, як його ім'я?
- Чорний Олень.

Тоді воїн знаками попросив Чорного Оленя назати моє ім'я. Він назвав.

- Ох! Кажу вам двом: я радий, що вас зустрів. Я маю багато чого сказати моєму другові, Голові Видри. Завтра, коли сонце сяде, приходьте в мій вігвам, ви двоє й Голова Видри, щоб викурити люльку. Ось що я повинен вам сказати.

- Так. Ми зробимо, як ти просиш, - відповів я.

Цей воїн і його товариші довго розмовляли з Головою Видри, і, коли вони нарешті пішли, останній сказав нам:

- Той, хто розмовляв з тобою на мові чорноногих - великий вождь південних череванів. Дуже добре, що ви йому сподобались. Його звати Ранковий Орел.

Як чудово, що цей чоловік розмовляв на моїй мові, що він належав до племені, яке було майже тим, що й північні черевані, близькі друзі мого народу. Цей чоловік відразу мені сподобався, і я відчував, що заледве зможу дочекатися завтрашнього дня, щоб піти в його вігвам і знову його побачити.

День лише розпочався, коли Жінка-Спис та Добра Співачка встали, розпалили багаття й стали готувати для нас сніданок. Ми втрьох з Головою Видри сходили до річки і викупались. Потім, поснідавши, ми вдвох разом з Самотньою Антилопою пішли по коней і привели їх. А оскільки того дня ми збирались добути м'яса, ми пригнали в табір весь табун, щоб вождь і його дружини могли вибрати коней для себе. Вони зачекали поки ми прибудемо, і, коли ми пригнали табун, Голова Видри на мигах сказав:

- Ти, Неси Перо, і ти, Чорний Оленю. Цього чудового дня мої дружини і я хочемо подарувати вам коней. Погляньте на них уважно й запам'ятайте, щоб завжди їх впізнавати.

Ми важко повірили тому, що вірно його зрозуміли. Великими очима дивились ми то один на одного, то на нього і його дружин. Зрештою, з посмішкою, хоча очі її були вологими, Жінка-Спис знаками сказала:

- Ми з сестрою полюбили вас обох! Ви замінили нам наших синів. Ми любимо вас, і не хочемо, щоб ви були бідними, тож візьміть цих коней, на яких ви будете полювати й подорожувати, коли це буде необхідно.

- Так. Вона сказала правду. Підемо і помітимо ваших коней. - на мигах підтвердив вождь.

Ми всі стали оглядати табун, і вождь вибрав великого плямистого жеребця, якого подарував Чорному Оленю, а потім вибрав іншого для мене. Добра Співачка дала Чорному Оленю двох тварин, як вона сказала, її власних, і нарешті Жінка-Спис подарувала мені великого сірого жеребця, і іншого, білого красеня з чорними плямами. Я знаками сказав їй, що вона дуже щедра.

- Я гадав вирушити за м'ясом разом з вами, але прибули черевані, і я повинен відвідати їх, тож ідіть втрьох, і постарайтесь добути жирного м'яса. - сказав вождь.

Ми осіддали чудових мисливських скакунів, і сівши на них, приєдналися до групи мисливців, які обрали стадо бізонів, яке ще напередодні вечором підійшло до річки, трохи нижче від табору. Сонце піднялось вже високо, коли вернулись вислані наперед розвідники, і сповістили, що велике стадо пасеться на широкій ділянці долини, трохи нижче за течією на східному березі річки. Ватажки нашого загону перекинулись декількома словами, і, хоча ми з Чорним Оленем їх не зрозуміли, Самотня Антилопа на мигах сказав нам, щоб ми тримались поближче до нього, і що нас очікує багата здобич. Тож опинившись навпроти місця де паслося стадо, ми втрюх, разом з ще десятьма чи дванадцятьма мисливцями сховались в верболозах вздовж берега річки, а решта, розділившись на два загони, залишили нас і перебрались на інший берег річки, вище і нижче стада. Тварин ми не бачили, бо вони були приховані від нас тополевим гаєм. Самотня Антилопа сказав, що два загони оточать стадо, і нападуть на нього з трьох боків, а наш загін повинен напасти на нього і відкинути назад, коли вони, рятуючись, перепливають річку. Після довгого очікування ми почули постріл, і зрозуміли, що полювання почалося. Згодом пролунали ще декілька пострілів, а тоді ми почули стукіт копит. Наші коні теж його почули, й почали гарцювати й бити копитами – так їм кортіло взяти участь в погоні. Над деревами, навпроти нас піднялася хмара пилу, гуркіт ратиць, такий гучний спочатку, ставав все тихше і тихше, і ми злякались, що стадо може вирватись з оточення і втекти на рівнину. Ми вже намірились було переправитись через річку щоб взяти участь в погоні, коли хтось із нашого загону щось крикнув, і Самотня Антилопа знаками сказав нам:

– Вони розвернули стадо, воно наближається.

І дійсно, гуркіт ратиць посилювався, і дуже швидко, ламаючи кущі і сухі дерева, невелика частина стада, голів в сорок — п'ятдесят, вирвалась з гаю й кинулась в мілку річку. Як потім ми дізнались, мисливці так натисли на стадо, що воно розділилось на три частини — одна втекла на рівнину, друга побігла вниз долиною, а решту погнали на нас. При всьому цьому, здобич була чудовою. Коли група корів вирвалась з лісу й кинулась в річку, ми кинулись їм назустріч, але, ще не помітивши нас, вони продовжували бігти, здіймаючи бризки, і ми розвернулись і поскакали поряд з ними, сподіваючись на багату здобич. Рушницею я не користувався; при такій погоні лук був кращий. Моя стріла глибоко увійшла в легені однієї з корів, я побачив як з її рота й носа потекла кров, і зрозумів, що ця рана смертельна. Потім я погнався за жирною дворічкою, та ледве до неї наблизився, як вона круто звернула вправо, пробігши перед самим носом мого коня, і помчала вниз долиною. Я ледве не вилетів з сідла – так різко повернув за нею мій кінь. Це була найшвидша корова із тих, за якими я коли небудь гнався, але я відчував, що будь що маю добути її. Поволі я її наздоганяв, і нарешті, в самому кінці рівної ділянки долини випустив стрілу їй в бік. Стріла увійшла глибоко в ту саму мить, коли вона знову повернула направо. Я поцілів їй в серце, вона впала, і, декілька разів смикнувшись, сконала. Я оглянувся — полювання скінчилося, вцілілі бізони підіймались по схилу долини, мисливці завертали коней, щоб обробити здобич. Я вирішив, що повинен спершу оббілувати велику корову, а потім повернутися до тієї,

що поменше. Коли я під'їхав до мисливців, Чорний Олень і Самотня Антилопа, які стояли поряд зі своєю здобиччю, жестами попросили мене приєднатися до них, і я дізнався, що кожен з них вбив по дві корови, а решта мисливців вбили кожен більше, ніж одну.

- Наші шість туш - це багато м'яса, але жінки скоро прибудуть з в'ючними конями, тож поспішімо оббілювати й розрубати туші, - на мигах сказав Самотня Антилопа.

Ми не відразу помітили, що жінки їдуть слідом за нами.

- Давай спочатку займемося тією коровою, що ти вбив внизу, - сказав Чорний Олень.

- Так, ви двоє займіться нею, а я поки почну з цієї і зачекаю поки жінки мені допоможуть, - сказав Самотня Антилопа.

Ми поскакали до нижнього краю, спішилися, і сіли поряд з моєю здобиччю, де нарешті змогли поговорити без свідків.

- Ці чесні - собаки! Давай цієї ночі захопимо побільше їхніх коней і повернемося в наш табір. - швидко сказав мій друг.

- Я б не називав їх собаками, у них добрі серця й вони добре до нас ставляться. Сам подумай - вони дали нам чудовий одяг, влаштували зручні лежа, а цього ранку подарували кожному з нас по п'ятеро коней, - відповів я.

- Подарували, тому що хочуть, аби ми допомогли їм воювати з їхніми численними ворогами. Може бути, що доведеться воювати й проти наших народів.

- Сподіваюсь, нам не доведеться з ними воювати. Я хочу ненадовго залишитись з Головою Видри і його добрими дружинами, а потім відвідати наших гостей, Ранкового Орла і його череванів. Я хочу пізнати, як живуть ці два племені, зрозуміти їхні серця.

- На річці Шипшини наші батьки й матері оплакують нас, думаючи, що ми загинули.

- Я про це й не подумав, цієї ж ночі ми негайно повернемося додому!

- Чудово! І захопимо побільше коней.

- Ні! Заберемо лише своїх власних. Ці люди були добрі до нас, ми курили з ними люльку, вони дали нам багато подарунків, тож ми не зачепимо їхніх коней!

Чорному Оленю це не сподобалось, він сердито поглянув на мене, та зрештою сказав:

- Як скажеш.

Розділ 8. Новини про білого бізона.

Ми з Чорним Оленем швидко оббілювали молоду корову, і, поки розрізали тушу на шматки, зручні для перевезення, побачили багато жінок і декількох дідів, котрі пригнали багато коней, на яких потрібно було відвезти нашу здобич. Більша їх частина повернула на інший берег річки, а серед тих, хто залишився на нашому березі, були Жінка-Спис, Добра Співачка і матір Самотньої Антилопи.

Ведучи в'ючних коней, радісно наспівуючи, Жінка-Спис під'їхала до нас і спішилась.

- Гарне м'ясо! Жирне м'ясо! Як я зраділа, коли дізналася, що двоє моїх синів вбили чотирьох корів. Буде достатньо м'яса для нас, і вистачить тим, у кого немає чоловіків або синів, котрі могли б полювати.

Чорний Олень нічого на це не відповів. Вона зробила вигляд, що не помічає його сердитого погляду і міцно стиснутих губ, і продовжувала посміхатися йому і мені.

- Хтось з бідняків прийшов з вами? - запитав я.

- Так. Від цієї туші ми візьмемо лише язик і ребра з горба. Я сказала двом вдовам, що вони можуть забрати решту.

Я повантажив вибрані нею частини на в'ючака, і ми направились до другої туші, де вона сказала двом жінкам, що решта м'яса молодій корови залишається їм, і що це я подарував його їм. Як вони зраділи! На мигах сказали мені, що будуть просити в Сонця захисту й довгого життя для мене. Серце моє сповнилось радістю.

- А ти, сину мій, невже не поділишся з бідними своєю здобиччю? Поглянь, тут багато жінок, для яких нікому полювати, - сказала Добра Співачка Чорному Оленю.

- Мені моя здобич не потрібна, робіть з нею що захочете. Якщо хочете, віддайте собакам. - з похмурим видом на мигах відповів він.

Добра Співачка сумно поглянула на нього, потім підійшла, обняла і поцілувала, погладила його по голові й жестами сказала:

- Чому в твоєму серці стільки злоби? Я люблю тебе, як свого справжнього сина. Для мене ти став таким же сином, як і той, якого вбили білі. Не завдавай же мені болю, наповни моє серце радістю.

Чорний Олень труснув головою й відвернувся від неї, потім повернувся й став на мигах говорити і очі його блищали.

- Я не серджуся на тебе. Віддай двох моїх корів бідним. Мені соромно, що я пропонував віддати їх собакам.

- Чудово! Чудово! Відведи нас до своєї здобичі, - сказала вона, і вони пішли туди разом з трьома чи чотирма старими та жінками.

За свою частку м'яса інші жінки допомогли нам з Жінкою-Списом розрізати дві добути мною туші, поки діди сиділи поряд, курили, розмовляли й час від часу затагували пісню. Ніщо інше не робить нас, жителів рівнин, такими щасливими, як вигляд великої кількості м'яса. Білі можуть насититись борошном і бобами, рисом і беконом, картоплею й кукурудзою, але для нас м'ясо - єдина пожива. Невдовзі почали повертатись мисливці, котрі оточили стадо на протилежному березі. Їхні дружини вели коней, важко навантажених м'ясом, і всі витяглися в лінію, повертаючись додому. Ніхто не дивився на нас з Чорним Оленем інакше, ніж з доброзичливою посмішкою, і коли Жінка-Спис і Добра Співачка сказали то тому, то іншому, що їхні нові сини добули кожен по дві корови, вони говорили нам, що ми справжні мисливці. Коли ми прибули в табір, Голова Видри нас похвалив. Вовк, якого я залишив на прив'язі в вігвамі, ледь не зійшов з розуму, побачивши мене. Він плигнув на мене і став лизати моє лице, поки я його не відв'язав. Його прив'язь була тепер зроблена з мотузки, сплетеної з кінського волосся - мотузки з сиром'ятої шкіри він перегризав, заледве я його прив'язував.

- Ходімо, нам пора йти до вігваму наших друзів череванів, - сказав Голова Видри.

- Я не хочу йти, - відповів Чорний Олень.

- Ні, ти повинен піти. В вігвамі наших друзів тебе очікує приємний сюрприз, дещо, що наповнить твоє серце радістю.

Чорний Олень нічого не відповів, але встав і пішов за нами в сусідній табір. Я всю дорогу ламав голову - що ж це за сюрприз нас очікує?

Табір південних череванів налічував приблизно дві сотні вігвамів. Деякі з них, як і в чорноногих, були розмальовані священними символами - там жили жерці Сонця. Один з них був розмальований символами води - в нижній частині смуга з чорних та червоних кругів - символів дня і ночі, в верхній - сім синіх зірок, а між ними смуга з чотирьох відр, намальованих чорною фарбою. Як це сталося? - запитав я себе, невже в прадавні часи цей народ і мій були настільки близькі, що обмінювались священними знаннями? Якщо так, то хто перший з них отримав ці знання? Ця думка не давала мені спокою.

Вігвам Ранкового Орла був великим і гарно влаштованим. Коли ми ввійшли, він сказав на моїй мові:

- Вітаю тебе, молодий чорноногий, друже моїх північних родичів і мій друже!

- Ох! Я радий ввійти в твій вігвам, - відповів я.

Він запропонував нам сісти зліва від себе. На ложі, справа від нього, навпроти нас, сиділи дві його дружини, і поки він набивав люльку, вони підвісили на тринозі над багаттям великий казан з м'ясом. Згодом ввійшли приємний чоловік, зим тридцяти, і жінка - висока, струнка, з сивим волоссям, з приємним лицем і гарно одягнена. Вони сіли на ложе зліва від входу, і жінка про щось запитала нашого господаря. Він коротко відповів, одночасно вказавши на Чорного Оленя. Тоді жінка привітала Чорного Оленя його мовою, і при перших її словах він ледве не підскочив від здивування, як і я, коли почув слова на своїй мові з вуст вождя південних череванів. Голова Видри і Ранковий Орел плеснули в долоні й засміялись, як і їх дружини. Молодий воїн теж посміхнувся й звернувся до Чорного Оленя мовою кроу, чим ще більше його здивував. Але незабаром він опам'ятався, й став відповідати на питання і сам задавати їх, і їхня бесіда стала жвавою.

- Ця жінка із племені Кроу (тепер вона вдова), багато зим тому була захоплена воїном нашого племені, - сказав мені Ранковий Орел, - чоловік поряд з нею - Риб'яча Шкіра, її син, напівкровка.

- Невже ця жінка не хоче повернутись до свого народу? А її син - хто він душею? - запитав я.

- Вона серцем стала однією з нас, адже живе з нами з тих пір, як народився її син. А він... Ха! Тієї зими він вбив воїна з загону кроу, котрі намагались однієї ночі викрасти наших коней.

Жінки тим часом поставили перед нами варене м'ясо, трохи спинного жиру і в'ялений камас - чудове, скромне частування. Поки ми їли, а потім по черзі передавали один одному люльку, Чорний Олень не переставав розмовляти з жінкою із племені

Кроу та її сином, а Ранковий Орел і Голова Видри розпитували мене і розповідали про неприємності, які заподіюють їм білі, через що в мене впав настрій. Вони розповіли, що їхні племена разом з кількома племенами Розділеного Волосся [31] володіли безмежними рівнинами й горами, які білі поступово відбирають у них. Вони підписують з білими один договір за іншим, а білі весь час їх порушують. Лише дві зими тому білі запропонували їм підписати ще один мирний договір, і вони зібралися для цього на Піщаному струмку, в південній частині їхньої країни. І ось, якось на світанку, без жодних причин білі напали на їхній табір і вбили п'ятсот людей, багато з яких були жінками й дітьми. Деякі з тих, хто зміг втекти, бачили, як вождь білих вбив і оскальпував трьох жінок і п'ятьох дітей [32]. Один з їхніх близьких друзів, вождь чеєнів Біла Антилопа не став тікати разом з іншими, але й битися теж не став. Спокійно стояв він і співав пісню смерті, поки білий не застрелив його. Короткою була його пісня: "Лише рівнини й гори живуть довго".

Після цієї жахливої різні, продовжували вожді свою розповідь, білі запропонували їм укласти новий договір, і вони це зробили; вони ніколи не відмовлялись від договорів. За цим новим договором було вирішено, що рівнини від невисоких гір, котрі називались Чорними горами, на захід від Справжніх гір, і на північ від річки Лось цілком належать чеєнам, південним череваням і племенам Розділеного Волосся, або, як їх ще називають, сіу, і на цих землях білі не можуть ні селитися, ні навіть полювати. А тепер цей договір порушений – білі не лише там мандрують і полюють, а й навіть побудували будівлі для своїх воїнів на струмку Солодкої Сосни [34], одному з притоків Порохової річки, менш ніж в двох днях шляху від нас. Це, як сказали вони, для білих заборонено, тож вони послали гінців до сіу з проханням допомогти їм вбити цих білих та спалити їхні будівлі, інакше у них не залишиться бізонів, і навіть землі, на яку можна було б лягти й померти.

Вожді запитали мене, наскільки численні племена чорноногих. Трохи подумавши, я відповів, що вони нараховують приблизно дев'ять сотень вігвамів, а наші друзі, північні черевані та сарсі, ще дві сотні. У відповідь на подальші запитання, я, як і раніше, сказав, що білих в нашій країні немає, окрім деяких, поряд з гирлом річки Лось. Що ж до інших білих, то далі, на півночі, на Кривій річці, є торговці Червоних Курток, а на Великій річці – торговці Довгих Ножів. Далі, вверх за течією Великої річки, у підніжжя Справжніх гір, доволі багато білих копають жовтий метал, який вони там знайшли [35].

При згадці про білих, що видобувають жовтий метал, обидвоє вождів в знак здивування ляснули себе долонями по губам, і Голова Видри через Ранкового Орла сказав мені:

– Вожді ваших племен напевне збожеволіли, якщо дозволили це. Більше ніж коней, більше ніж бізонячі шкури і хутра білі люблять жовтий метал. Якщо ваші племена швидко їх не знищать, їх приходить чимраз більше, і зрештою вони заберуть у вас всю вашу країну.

– Якщо ви підете до своїх вождів і розповісте їм про те, що зробили і продовжують робити з нами білі, і про небезпеку, яку несуть з собою ті, хто копає жовтий метал, чи

приєднуються ваші вожді до нас, щоб зберегти наші мисливські угіддя? – запитав мене Ранковий Орел.

– Ти тільки що сказав, що сіу ваші друзі, і ви послали до них гінців, щоб вони допомогли вам в боротьбі проти білих.

– Так. Вони наші друзі й однодумці.

– Тоді наші племена ніколи не прийдуть, щоб допомогти вам. Із всіх наших ворогів ми найбільше ненавидимо племена сіу. Доки Сонце буде проходити свій шлях по небу, мій народ буде воювати з ними. – відповів я.

– Погано! Дуже погано, що між ними така ворожнеча. Ну що ж, доведеться нам зробити все можливе без їхньої допомоги. – сказав Голова Видри.

– Є ще двоє племен кроу, в кожному з них багато воїнів. Чому ви не хочете укласти з ними мир, і скористатися їх допомогою в боротьбі проти білих? – запитав я.

Обоє похмуро труснули головами, і Голова Видри відповів:

– Як ваші племена ненавидять сіу, так ми ненавидимо кроу. Ми будемо воювати з ними, де б їх не зустріли.

Потім ми поговорили про деякі інші речі, і коли нарешті Голова Видри сказав, що нам час іти, Чорний Олень дуже неохоче розстався зі своїм новим одноплемінником. Коли ми йшли за вождем з табору південних череванів до нашого табору, мій друг знаками швидко сказав мені:

– Цієї ночі ми звідси не підемо. Завтра, коли ми підемо за кінями, я тобі все поясню.

– Як скажеш, – відповів я.

Наступного ранку, коли жінки тільки ще розпалювали багаття, я побачив, що Голова Видри вже прокинувся, і на мигах сказав йому:

– Ми не будемо чекати Самотню Антилопу, ми самі сходимо за кінями.

– Добре, ідіть, – відповів він, і з його погляду я зрозумів, що він чудово розуміє, що ми з Чорним Оленем хочемо поговорити наодинці.

Ми поквапились на рівнину, і там, де нас ніхто не міг бачити, мій друг сказав мені:

– Ця жінка із племені Кроу і її син, з яким ми познайомилися, належать до клану моєї матері. Вони мої родичі і в них добрі серця. Вони хочуть, щоб ми залишились тут на декілька місяців, а потім, коли Голова Видри і його дружини звикнуть до нас, щоб ми відвели їх до їхніх одноплемінників, кроу. Що ти про це думаєш?

– Мені це подобається. Я хотів би дізнатися все що зможу про чеєнів та череванів, я хочу побачити і пізнати племена сіу, які мають прийти. Твої друзі кроу розповідали тобі про них?

– Так, про них, і про білих людей, з якими вони воювали. Я дуже хотів би побачити таку битву.

– Наші батьки і наші матері оплакують нас, вони думають, що ми померли, але я відчуваю, що ми швидко повернемось до них.

– Найгірші дні для них вже позаду. Велика буде їхня радість, коли ми повернемось. Давай залишимось тут на один, можливо, на два місяці.

– Чи говорили твої друзі чеєнам чи череваням, що хочуть залишити їх?

- Ні.

- Мені подобається Голова Видри і його дружини, я полюбив Ранкового Орла. Добре. Давай залишимося тут на деякий час, - вирішив я.

Ми зібрали коней, відвели їх до річки, викупались самі й поспішили повернутись до сніданку в свій вігвам. Поки ми снідали тим, що поставили перед нами жінки, я помітив, що вони час від часу запитально поглядають на нас, як і Голова Видри. Вони явно були стурбовані тим, що ми можемо від них піти. Нарешті Добра Співачка на мигах запитала Чорного Оленя:

- Чи сподобалася тобі жінка з племені Кроу і її син - напівкровка, з якими ви вчора познайомились?

- О, так, дуже. Вони з клану моєї матері, і я хотів би частіше їх бачити. Як ти думаєш, Риб'яча Шкіра дозволить нам полювати разом з ним, адже він набагато старший від нас?

- О, він з задоволенням поїде разом з вами. - швидко відповіли дві жінки, а Голова Видри посміхнувся, кивнув, і тихо наспівуючи почав набивати люльку.

- Ці люди справді люблять нас. Якби ж то всі племена рівнин дружелюбно ставилися один до одного, як би чудово це було! - подумав я.

Голова Видри вже налаштувався запалити люльку, коли це ми почули далекий спів. Він відклав люльку набік, і знаками сказав нам:

- Це повертається військовий загін череванів. Вони вже недалеко, тож незабаром ми їх побачимо.

Ми всі вискочили з вігваму і помітили, як ті спускаються західним схилом долини, підганяючи прекрасний табун захоплених коней. Продовжуючи співати пісню перемоги, вони спустилися в долину між двома нашими таборами. Було їх дванадцятьоро, усі були одягнені в красивий військовий одяг, четверо розмахували ворожими скальпами. З табору Череванів вибігли родичі й друзі прибулих, щоб привітати їх і порадіти їхньому успіху в поході проти ворогів. Вигляд скальпів стурбував Чорного Оленя, це могли бути скальпи кроу, можливо, навіть його родичів. Він на мигах сказав Голові Видри:

- Ходімо туди, дізнаємось, що за люди були ті, кого вони вбили.

- Не зараз. Пізніше, коли вони поїдять і відпочинуть, ми до них навідаємось й послухаємо розповіді про їхні пригоди, - відповів він.

Тож ми залишилися сидіти поряд з вігвамом. Жінка-Спис винесла нам люльку, і ми закурили, поглядаючи на співаючих череванів, які супроводжували своїх воїнів в табір.

- Жодна з жінок не плаче: загін не втратив ні одного воїна - дванадцять поїхали, дванадцятьоро повернулися, - сказав Голова Видри.

Чорний Олень так хвилювався, що не міг всидіти спокійно. Коли люлька дійшла до нього, він швидко затягнувся і передав її далі. І Жінка-Спис і Добра Співачка поглянувши на нього, теж захвилювались. Як і він, вони сподівались, що побачені скальпи не були скальпами кроу.

Нарешті табір череванів заспокоївся. Трохи пізніше, Голова Видри на мигах сказав:

- Викуримо ще одну люльку, й підемо до них.
- О, давай підемо туди зараз, - вигукнув Чорний Олень.
- Напевно не сьогодні, до нас йдуть гості, - сказав Голова Видри.

Він був правий. Це були Ранковий Орел та Риб'яча Шкіра, які тільки що ввійшли в наш табір. Чорний Олень побіг їм назустріч, і засипав питаннями Риб'ячу Шкіру, а потім повернувся й на мигах пояснив нам:

- Це не скальпи кроу. Загін приніс скальпи і захопив коней змій.

Від цієї звістки Голова Видри та його дружини заусміхались, плеснули в долоні й швидко переговорили про щось одне з одним. Прийшли й інші люди і посідали поряд з нами. Риб'яча Шкіра завів розмову з Чорним Оленем, а Ранковий Орел зі мною й Головою Видри на наших мовах, спершу на одній, тоді на іншій. Так я дізнався, що військовий загін череванів виявив декількох мисливців племені Змії вище від нас, біля підніжжя Справжніх гір, відразу після того, як ті вполювали кількох бізонів, і, напавши на них, вбили чотирьох і забрали їхніх коней. Я зрадів — змії були ворогами й чорноногих. Але потім у мене промайнула неприємна думка про те, що роблять білі з племенами, які проживають в цій країні. Невже, як говорив Голова Видри, білі скоро спробують забрати землю чорноногих? Але, якщо всі племена рівнин і гір укладуть мир і разом виступлять проти білих, ми будемо жити мирно й благополучно. Ранковий Орел і Риб'яча Шкіра не знали всього, що розповіли воїни, які ходили в похід до підніжжя Справжніх гір, але щойно до нас підійшов чоловік з іншого табору і сказав Голові Видри щось таке, що змусило його й інших воїнів здивовано закричати й викликало безліч запитань. Всі скочили на ноги, Голова Видри віддав свою люльку дружині, й знаками показав нам з Чорним Оленем, що ми повинні піти в табір череванів.

- Що трапилось? Чому всі так схвилювалися? - запитав я Ранкового Орла, поки ми квапливо повертались.

- Воїни з загону, що повернувся, розповіли, що бачили білого бізона, - коротко відповів він.

Ми всі зібрались в вігвамі Ранкового Орла, слідом за нами ввійшли вожді обох племен і двоє воїнів з військового загону, яких позвали, щоб ретельно розпитати. Як повідав мені потім Ранковий Орел, вони розповіли, що бачили білого бізона недалеко від витоків Брудного струмка, який впадає в річку Шипшини, але, остерігаючись того, що їх будуть переслідувати воїни з головного табору змій, вони не ризикнули затриматись і спробувати вбити його. Один з цих двох воїнів був ватажком загону. Ранковий Орел роздратовано картав його. Що значить декілька коней порівняно з шкурою білого бізона? Нічого! Ризикнувши своїм життям, навіть якщо б половина загону загинула, вони повинні були спробувати добути цю шкуру - адже прекрасно знали, що якщо об'єднані племена принесуть білу шкуру в дар Сонцю, то вони обов'язково вийдуть переможцями у майбутній битві з білими. Ватажок відповів, що не лише страх того, що їх будуть переслідувати змії, заставив їх піти без зволікання - на річках Шипшини та Товсторога перебували мисливці кроу, вони бачили їхні численні сліди. Цілком ймовірно, сказав один з присутніх на раді, що кроу вже вистежили й

вбили білого бізона. Очевидно вже пізно посилати військовий загін на пошуки цієї тварини – сіу з дня на день прибудуть, щоб допомогти в битві з білими, і у нас на рахунку кожен лук, кожна рушниця. З цього приводу виник великий спір, і нарешті, після того як Ранковий Орел і Голова Видри пошептались, останній сповістив раді:

– Двоє з присутніх тут не допомагатимуть нам в бою, тому що у їх племен білі землю поки не відбирають – для них все це ще попереду. Тож я пропоную послати цих двох, моїх майже синів, щоб вони спробували добути для нас білу шкуру.

Один з чеєнів посміхнувся й сказав:

– Якщо вони підуть, то більше не повернуться.

– Ні, ні! – сердито вигукнув Голова Видри, – Я знаю їх: вони не брехуни! Якщо вони погодяться це зробити, то обов'язково зроблять. Ти, Ранковий Орел, і ти, Риб'яча Шкіра, поясніть їм, чого ми від них хочемо, і запитайте чи вони погодяться.

Після того, як нам переказали прохання Голови Видри, я відчув, що хочу їм допомогти. Я поглянув на Чорного Оленя – він посміхнувся і кивнув мені, і я сказав Ранковому Орлу:

– Передай Голові Видри й іншим, що я спробую добути й принести їм шкуру білого бізона.

Чорний Олень так само відповів Риб'ячій Шкірі, і коли нашу відповідь перевели, я побачив, що і Ранковий Орел і Голова Видри задоволені, хоча інші всім своїм виглядом показували що вважають нашу обіцянку брехнею.

– Хоча б один з нас може вирушити на цю важливу справу, – сказав всім присутнім Риб'яча Шкіра. – Я піду разом з цими юнаками. Якщо ми зустрінемо мисливців кроу, я певен, що вони мене не зачеплять, довідавшись від цього юнака, що я теж наполовину належу до їхнього племені. А якщо виявиться, що білого бізона вбили вони, то, можливо, вони погодяться продати нам його шкуру за декількох коней?

Нарешті всі присутні погодились з планом Голови Видри як отримати те, що призначалося в дар Сонцю. Всі швидко дали на це згоду, і сказали Риб'ячій Шкірі, що якщо ми зустрінемося з кроу, і біла шкура буде вже в них, він має запропонувати їм багато коней – сотні, якщо знадобиться. Рада завершилася, і ми поспішили в вігвам Голови Видри. Ранковий Орел провів нас, і дорогою переповів мені все, про що говорили на раді, і я запевнив його, що зроблю все можливе, щоб заполучити великий дар, призначений Сонцю. Жінка-Спис і Добра Співачка дуже занепокоїлись, коли довідались про те, що ми маємо зробити. Вони лаяли Голову Видри, говорили йому, що він помиляється, відсилаючи нас на таку небезпечну справу. Не перестаючи лаятись, вони готували все, що було нам потрібне, наповнюючи сумки в'яленим м'ясом, сушеним жиром, ягодами, запасними мокасінами; не забули також шило і нитки. Ми вирішили відправитися якнайскоріше, але не так сталося, як гадалося. Як я вже говорив, посеред кола вігвамів чеєнів були два священних вігвами, розмальовані чорною і червоною фарбами. В одному з них, як повідав мені Ранковий Орел, жив хранитель чаші бізона, а в іншому – хранитель священних стріл. І чаша, і стріли були подаровані чеєнам тим, хто створив землю і життя на ній, і обидва ці предмети були

наділені надзвичайно великою силою. Голова Видри і Ранковий Орел повели Риб'ячу Шкіру, Чорного Оленя і мене до того вігваму, що стояв західніше, і в якому зберігалась чаша бізона. Хранителем святині був старий жрець, а сама священна чаша була загорнена в розмальовану шкіру й висіла прямо над його ложем, привязана до вігвамної жердини. Як тільки ми сіли і Голова Видри розповів йому про ціль нашого візиту, старий набив люльку, закурив і випустив дим в бік чаші, прохаючи її захистити нас від загрожуючих нам небезпек, і дарувати успіх у пошуках білого бізона. Окрім того, він розмалював наші руки й обличчя священною фарбою, обкурив димом ароматних трав, а опісля ми всі разом курили люльку й молилися за наш успіх. Повернувшись в свій вігвам, ми виявили, що Самотня Антилопа привів коней і тримає їх для того, щоб ми могли вибрати для себе тих, які нам найбільше сподобаються. Я осідлав свого мисливського коня, а Чорний Олень вибрав одного з швидких скакунів Голови Видри. Хлопець з сусіднього табору привів коня Риб'ячої Шкіри, і ще одного коня ми нав'ючили своїми речами. Я відв'язав вовка і сказав йому, що він повинен допомогти нам знайти білого бізона. Лише після полудня ми сіли в сідла й вирушили з табору в західному напрямку. Щоб наші коні в потрібну мить не виявилися змореними, ми рухались неспішно, час від часу зупинялися щоб вони попаслися і не забували їх напувати. За решту дня, що залишився, ми бачили лише три невеликих стада бізонів. Коли настала ніч, ми зупинились біля озера, розсідлали коней і пустили їх пастися, самі ж попоїли в'яленого м'яса і проспали до півночі, а потім продовжили рух на захід. Ми мало задумувались над тим, які небезпеки на нас чигають. Зійшов повний місяць, і стало видно як удень, та все ж, хоча коні можуть бачити в темряві, на півшляху між північчю й світанком наш в'ючний кінь потрапив в нору лугової собачки й зламав собі ногу нижче коліна. Ми спішилися, впевнилися, що вдіяти нічого не можна, і Чорний Олень пустив стрілу йому в серце, припинивши його муки. Ми розвантажили його й розподілили ношу між собою. Риб'яча Шкіра сказав Чорному Оленю і жестами повторив мені, що втрата невелика – якщо ми знайдемо те, що шукаємо, то шкуру ми й так довеземо. Наші коні, поскубуючи траву, недалеко від нас відійшли, і, коли ми пішли до них зі своїми сумками, то почули звук брязкальця гримучої змії, і побачили, як кінь Риб'ячої Шкіри відскочив назад і брикнув. Ми підбігли до нього, дивлячись під ноги, і Чорний Олень схопив мотузку й заставив коня підійти до нас. Ми ретельно оглянули його ніс і ноги, проте не виявили признаков змінного укусу, а тому сіли на коней і продовжили рух на захід. Але минуло небагато часу, як кінь Риб'ячої Шкіри став вести себе неспокійно. Він брикався і намагався терти ніс об передні ноги. Ми побачили, що його ніс розпух, і зрозуміли, що невдовзі він ослабне і декілька днів буде не в змозі продовжити рух.

– Це дуже погано, – сказав нам Чорний Олень, – Я думаю, це знак того, що на нас очікує небезпека. Давайте повернемося додому.

– Так, давайте вернемося. – на мигах сказав я.

Риб'яча Шкіра поглянув на голову свого коня, обернувся, поглянув вперед, і, трохи подумавши, сказав словами і жестами:

- Ні, ми підемо далі. Недалеко звідси джерела Брудного струмка, де військовий загін помітив білого бізона.

Сказавши це, він продовжив рух, і ми з Чорним Оленем поїхали за ним. Він був нашим ватажком, нашим вождем, і ми були зобов'язані його слухатись! Певний час ми їхали далі, але рухались все повільніше і повільніше, оскільки вжалений змією кінь відчував себе дедалі гірше. Розвиднілось, і ми попереду побачили улоговину, по якій протікав струмок - той самий, як сказав нам Риб'яча Шкіра, поряд з яким помітили білого бізона. Протягом ночі ми сполохали декілька бізонячих стад, і тепер в полі нашого зору були три стада - на півдні, на півночі, і ще одне, перед нами, що йшло до струмка на водопій. Самотня корова, що йшла попереду, повернулась, побачила нас і побігла, давши таким чином сигнал решті бізонів. Вони теж обернулись, побачили нас і собі припустили слідом за нею. З'єднавшись з південним стадом, вони, тепер уже всі разом, побігли на південь. Це було непогано, бо ми впевнились, що ні в одному з цих стад білого бізона не було. Північне стадо втамувало спрагу, і тепер рухалося на схід. Все це нас влаштовувало - стада, які знаходилися в долині струмка, були нелякані, і ми мали хорошу можливість наблизитись до них і роздивитись за білим бізоном. І ось тепер, коли ми були вже недалеко від струмка, вжалений кінь остаточно здав: його голова розпухла до небачених розмірів, він зупинився й став стогнати й смикатись так, що Риб'яча Шкіра докладав чималих зусиль, щоб втриматись в сідлі. Він не міг ним керувати, а тому спішився, стриножив і прив'язав до куща полину, а сам сів на коня Чорного Оленя позад нього, і ми продовжили рух. Хворий кінь жалібно звав своїх товаришів, немов просив їх не залишати його; ті відповіли, і він спробував піти за ними, але його очі закрились, він смикнувся й впав, сховавшись від нас за кущем полину. Тяжко було в мене на душі. Я хотів би ніколи не вирушати на пошуки білого бізона, понад усе я хотів би бути зараз далеко на півночі - в таборі свого народу, разом зі своїми батьком та матір'ю. Я весь час думав про них - як вони там самі, в таборі кроу, і, що мене ще більше непокоїло, чи не завдав цей мерзотник Короткий Ріг якої шкоди моему батькові? Крім цього, я розумів, що неправильно чиню, залишаючись так довго з своїм поневолювачем, хоча легко можу втекти від нього. Але я все ж таки хотів побільше дізнатись про чеснів, південних череванів, і, більше всього, хотів подивитися на їхню битву з білими. Якщо ці білі невдовзі прийдуть до мене, до мого народу, щоб відібрати нашу країну, то я хотів би побачити, як їх знищити. Я почав молитися Сонцю.

- Про що ти молишся? - на мигах запитав мене Чорний Олень.

- Я обіцяю тим, що нагорі, віддати їм своє тіло[36]. Я прошу їх зберегти мою матір і мого батька, а нас трьох вберегти від всіх небезпек, дарувати нам довге й щасливе життя.

- Чудово! Твоя молитва, це й наша молитва. - на мигах відповіли вони.

Невдовзі ми поглянули з краю рівнини на долину Брудного струмка. Ні вгору, ні вниз за течією, наскільки сягав зір, не було видно жодного бізона. Долина була широкою, і прямо під нами струмок протікав через довгий тополевий гай. Вище гаю, на західному краї долини був маленький скелястий пагорб, на якому росли декілька сосен.

Риб'яча Шкіра на мигах сказав мені, що біля підніжжя цього пагорба, між ним і річкою, мисливський загін бачив стадо бізонів, в якому паслася біла корова. Чорний Олень на мигах сказав мені і повторив це для Риб'ячої Шкіри:

- Недалеко від нас, можливо в західній частині долини, пасеться стадо з білим бізоном, якщо лише кроу не полювали там після того, як там пройшов військовий загін. Потрібно перетнути долину й поглянути, чи нема його там.

- Так, а потім піднімемось на пагорб з соснами, і з нього поглянеми, чи не пройшов загін зміїв слідами військового загону. Якщо ми не побачимо ні слідів кроу, ні слідів зміїв, то напевне білий бізон десь поблизу, і ми вистежимо його. - на мигах сказав Риб'яча Шкіра.

- Добре, поїхали, - відповів я.

Ми неспішно спустились схилом і перетнули пласке дно долини, ретельно видивляючись кінські сліди. Коли ми наблизились до гаю, я побачив сліди на сухому піщаному ґрунті, котрі видались мені слідами коней, і я розвернувся, щоб перевірити. Виявилось, що це були старі сліди бізонів. Я знову розвернувся, щоб наздогнати Чорного Оленя й Риб'ячу Шкіру, які їхали на одному коні, і помітив, що вовк, який біг перед нами, забіг в гай. Раптом він розвернувся й побіг назад, і я зрозумів, що він побачив чи відчув єдине, чого боявся - чужу людину. Я мав рацію: з гаю вискочили несамовито репетуючи декілька вершників - невисокого зросту, міцної тілобудови, з брудним нечесаним волоссям. Змії - відразу зрозумів я, тому що частенько чув їх опис від батька та інших воїнів.

- Дивіться! - вигукнув я, хоча це було й непотрібно, бо мої друзі вже тікали від них.

Чорний Олень шмагав коня, а Риб'яча Шкіра, що сидів за ним, бив його п'ятами, будучи не в змозі витягти лук зі стрілами, бо повинен був триматися за талію Чорного Оленя, щоб не впасти зі свого хиткого сидіння. Тепер, коли змії вискочили з гаю (а якби не вовк, ми б в нього ввійшли), мої друзі були в ста кроках від них, а я трохи далі. Я помітив, що змії тримають луки, а двоє чи троє з них списи. Один з них, на великому чорному коні, погнався за моїми друзями, котрі мчали прямо на мене. Він випустив в них стрілу, потім другу, і вона впилась в ліву ногу їхнього коня, в його верхню частину. Потім, коли вони були вже поряд зі мною, він приготувався вистрілити ще раз, і я підняв свою рушницю й вистрілив в нього. Бабах! Моя куля убила його. Але я занадто пізно спустив курок, бо поки я цілився, він встиг випустити третю стрілу, яка потрапила в спину Риб'ячої Шкіри, і він теж замертво звалився на землю. Тепер ми з Чорним Оленем поскакали поряд, і спочатку сильно відірвались від переслідувачів, але невдовзі його кінь став сповільнювати біг, і я побачив як кров тече з його рани, і зрозумів, що незабаром він впаде. Ми прямували до схилу, з якого нещодавно спустилися, і поки що випереджали зміїв, але обидва знали, що вони наздоженуть нас до того, як ми досягнемо верха схилу. На що нам сподіватися? Ні на що! - вирішив я. І ось, трохи вище долини, я помітив серед скель ущелину, вхід до якої заріс деревами. Якби ми дісталися туди, у нас була б чудова позиція, з якої ми могли б оборонятися. Я привернув увагу Чорного Оленя, доторкнувшись до нього дулом рушниці, вказав на це

місце й на мигах показав, що ми маємо туди потрапити. Ми відразу повернули коней направо, скоротивши необхідну дистанцію, яку мали проскакати, а тим часом поранений кінь біг все повільніше, і кров продовжувала текти з його рани. Залишилось одне: я наблизився впритул до Чорного Оленя і подав йому знак сісти на мого коня позад мене.

- Добре! - вигукнув він, і поклав свій лук до чохла, що висів у нього на боці.

Він обхопив мене за талію, і я нахилився в протилежний бік, щоб не впасти. Ми поскакали далі, підганяючи коня - біг він швидко, адже це був один з найкращих наших мисливських коней, найшвидший з тих, на яких я їздив. Але наша вага для нього була завеликою. Я боявся, що він видихнеться то того, як ми досягнемо ущелини. Передавши повід Чорному Оленю, я швидко перезарядив рушницю. Вороги продовжували переслідувати нас. Я боявся, що наш кінець близько. Чорний Олень знову і знову щось кричав мені на вухо, наче я розумів мову кроу. Я озирнувся: найближчий з ворогів був від нас на відстані польоту стріли. Я забрав повід у Чорного Оленя і направив коня вперед. Він вкрився потом і став задихатися, та ми вже були біля ущелини, і я бачив, що підлісок під високими деревами густий і доволі високий. У мене з'явилась надія на те, що ми ще зможемо зберегти свої скальпи. Нарешті ми досягли ущелини, зіскочили з коня й забігли в зарослі. Недалеко в них заглибившись, ми зупинилися під великою тополею, налаштували зброю, і чекали що буде далі. Ми чули тупіт кінських копит і голоси ворогів, а потім все затихло. Чорний Олень на мигах сказав мені:

- Сюди, за нами, вони не підуть.

- Ні, адже знають, що якщо сунуться сюди, двоє з них будуть мертвими.

Ми роззиралися. Короткий вузький яр, в якому ми опинилися, був практично перекритий скелею, що підіймалась до верхівок дерев. Залишити наш притулок ми могли лише в одному напрямку - тому, звідки прийшли. Ніч нам не могла допомогти, оскільки Стара яскраво світила. Все йшло до одного: якщо вороги вирішать залишитись тут, і вдень і вночі стерегтимуть нас, ми швидко загинемо від спраги, або врешті решт, вийдемо й загинемо в бою. А оскільки я вбив одного з них, вони обов'язково постараються зробити все, щоб покінчити з нами. День лише починався, і обіцяв бути спекотним, а ми вже страждали від спраги. Вовк поряд з нами важко дихав, на морді виступила піна. Він встав і залишив нас, попрямувавши до струмка, але швидко прибіг назад з настовбурченою шерстю. Вороги стежили за нами, деякі були поряд з лісом, інші, безсумнівно, залізли на скелю, щоб звідти роздивитися наш притулок в кущах під тополею. Ми не наважувалися поворухнутися, щоб не потрапити під їхні стріли. Хейя! Ми зовсім впали духом, і не лише через своє становище - ми сумували за Риб'ячою Шкірою, нашим добрим товаришем, який лежав тепер в долині, мертвий, оскальпований, і, без сумніву, розтерзаний на шматки.

Нарешті я на мигах сказав:

- У нас є лише один єдиний шанс врятуватися з цієї пастки.

- І який же?

- Якщо з'являться мисливці кроу.

Він сумно кивнув і відповів:

- Цей шанс розміром з кінчик мого мізинця. Вони чудово знають, що чеєни й південні черевані знаходяться в цій частині країни.

Розділ 9. Втеча від ворогів.

Води! Ще до того, як сонце пройшло середину шляху, ми знемагали від спраги. Слабенький західний вітер доніс до нас дзюрчання струмка, і це лише підсилювало наші страждання. А що тим часом робили наші вороги? Ми потерпали в здогадах. Можливо, декотрі з них залишились біля входу в ущелину і лежали в кущах, очікуючи коли ми вийдемо, а інші виглядали нас з вершин скель, що оточували нас з трьох боків. А цілком могло бути й так, що весь загін, окрім одного вартового, відпочиває на березі річки – їдять, п'ють холодну воду, чекають, поки ми помремо від спраги, якщо нам забракне відваги щоб вийти й помірятися з ними силами. Коли сонце схилилось до заходу, я хвилювався дедалі більше і більше – мені кортіло знати, що роблять змії.

- Можливо, вони пішли, бо бояться залишатися тут, думаючи, що ми — мисливці з великого табору неподалік? – на мигах запитав я Чорного Оленя.

- Вони захопили наших коней, там були і наші припаси з в'яленим м'ясом, тож тепер вони знають, що наш табір далеко, – відповів він, і це було правдою.

Я звівся на ноги, і вовк став поряд мене, поглядаючи на вхід до ущелини і принохуючись. Я звелів йому піти вперед, і поглянути, чи немає там ворогів. Він махнув хвостом, і пройшов в тому напрямку декілька кроків, не перестаючи принохуватись, а потім повернувся до мене і Чорний Олень сказав:

- Тепер все зрозуміло. Вони там, лежать в кущах і чекають на нас.

Я знову сів, прихилився спиною до дерева і заснув. Невдовзі мене розбудив Чорний Олень, його очі були червоними і злипалися.

- Я повинен трохи поспати. Повартуй. – на мигах сказав він.

- А що вороги? – запитав я.

- Їх не чути, – відповів він, і розлігся на землі.

Я дав йому поспати майже до заходу сонця, а тоді розбудив, і сказав, що до ночі ми повинні дізнатися, що роблять вороги. Щоб побачити їх, я попросив його прихилитись до дерева, а потім, забравшись йому на плечі, дотягнувся до нижніх гілок. Він подав мені рушницю, і, засунувши її за пояс, я поліз вище, доки мені не відкрився вид на долину. Там, недалеко від гаю, що ріс вздовж струмка, паслися коні – тринадцятеро коней. Ще один, мертвий, лежав неподалік від входу в ущелину; поза сумнівом, це був кінь Чорного Оленя, що помер від крововтрати. Один з тих коней, що паслися, був моїм, тож ворогів було дванадцятеро, а одного я убив. Жодного з них не було видно, але поки я спостерігав, один з них прийшов від струмка повз коней до іншого, який ховався в зарослях долини, і якого я не бачив. Той піднявся, і про щось переговорив з ним, після чого перший повернувся до струмка і зник за оточуючим його гаєм. Але перед тим, як зникнути, поки він стояв до мене лицем, я чітко помітив, що він когось запитує на

мигах:

- Як справи? Ти їх бачиш?

І потім, трохи згодом:

- Дивись уважніше!

Де був той, хто відповідав на його питання? Я не міг бачити зовнішнього краю лісу і кущів біля входу в ущелину. Обережно я виліз на три гілки вище. Ха! Я помітив людину на вершині скель, що були на півдні від мене, і трохи південніше їх хребта. Він повз до хребта навкарачки, прямуючи до невеликого куща полину, що стирчав над хребтом. Цей кущ ніколи не ріс на цій голій скелі, він сам приніс його туди, щоб сховатись, коли стане виглядати нас в лісі під собою. До нього було недалеко, я чітко міг бачити його повністю. Він мав міцне тіло, сильні руки, широке обличчя і волосся, що стирчало в усебіч, наче шерсть бізона. У нього було намисто на шиї, потужний лук і дві чи три стріли, зажаті в правій руці. Ще декілька стріл стирчали в шкіряному сагайдаку, який висів у нього при боці. Доки я дивився, як він наближається до краю бескида, в мені закипала злість.

- Вбивця мого друга, ти також помреш, - прошипів я, і, поклавши дуло рушниці на розвилку гілок, ретельно прицілювався і спустив курок.

Бабах! Через хмару порохового диму я нечітко, але абсолютно точно розгледів, як воїн скочив на ноги, випростався, схопився за груди й впав на спину. Я почув крик вартового біля коней, який щось кричав своїм друзям в гаю біля струмка. Вони побігли до нього, і показуючи на стрімчак, він розповів їм що бачив. Вони теж втупились на скелю й почали сперечатись. До мене долинали їх голоси. Чорний Олень постукав по дереву, привертаючи мою увагу, і на мигах запитав:

- Що ти зробив?

Перш ніж відповісти, я засунув рушницю за пояс:

- Убив одного на стрімчаку. Ще десятеро в гаю біля струмка стежать за нами.

- І що нам тепер робити?

- Не знаю, побачимо, - відповів я.

Воїн, якого я вбив, лежав на спині, розкинувши руки, і єдине що міг робити, це не співати. Я був щасливий, щасливий! Пишався тим, що він лежить там, з моєю кулею в грудях. Згодом, коли я поглянув на його товаришів, мною знову заволодів страх. Вони стояли на відкритому місці, витягнувшись в лінію, і розмовляли так тихо, що я більше не чув їхніх голосів. Я добре розумів, що тепер, втративши двох зі свого загону, вони більш ніж раніше мають намір покінчити з нами. Я перезарядив рушницю. Чорний Олень знову постукав по дереву й запитав:

- Що там зі зміями?

- Стоять біля гаю, розмовляють, - відповів я.

Вовк дивився на мене, знизу догори, шкрябаючи землю передньою лапою і помахуючи хвостом - він хотів, щоб я спустився. Сонце сідало. Я побоювався, що вороги не стануть робити нічого з задуманого, доки не стемніє так, що я не зможу їх бачити. Я дивився на них, допоки в мене не зарядило в очах. Нарешті я побачив, що вони

прямують до нашого сховища. Розсипавшись віялом, вони наближались до яру, поки не зникли в зарослях долини. Я зліз з дерева, і вовк плигнув на мене, лизнувши лице своїм майже сухим язиком. Я помітив, що губи Чорного Оленя були сухими і потрісканими, так само, як і мої. Розповівши йому, що роблять вороги, ми вирішили, що вони не стануть заходити до лісу, щоб знайти нас, бо ми напевно почуємо їх наближення і вб'ємо принаймні двох з них, перш ніж вони з нами покінчать. Ні, замість цього, вони оточать нас тут, в цьому лісі, і будуть чекати, поки ми не помremo від спраги, або не спробуємо пробитися крізь їх лінію.

– Коли ми більше не зможемо терпіти спрагу, ми вийдемо, й загинемо в бою! – сказав Чорний Олень.

– Так, – відповів я.

Цю думку я вже обмірковував, і якби він не випередив мене, я б сам її запропонував. Я думав, що для нас найліпше було б вийти прямо зараз, поки у нас ще достатньо сил для боротьби, але щось мене утримало. На мигах я сказав Чорному Оленю, що спостерігач на рівнині міг бачити дим моєї рушниці, коли я стріляв з верхівки дерева, і запропонував перейти в інше місце. Ми відійшли до північної, верхньої стіни ущелини, і розташувались під розлогим деревом, що стояло майже навпроти, в п'ятидесяти кроках від краю лісу. Тут у нас була перевага – стіна за спиною, тож вороги могли напасти на нас лише спереду. Але, повторюю, ми були певні, що вороги не посміють напасти на нас. Зійшов місяць, і стало видно як удень. Щоб я ліпше вартував, Чорний Олень підійшов до молодої тополі, що росла неподалік, здер з неї великий шмат кори і зрізав декілька смуг її внутрішнього шару, вологого й слизького. Ми пожували їх, і це сильно полегшило нашу спрагу. Я на мигах сказав своєму товаришу:

– Ті, що нагорі, можуть допомогти нам врятуватися з цієї пастки, давай про це помолимося.

І ми помолились. Чорний Олень своїм богам кроу, я своїм, знову і знову, обіцяючи пожертвувати їм своє тіло. Закінчивши молитву, ми відчули себе набагато ліпше, і я відчував, що має трапитися щось, що допоможе нам врятуватися від ворогів, які оточили нас і чекали нашого кінця.

Чорні Плащі [37] переконують нас, що богів, яким ми молимося, не існує, що все, що нам про них розповідали, вся їхня сила – брехня, і лише їхні боги, боги білих справжні. Адже ці Чорні Плащі навіть казали нам, що Сонце, це просто вогняна куля! Та вони просто невігласи! Мені шкода їх, адже вони нічого не знають. В давні часи, наш предок, Пошрамоване Обличчя відвідав Сонце і його вігвам на далекому острові, довго жив з ним і його дружиною, Нічним Світилом, і їхнім сином, Ранковою Зорею. І за цей час Сонце дало йому закон життя, за яким, переживши багато небезпек, і досі живе наш народ. Ми ніколи не говорили Чорним Плащам, що богів білих, про яких вони нам розповідали, ніколи не існувало. Можливо, вони й справді існують і добрі до білих людей, але чому ж тоді Чорні Плащі переслідують нас через те, що ми віримо в своїх богів? Це неправильно! Так не має бути!

Тепер поглянь, що трапилось у відповідь на наші молитви, там, де ми сиділи, в ущелині з стрімкими стінами, ледь не помираючи від спраги. Раптом повіяв північний вітер, принісши з рівнин запах горілої трави [38], а потім місяць і зорі сховались за чорними хмарами. Птах Грому накрив нас своїми чорними крильми і ледь не засліпив своїми вогненними стрілами. Почався дощ, вітер посилювався так, що дерева тремтіли й гнулися, і Птах Грому відлітав на південь, залишаючи таку непроглядну пітьму, що ми з Чорним Оленем, стоячи щоба до щоби, не могли роздивитись одне одного. Тож я взяв його за руку, щоб він відчував мене, і на мигах сказав:

- Сонце почуло наші молитви! Давай підемо прямо зараз, і врятуємося від небезпеки.

- Так. Веди. Я піду за тобою, - на мигах відповів він, і взявся за чохол для лука, що висів у мене при боці.

З рушницею в лівій руці, я пішов вперед, намагаючись серед стрімчаків дорогу правою. Я весь час спотикався об каміння, обходив кущі, якими не міг пройти, і весь цей час дув вітер і лила злива. Та невдовзі стрімчак закінчився, кущі більше не заважали, і я зрозумів, що ми вийшли з ущелини й проминули лінію ворогів, якщо тільки вони залишились там після початку шторму. Вони ніколи не змогли б виявити нас, якщо лише б ми не наступили на одного з них, лежачого у нас на шляху в кущах долини. Як я уже казав, вітер дув з півночі, це був літній шторм, що рухався на південь, який Сонце послало для нашого порятунку. Тож я пройшов вниз долиною на північ, потім повернув на схід і піднявся по схилу долини. Дощ продовжував лити, як з відра, і ми цьому раділи, бо він змивав наші сліди, заледве ми їх залишали. Я хвилювався за вовка, бо не знав де він. Я покликав його, і, о радість! Він одразу сунув свій мокрий ніс мені в долоню. Ми швидко піднялись по схилу долини, вийшли на рівнину і прибавили кроку. Під холодним дощем ми змерзли, але спраги більше не відчували. Ми йшли чимраз далі, вітер віяв нам зліва, а йшли ми на схід. Ми вимокли, наче скупались в річці і йшли по калюжах брудної води, та нам було байдуже. Серця наші раділи. Чорний Олень заспівав священну пісню племені Кроу. Ми йшли все далі і далі по рівнині, не зупиняючись до самого ранку. Дощ не переставав. Стих він лише з першим промінням сонця, і в сірих сутінках ми помітили справа від себе зарослу кущами ущелину, що перетинала високий хребет, і поспішили туди в пошуках притулку. Хейя! Там була вишня, з усипаними ягідьми гілками, а на дні ущелини виднілись ями з дощовою водою. Ми наїлись і напились. Вітер розігнав хмари, і визирнуло сонце. Ми зняли з себе одяг, і розвісили на кущах сушитися. Потім оглянули рівнину: бізони та антилопи паслись невеликими групами, ворожих вершників не було видно. Я звелів вовку вартувати, а ми обоє лягли й заснули. Опівдні ми прокинулись, бо мухи, що обліпили наші оголені тіла, не давали нам більше спати. Ми встали, оглянули долину, одягнули сухий одяг, і знову попоїли ягід і напилися. Опісля ми обговорили нашу зустріч зі зміями. Нам було жаль нашого доброго товариша Риб'ячу Шкіру, але ми раділи, що змії заплатили двома життями за його відхід в інший світ, і вирішили, що те, як ми врятувалися, це знак, що ми маємо відмовитись від пошуку білого бізона. Потому наші

справи пішли якнайкраще. Вовк зненацька схопився, насторожив вуха й став нюшити повітря. Ми поглянули в ту сторону, куди він дивився, і побачили стадо антилоп на вершині хребта, які, мирно пощипуючи траву, повільно спускались до нас. Я перевірів затвор своєї рушниці, бо боявся, що сильний дощ міг підмочити порох. Я привідкрив його кінчиком ножа і підсипав свіжого. Антилопи наближались, і, коли вони були майже поряд, я ретельно, як мені здавалося, прицілився в самця, що йшов попереду, і вистрілив, але тільки перебив йому ногу. І ось що трапилось далі: вовк погнався за ним, повалив його на землю і загриз. Тож у нас тепер було м'ясо, але ми не наважились розпалити багаття, тому просто прополоскали шматочки м'яса у воді і з'їли, втамувавши голод. Коли настала ніч у нас було достатньо сил, щоб іти далі.

Два дні потому, на світанку, ми поглянули на два табори в долині Порохової річки, і зрозуміли, що племена Сіу ще не прийшли. Ми спустились зі схилу і пішли прямо в табір чеснів до вігваму нашого поневолювача. На півдорозі нас зустрів вершник з іншого табору.

– Ви повернулись? – на мигах запитав він, – Як справи, чи здобули ви білого бізона? А де Риб'яча Шкіра?

– Риб'яча Шкіра мертвий. Його вбили змії. Білого бізона ми не знайшли. – на мигах відповів Чорний Олень, і вершник розвернув коня і поспішив в свій табір, щоб сповістити цю гірку новину.

Велика юрба чеснів очікувала нашого прибуття, залишивши для нас вільним прохід до вігвама Голови Видри, де перед входом стояв він і його дружини, очікуючи нас.

– Ви повернулись. Я радий! – на мигах сказав він.

Притиснувши долоні до губ, Жінка-Спис і Добра Співачка дивились на нас, на наші прорвані мокасини, брудний одяг, розпатлане волосся. Вони кинулись наперед, обняли і поцілували нас, коли Голова Видри запитав:

– Чи бачили ви білого бізона?

– Ні, не бачили, – відповів я.

– Але ви повернулись пішки. Ви зустріли ворогів?

– Так, зміїв. Вони вбили Риб'ячу Шкіру, забрали наших коней. А він, – сказав Чорний Олень, показуючи на мене, – вбив двох ворогів.

Голова Видри гучно плеснув в долоні, посміхнувся, а його дві дружини сповістили цю хорошу новину всім оточуючим, і ті стали голосно вихвалити мене. Невдовзі з табору південних череванів прибігли Ранковий Орел, матір Риб'ячої Шкіри та ще декілька людей. Жінка з племені Кроу підбігла до Чорного Оленя і запитала його:

– Чи правда, що мій син помер, що змії вбили його?

– Так, правда. На берегах Брудного струмка змії вбили твого сина. Ми не змогли забрати його тіло. – відповів він...

З гірким плачем жінка повернулась, і пішла на схил долини, щоб оплакати того, кого так любила. Тоді Голова Видри сказав:

– Досить! Зайдіть до вігваму, відпочиньте, поїжте, і тоді розповісте нам все, що знаєте.

Як же добре було знову сісти на своє м'яке ложе, поряд з Ранковим Орлом і розмовляти з ним своєю рідною мовою. Але спочатку жінки принесли нам з Чорним Оленем води, в якій ми помили руки й обличчя, а потім поставили перед нами їжу, хорошу їжу. І, поки ми їли, чоловіки курили й розмовляли, терпеливо очікуючи нашого оповідання. Нарешті я розповів про все Ранковому Орлу, а він, фраза за фразою перекладав все іншим. Я повторював розповідь на мигах, щоб Чорний Олень розумів, про що я розповідаю, і він частенько перебивав мене, щоб доповнити те, що я забув. Так наші добрі друзі дізнались про те, що ми бачили і зробили після того, як покинули табір. Вони дуже жалкували за Риб'ячою Шкірою, який помер таким молодим, і раділи тому, що двоє ворогів заплатили за це своїм життям. Вони хвалили вовка за те, що він вчасно відчув чужинців, і не дозволив нам всім потрапити до рук ворогів. Вони говорили й про те, що Сонце милостиве до нас; у відповідь на наші молитви, воно послало бурю, під час якої ми змогли відірватись від ворогів. Вони заставили мене ще раз розповісти про те, як я забрався на дерево, і помітив на скелі ворожого спостерігача. Вони посміхались і плескали в долоні, коли я оповідав про те, як він з'явився й поповзки повертався до куща, якого й сам же залишив на скелі, і як він підскочив і упав, коли моя куля пронизала його. Нарешті і я розпитав Ранкового Орла, і дізнався, що сіу прислали гінця до вождів чеєнів і південних череванів зі звісткою, що вони прибудуть так швидко, як тільки зможуть. Зараз вони полюють, і спродують добуті шкури білим торговцям на Великій річці, щоб виміняти у них якнайбільше рушниць, пороху та куль, тому що вони повинні бути добре озброєні, якщо зібрались воювати з білими, які побудували форт неподалік. Мені здалось, що це не дуже добре. Я сказав Ранковому Орлу:

- Поки ви будете чекати своїх друзів сіу, білі завершать будівництво форту, і за його товстими стінами будуть в безпеці від нападу.

- Наші жерці пезперервно моляться. Наші боги обов'язково вкажуть спосіб, щоб ми могли знищити цих білих, які думають, що зможуть вигнати нас з останньої частини наших прерій, - відповів він.

Пізніше, того ж дня, після того, як ми з Чорним Оленем виспались і відпочили, ми з ним обійшли табір чеєнів, і всі, кого ми зустрічали, привітно нам посміхались, і говорили нам на мигах, що задоволені тим, що ми вбили двох зміїв і повернулись. Вони намагались потоваришувати з вовком, приголубити його, але він уникав чужих, простягнутих до нього рук. Пізніше ми повернулись в табір південних череванів - я хотів поговорити з Ранковим Орлом, поки Чорний Олень відвідував вігвам матері Риб'ячої Шкіри, щоб в деталях розповісти їй про те, як він зустрів свою смерть.

- Як я зрозумів з твоєї розповіді, то ти, перебуваючи в смертельній небезпеці в ущелині біля Брудного струмка, присягнув Сонцю принести в жертву своє тіло? - запитав мене Ранковий Орел.

- Так, але коли ж у мене буде така нагода? Хейя! Можливо, я ніколи не зможу повернутися до свого народу, ніколи не зможу принести себе в жертву в священному вігвамі, який щоліта будують для Сонця, - простогнав я.

- Ти можеш принести свою жертву й тут. Завтра чесни почнуть будувати для Сонця свій Священний Вігвам (свій ми збудували ще до того, як сюди прийшли) - і під час цієї церемонії я допоможу тобі виконати обіцяне, - сказав він, і я радісно подякував йому за цю пропозицію.

Тож наступні чотири дні, я був свідком священних церемоній чеснів, знайшовши, що вони сильно різняться від звичаїв мого племені. Дійсно, вони спорудили великий вігвам, схожий на ті, що будуємо ми, але самі церемонії були інакшими: в основному вони були пов'язані з бізонячим черепом, що був розмальований кольоровим орнаментом і прикрашений пучками різних рослин, і великою вовчою шкурою, яка, своєю чергою, була прикрашена дивними малюнками різних кольорів, що символізувало, як сказав мені Ранковий Орел, прадавнього Першого Вовка, наймудрішого і найсильнішого серед богів-тварин.

Вранці останнього дня церемонії я, одягнений лише в нараменник і мокасини, ввійшов в Священний Вігвам в супроводі Ранкового Орла, і він зробив два паралельні надрізи на моєму правому плечі, і два таких же на лівому, і до смужок шкіри між ними, прив'язав мотузки. Протилежні кінці мотузок були прив'язані до черепа бізона, і я вийшов з вігвама, тягнучи за собою цей череп, і звернувся до Сонця, бажаючи у нього щастя і довгого життя для мого народу, взамін жертвуючи своє тіло. Цілий день то ривками, то короткими перебіжками я намагався звільнитись від черепа, але смужки шкіри не рвались. Біль був жахливий, і в міру наближення ночі, мені ставало все гірше і гірше. Люди шкодували мене, молились за мене, закликали набратись сміливості. Нарешті, коли сонце сіло, Ранковий Орел сів на череп, покликав мене до себе і звелів, щоб я біг так швидко, як тільки зможу. Я так і зробив. Ха! Нарешті смужки шкіри порвались, я впав на землю й помер. Коли я знову ожив, то виявилось, що я лежу на своєму ложі в вігвамі Голови Видри, а Жінка-Спис змащує мої рани жиром кісткового мозку. Так я виконав обіцянку дану Сонцю. Коли мої священні рани загоїлись, і я міг знову одягти сорочку, я приєднався до Чорного Оленя і Самотньої Антилопи на полюванні, і допомагав їм поратись біля коней, а коли м'яса було вдосталь, я відвідував Ранкового Орла, щоб порозмовляти з ним про деякі речі моєю мовою. Він багато мені розповів про далекі стежки півдня та сходу, якими ходило його плем'я, і якими більше не пройде, бо тепер ці землі заселили білі, число яких безперервно зростає. І кожного разу він закінчував свою розповідь словами:

- Якщо ми сьогодні втратимо цю частину нашої, колись безкрайньої землі бізонів, нам всім прийде кінець - і нам, і чеснам, і племенам сіу .

Мені дуже хотілося побачити форт, який збудували білі, хоча б здалеку подивитись, як вони працюють, і я не один раз благав Ранкового Орла взяти мене туди. Він незмінно відповідав:

- Ти побачиш білих, і допоможеш нам в бою проти них, коли прибудуть племена сіу.

Ми з Чорним Оленем багато розмовляли про майбутню битву, і нарешті вирішили так: ми обов'язково її побачимо, але самі в ній участь не братимемо, якщо лише білі самі на нас не нападуть. Ми ухвалили й інший план на майбутнє: як тільки битва

завершитися, ми повернемося до свого народу. Голова Видри, його дружини, Ранковий Орел та інші мешканці двох таборів хороші люди, дуже добрі до нас, і ми не повинні завдати їм горя, тому ми підемо лише на своїх конях.

Розділ 10. Шкура білого бізона.

Племена сіу кочували десь біля Великої річки, нижче гирла річки Лось. Вони постійно слали до нас гінців, щоб передати чеснам та південним череваням, щоб ті запаслись терпінням і чекали на них, і що вони продовжують полювати, щоб придбати рушниці, кулі та порох, так необхідні для майбутньої війни з білими. Дні йшли за днями, минали місяці, а вони все не приходили. Декотрі з молодих воїнів наших двох племен втрачали терпіння, і, не прислухаючись до наказів вождів, декілька разів ходили в набіги й убили кількох білих, яких застали зненацька далеко від форту. Ми з Чорним Оленем теж втрачали терпіння, очікуючи прибуття сіу. Ми декілька разів укладали плани на те, як повернутися до своїх, але завжди вирішували трохи зачекати, щоб все ж таки побачити велику битву з білими. Не раз за час цього довгого очікування наші два табори кочували на інші мисливські угіддя, і нарешті, коли вже настала зима, ми зупинились біля Брудного струмка, неподалік тієї ущелини, в котрій ми з Чорним Оленем знайшли захист від зміїв. Туди, одного доволі теплого дня і прибув гонець сіу. Новини, які він привіз, привели обидва наші табори у велике збудження: троє їхніх племен стоять на річці Язык, і очікують нашого прибуття, щоб, об'єднавшись, піти на війну з білими. Гонець прибув під кінець дня, і, попоївши, негайно вирушив в дорогу, щоб сповістити своїх, що ми приєднаємось до них якнайскоріше. Зайшла ніч, коли ми вирушили до річки Язык. В загоні були майже всі воїни обох племен та багато жінок. Жінка-Спис та Добра Співачка супроводжували Голову Видри, щоб побачити битву, і зробити все, що потрібно, щоб ми не відчували незручностей в поході. Ми рухались всю ніч, і лише одного разу зупинилися на короткий привал, і ще до полудня наступного дня побачили великий табір трьох племен Сіу. Його розмір вразив мене — там було багато людей, не менше, ніж в трьох племенах мого народу, і це були лише троє їхніх племен. Який же це численний народ, подумав я. Наче кидаючись у бій, ми влетіли в великий табір, і після того, як старі друзі зустрілись і обмінялись привітаннями, наші вожді звеліли нам пройти вниз за течією річки, і там поставити наш табір. Потім, коли вожді порадилися і вирішили, що робити, чесни і південні черевані одягли своє військове вбрання, осідлали коней і двічі об'їхали табір сіу, співаючи бойових пісень. Наступного ранку табір згорнули, і всі вирушили вгору за течією річки Язык, до гирла невеликого струмка, що впадав в неї, і, як сказав мені Ранковий Орел, називався струмком Куди Не Підходять Кроу. Доки ми туди їхали, я звернув увагу на дещо, що сильно здивувало мене: незважаючи на всі старання та полювання, рушниць у сіу було обмаль. В порівнянні з моїми одноплемінниками, вони були бідняками – дев'ять воїнів з десяти були озброєні лише луками і стрілами. Я сказав про це Ранковому Орлу, і він пояснив мені, що там, де вони живуть, мало хутрянного звіра, і в білих торговців обмаль рушниць для продажу. Наступного ранку, ще затемна, всі воїни одягли військове

вбрання, і являли собою прекрасне видовище, особливо сіу в своїх чудових головних уборах, що спускалися до самих п'ят і майоріли під час скачки. Залишивши в таборі кількох жінок, ми рушили вгору за течією по струмку, потім по його правому руслу, зупинившись на пласкій рівнині біля підніжжя крутого хребта, що розділяв притоки річки Язик і струмка Солодкої Сосни, що впадає в Порохову річку. На другому кінці хребта, як сказав мені Ранковий Орел, в долині струмка Солодкої Сосни стояв форт білих людей. Там, на рівнині, воїни сіу вистроїлись в лінію, черевані були справа від них, чеєни зліва. Ранковий Орел залишив свій загін, і приєднався до Голови Видри, Чорного Оленя і мене посеред чеєнів. Потім із лави сіу виїхав такий дивний чоловік, що я скрикнув від подиву – він був одягнений в жіночу сукню, на голові була пов'язка зі шкіри, пофарбованої в чорний колір, а зі зброї не мав при собі навіть ножа. Це був, як повідав мені Ранковий Орел, наймогутніший Жрець Сонця серед всіх племен Сіу, і був він, як мені сказали, наполовину чоловіком, наполовину жінкою.

Дивний жрець піднявся на хребет і зник з наших очей, та невдовзі з'явився знову, і тепер він дув в кістяний свисток. Зупинившись перед нашими лавами він сказав вождям (як передав мені Ранковий Орел) :

– В мене є десять воїнів, по п'ятеро в кожній руці, вони потрібні вам?

Один з вождів відповів йому:

– Ти думаєш, що десяти воїнів буде досить? Ні, цього дуже мало, нам це не потрібно.

Дивний жрець знову піднявся на хребет, дмухаючи в свисток, і заспівав пісню, в якій просив Сонце бути милостивим до нього. Цього разу його не було довше, і повернувшись, він запитав вождів:

– Тепер у мене десять воїнів у кожній руці. Візьмете їх?

Відповів йому вождь сіу, найголовніший серед присутніх, на ім'я Чорний Щит:

– Ні, ми їх не візьмемо, цього недостатньо для такої кількості тих, що зібралися тут.

Дивний чоловік знову пішов, зигзагами піднявся на хребет, дмухаючи в свисток і благаючи Сонце про милість і допомогу, і коли він повернувся, то крикнув Чорному Щиту:

– В моїй правій руці тридцять воїнів, а в лівій двадцять. Що скажеш?

– Недостатньо для багатьох з нас. Нам потрібно більше, щоб винагородити нас за похід і битву, – відповів Чорний Щит.

Вчетверте жрець Сонця піднявся на хребет, зник з очей і довго не приходив. Він повернувся на коні, і мчав так швидко, як тільки міг, зіскочив з нього, і, вдаривши долонями по землі, крикнув:

– Тепер у мене більше сотні воїнів...

Решта його слів потонули в криках воїнів. Тепер вони були задоволені його пропозицією, і багато з них оточили його, і ввіткнули в землю навколо нього свої списи. Я подумав, що тепер вожді поведуть своїх воїнів в атаку на форт, але ні! Переговоривши, вони повели нас назад, в табір біля гирла струмка, і там довго радилися з жерцем Сонця, що був одягнений, як жінка. Потім вони послали десять

молодих воїнів, по двоє з кожного з п'яти племен, і наказали негайно йти до кінця хребта, звідки видно форт білих людей, і залишитись там на всю ніч, а вранці, коли буде видно чим зайняті білі, сповістити про це вождів. Ранковий Орел був присутній на раді, і ввечері, перед тим, як ми лягли спати, розповів нам, що план був таким, щоб яким небудь чином виманити білих з форту і потім напасти на них.

Ніч була дуже холодною, випало трохи снігу й постійно дув північний вітер. Ми всі встали до світанку, і поки жінки готували сніданок, чоловіки одягли військове вбрання й пересвідчились, що їхня зброя справна. Ми вийшли з табору невдовзі після сходу сонця. Багато хто з сіу йшли пішки, і пішими дійшли до підніжжя хребта. Тут до нас прибігли двоє молодих розвідників, і сповістили, що декілька білих, на фургоні запряженому кіньми, поїхали до іншого кінця хребта, можливо, по дрова. Вожді відразу наказали декільком воїнам, які були верхи, піти й напасти на їх, сподіваючись, що решта білих вийдуть з форту, після чого їх оточать і знищать. Ми довго залишались біля підніжжя хребта, чули звуки далеких рушничних пострілів, і, одного разу, постріл фортечної гармати. Ставало все холодніше, й ми почали побоюватись, що замерзнемо, якщо й далі будемо стояти без руху. Нарешті прибігли розвідники й сповістили, що загін вершників, а за ним загін піших білих вийшли з форту й наближаються до дальнього кінця хребта. Вожді відразу послали декількох воїнів, щоб ті заманили й змусили білих піднятися на хребет і пройти далі по ньому. Невдовзі стало відомо, що білі вже на хребті, і загонам сіу наказали сховатися між двома малими хребтами, на схід від великого хребта. Чесени та черевані своєю чергою затаїлись на західному схилі. Ми ретельно замаскувались в зарослях молодих сосен. В великій групі з воїнів двох племен, Голова Видри, Ранковий Орел та ми з Чорним Оленем тримались поряд. Жінка-Спис та Добра Співачка причаїлись позаду нас. Присутність жінок турбувала Голову Видри, і він двічі, а то й тричі говорив їм, щоб вони повернулись до табору, але вони лише хитали головами й не рухались. Після довгого очікування, знову ледве не замерзнувши, ми побачили як вождь чеснів на ім'я Великий Ніс скаче вздовж хребта на великому чорному коні, а його переслідують білі вершники. Він розвернувся, й накинувся на них, вдавши, що хоче зупинити їх, щоб вони більше не переслідували його людей, що тікали. Вони стали стріляти в нього, і він поскакав далі, проминувши нашу лінію, а білі його переслідували – вершники попереду, а за ними піші. Я добре їх роздивився, поки вони нас минали. Попереду був їхній вождь, в його руці був великий ніж, завдовжки як моя рука, а то й більше, з іншої сторони, поряд з ним, був чоловік, одягнений мов мисливець. Всі воїни були одягнені в синю одіж, їхні головні убори теж були синіми з блискучими прикрасами попереду. Вони були бородаті, дуже злі, й, здавалося, були готові накинутися на тих, кому належить ця багата бізонами країна й знищити їх. Я згадав все, що мені розповідали про те, як вони вбивали жінок і дітей чеснів, і знав, що вони, якщо зможуть, то вб'ють і двох добрих жінок за моєю спиною, і моє серце переповнила ненависть до них. Декілька разів Великий Ніс розвертався й нападав на білих, і я дивувався, як це досі їхні кулі не пронизали його тіло. Нарешті білі вершники, далеко відірвавшись від піших, досягли підніжжя хребта і вистроїлись перед

ним, і тоді воїни сіу, що ховалися в траві, піднялись і напали на них. В той же час сіу на східному боці хребта, і ми на західному, атакували піших. Я вистрелив в одного з них, та він не впав, тоді я засунув рушницю за пояс, дістав лук та декілька стріл, й став стріляти, але не певен, що когось убив – стріли в них летіли хмарою. Вони довго перезаряджали рушниці, але стріляли прицільно, і багато хто з наших впав, щоб більше ніколи не піднятихся. Поряд зі мною Голова Видри впав з коня, покликав на допомогу, і ми з Чорним Оленем посадили його на мого коня, поперед мене і відвезли до його дружин. В його грудях зяяла рана, і він помер, як тільки ми його поклали на землю. Ми допомогли жінкам покласти тіло на одного з коней, щоб вони могли відвезти його в яке небудь безпечне місце і поховати, а самі повернулись на поле бою. Та битва з пішими білими вже завершилась, всі вони були перебиті, і переможці підбирали зброю та інші трофеї.

Білі вершники, атаковані нашими воїнами на рівнині, відійшли на вершину крутого пагорба, трохи вище на схід від великого хребта. Тепер їх атакували воїни всіх п'яти племен, і вони повільно відходили з вершини пагорба до хребта, де були великі скелі, серед яких вони й зайняли свою останню позицію. Вони падали один за одним, їхні коні втекли, але вони хоробро боролись, до самого кінця, і вбили декількох воїнів з нашого загону і багатьох поранили. Серед останніх був і хоробрий Великий Ніс. Він помер через два дні. Ми порахували вбитих: загинув вісімдесят один білий, а з нашого загону шістдесят два воїни. Битва тривала недовго, і закінчилась ще до полудня [40]. Ми зібрали своїх полеглих, щоб поховати їх, і повернулись в табір біля гирла малого струмка. Багато хто співав переможних пісень, і багато жінок голосили, оплакуючи своїх померлих близьких. Всі погодились, що ті нечисленні білі, що залишились в форті, тепер полишать його, і більше ніколи не намагатимуться відібрати країну бізонів у тих, хто нею володіє. І дійсно, на декілька зим вони справді пішли. Але хейя! Там, де я колись полював і розбивав табір з чеснами і південними череванями, тепер проходять стежки вогненних фургонів і розташовуються численні міста білих, а від гігантських стад бізонів, які були основою нашого життя, не вціліло навіть жодного старого бика.

Наступного ранку, після великої битви, чесні і південні черевані відділились від сіу, і пішли назад, у свій табір біля Брудного струмка. По дорозі Ранковий Орел сказав нам з Чорним Оленем, що тепер, коли Голова Видри помер, Жінка-Спис і Добра Співачка переберуться жити до своїх родичів, тож тепер його вігвам стане нашою домівкою.

– Друже! – сказав я йому, – ми занадто довго не бачили свого народу, своїх батьків і матерів, які щодня тужать за нами, гадаючи, що ми померли. Ми думаємо, що повинні повернутись до них, щоб сповнити радістю їхні серця. І тепер, коли ми ризикували життям, допомагаючи вам в боротьбі з білими, як ти гадаєш, чи не стане хто заперечувати, якщо ми підемо?

– Ні, ви можете піти, – сказав він, і трохи подумавши, продовжив:

– Я скажу вам те, що ваш добрий друг, Голова Видри, не раз мені говорив. Ось його слова: "ці юнаки з інших племен – хороші й хоробрі. Я люблю їх, наче своїх рідних

синів. Але я знаю одне: я не зможу завжди їх тримати при собі. Прийде час, коли вони відчують, що повинні повернутися до свого народу. Я скажу їм, що вони можуть піти, коли захочуть, але, коли вони вирішать піти, я зі своїми дружинами піду теж, і я завжди буду поряд з ними – моїми майже синами."

Пізніше я пригадував, що не раз помічав, як Голова Видри дивиться на нас з сумом і любов'ю. Він завжди знав, що в нас на душі. Я глибоко й щиро сумував за цією хорошою людиною.

Через три дні, після нашого повернення до Брудного струмка, ми оголосили про своє рішення повернутися до свого народу. Жінка-Спис і Добра Співачка, що оплакували свою втрату, ще більше засумували через наше рішення, але вони мужньо прийняли цю звістку. Вони наполягли на тому, щоб ми, кожен з нас, взяли по десятку коней, крім тих, що вони подарували нам пізніше. Окрім того, вони дали нам ковдри з м'якої шкіри, сумки з сушеним м'ясом та пеміканом, хутрянні мокасини і рукавиці, і в'ючні сідла, щоб все це повантажити. Потім, ввечері, нас покликали побенкетувати і покурити з вождями обох племен. Вони сказали нам (Ранковий Орел і стара жінка з племені Кроу перекладали), що вони пишаються тим, що ми допомогли їм боротися з білими. Вони дуже жалкують про те, що ми маємо піти, і сподіваються, що колись в майбутньому ми повернемося. Вони вручили нам дві люльки і два мішечки нахватокуксу [41], які ми повинні передати вождям кроу і чорноногих, і сказати, що вони пропонують їм мир, і сподіваються, що кроу, чорноногі і північні черевані невдовзі назвуть місце, де чесні і південні черевані зможуть зустрітися з ними і укласти міцний мир і угоду про те, щоб воювати з білими і відібрати в них наші бізонячі рівнини.

Тож наступного ранку ми з Чорним Оленем залишили наших добрих друзів, і зі всіма кіньми й щедрими подарунками пройшли вниз за течією Брудного струмка, а потім вниз по річці Шипшини, розшукуючи наше плем'я. На річці ми їх не знайшли, а тому повернули до річки Лось, і на п'ятий день побачили дим, що підіймався над долиною цієї річки, трохи нижче гирла річки Товсторога. Ми пройшли через ліс в нижньому кінці долини, і побачили два великих табори. Чорний Олень на мигах сказав мені:

– Гірські кроу знову з нами. Верхній табір їхній.

Це змусило мене згадати Короткого Рога, ворога мого батька. Що могло трапитись між ними, поки я був відсутній? Я дуже хвилювався, бо думав, що батько міг загинути. Але коли ми пройшли трохи далі, вверх долиною і відійшли від річки – ха! Я побачив його вігвам з зображеннями бізонів, що говорило про те, що він там живе. О, який я був радий. Я затагнув переможну пісню. Я мав на це право – адже я вбив двох воїнів племені Змії і воював з білими! Чорний Олень приєднався до співу, і люди почули нас – вони вибігли з вігвамів і дивились на наше прибуття. Ми в'їхали до табору, і побачили мого батька з матір'ю й Запорошеного Бізона з дружинами, що стояли поміж своїми двома вігвами. Люди йшли за нами натовпом, щоб побачити, що буде. Наші матері стягли нас з коней, то плачучи, то сміючись, і знову і знову вигукували наші імена. Батьки обняли нас. Ми разом ввійшли до вігваму Запорошеного Бізона, і ми з Чорним

Оленем коротко розповіли про те, що пережили за час нашої довгої відсутності. Після того, як ми розповіли про битву з білими і про люльки миру, які привезли з собою, Запрошений Бізон сказав:

- Поки цього досить. Все це дуже важливо. Сьогодні ввечері в моєму вігвамі я скличу раду вождів, і тоді ви віддасте люльки й про все розповісте.

Дбайливі руки розвантажили наших коней, подбали про них, занесли речі в наші вігвами. Привітно посміхаючись, батько підняв дверне полотнище і запросив мене увійти. Яким же було моє здивування, коли я побачив прив'язану до вігвамної жердини над його ложем, поряд з згортком зі священною люлькою, шкуру білого бізона! Батько був задоволений враженням, яке на мене справила ця річ. Ми сіли, і я запитав:

- Так це ти вбив священну тварину? Ти вистежив її на півдні?

- Так, - відповів він на всі запитання.

Тоді я розповів йому, що білого бізона бачили мисливські загони чеєнів і південних череванів, що багато хто його шукав, в тому числі і я сам. Після цього я запитав:

- А як справи з цим Коротким Рогом?

- Помер, - на мигах відповів він, і звелів мені сісти поряд з ним.

Я сів, і він пошепки продовжив:

- Наш набіг на ассінібойнів був вдалим. Ми вбили сімох з них, і забрали багато коней. Коли ми повернулись, я дізнався, що дехто з мисливців кроу бачили білого бізона десь біля витоків річки Язик. Я дуже хвилювався за тебе, бо думав, що ти помер, і мені було все рівно, що тепер буде зі мною. Цей Короткий Ріг спустився з гір і прибув до нашого табору. Я оголосив, що вирушаю на пошуки білого бізона, бо знав, що він піде по моїх слідах. О, він був хитрий і обережний, наче гірський лев, що вистежує оленя, але ще надвечір я помітив, як він переслідує мене. Я заїхав в довгу ущелину й зачаївся біля входу. Він вирішив, що я поїду далі, і пішов за мною. Коли він порівнявся з моєю схованкою, я напав на нього. Він розвернув коня і спробував втекти від мене, навіть не спробувавши пустити в мене стрілу, та що там, він навіть лук з чохла не вийняв! Все що він робив, це підганяв свого коня, а я, опинившись поряд з ним, пустив стрілу йому в спину. Другою стрілою я вбив його коня. Я пішов, залишивши їх Сонцю, після чого довго мандрував, і через багато днів вистежив білого бізона біля струмка, який кроу прозвали Брудним струмком, і там вбив його.

- Біля джерела цього струмка, недалеко від невеликого пагорба, військовий загін південних череванів востаннє бачив білого бізона. Там же я вбив двох воїнів зміїв. Ми розминулись на день чи два, - сказав я.

- Так, так. Але Сонце вирішило інакше - воно направило тебе на битву з білими, і я радий, що ти прийняв в ній участь, — відповів батько.

Ми ще багато розмовляли, доки не розпочалася рада вождів. На ній ми з Чорним Оленем піднесли люльки миру й мішечки з нахватокусом, і передали послання від вождів чеєнів, і від вождів південних череванів. Піднявши одну люльку, мій батько на мигах і на словах сказав:

- Північні черевані - союзники мого народу, і з південними череванями ми завжди

підтримували добрі відносини. З чечнами у нас ніколи не було великої ворожнечі. Від імені мого народу я приймаю пропозицію миру.

- Ти маєш чинити так, як велить твоє серце, - сказав йому Запрошений Бізон. - Ми не звинувачуємо тебе в тому, що ти прийняв пропозицію миру.

Друга люлька залишилась лежати на землі перед Чорним Оленем. Він переконував батька прийняти її, говорив про те, як добре віднеслись до нас ті, хто послав її. Були й інші аргументи з цього приводу, і нарешті Запрошений Бізон прийняв рішення. Словами і на мигах він сказав:

- Ми, кроу, не сварились з білими. Земля, на якій стоять табори чечнів, південних череванів та сіу — це наша земля. Бізони, котрих вони вбивають, належать кроу. Ці п'ятеро племен сильніші за нас, і ми не можемо вигнати їх зі своєї країни. Поки вони залишаються тут, ми не можемо укласти з ними мир. Сину мій, розбий чашку люльки об камінь, а чубук спали! Така наша відповідь ворожим племенам.

Дуже неохоче Чорний Олень взяв люльку, поклав її на землю й сказав батьку:

- Я думаю, ти робиш велику помилку, відмовляючи їм. Я думаю, ти повинен укласти мир з цими племенами, і разом з ними бути готовим воювати з білими. І навіть якщо до нас приєднаються племена чорноногих і північних череванів, я впевнений, що рано чи пізно білі зміцніють настільки, що відберуть в нас східні, західні, північні і південні, всі наші рівнини бізонів.

- Ми ніколи не завдавали білим шкоди, а вони не шкодили нам. Добре, що вони воюють з ворожими нам племенами. Роби, як я сказав, розбий люльку! - ледь не закричав Запрошений Бізон.

У відповідь на це, Чорний Олень загорнувся в ковдру і вийшов з вігвама; я пішов за ним. Ми почули, як люлька ударилась об камінь. На душі в нас стало важко. Ми повернулись до вігваму мого батька, лягли на наше ложе і заснули.

Наступного дня, розповівши батьку та матері про друзів, яких я придбав за час моєї відсутності, я запитав його:

- Невже тіло цього Короткого Рога так і не знайшли? Ти не признався в тому, що це ти вбив його?

- Так, не знайшли. Ти знаєш, що в племені його не любили. Нещодавно Довгий Лук, вождь гірських кроу, сказав мені: "Короткий Ріг довго не повертається. Може бути, він ніколи й не повернеться". А потім він посміхнувся й хитро глянув на мене. "Ні, не схоже, що він взагалі коли небудь повернеться." — відповів я, і теж посміхнувся. "Він був поганою людиною, я радий, що ти його вбив". - сказав Довгий Лук.

Опісля ми поговорили про інші речі. Мені дуже хотілося побачити зблизька шкуру білого бізона, тож мама зняла її і розстелила переді мною. Хутро було чудове - густе, біле, з темним відтінком. Я запитав батька, що він збирається з ним робити. Він посміхнувся, і не дивлячись на мене, встав і вийшов з вігвама, сказавши:

- Твоя матір все тобі розповість.

Вона теж посміхнулась, щасливо і гучно розсміялась, і коли він вийшов, сказала:

- Ця шкура призначена для твоєї бабусі, вона пожертвує її Сонцю, коли в місяць

Нової Трави ми повернемося до свого народу. Вона повинна зробити це, щоб відплатити за те, що він з нею зробив.

- Він зробив з бабусею? Але він ніколи б не зробив їй нічого поганого! - крикнув я.

- Чоловіки немов діти - лише тіло в них велике, й хоча прожили вони багато зим, але залишаються такими ж бешкетними й цікавими, як малюки, - з посмішкою промовила вона. - Ти пам'ятаєш сукню, яку твоя бабуся зшила з тканини, яку ми для неї купили, і про те, як твій батько декілька разів запитував про неї? Так ось, коли я сказала, що вона готова і прикрашена лосиними зубами, він вночі пробрався до її вігваму, заглянув туди й побачив цю сукню на ній. І потім йому стало так соромно через те, що він побачив зблизька свою тещу, що йому стало нестерпно залишатися з нею в одному таборі, і навіть в одній країні. Тому він і заставив нас піти разом з ним в країну ворогів. Потім, коли він приніс мені для вичинки шкуру білого бізона, він розповів мені, що сталося у нього з моєю матір'ю, і запитав, чи спокутує провину, коли подарує їй цю шкуру?

- І із за цього він привів нас сюди, ризикуючи нашим життям?! - вигукнув я.

- Що ти, дурненький! Ти ж повинен знати, що моя матір зовсім не така. Їй було б приємно, якби її побачили в такій красивій сукні. Вона ніколи б не вимагала за це ніякої платні! Тепер ми можемо повернутися, і вона зможе пожертвувати цю шкуру Сонцю. Як добре, що я змогла тобі все розповісти. - сказала вона.

- Ви могли повернутися без свого сина, тому що через свою дитячу дурість ледве його не втратили, - сказав я, і ми обоє заплакали. - Але тепер все добре, і ми дійсно можемо повернутися до свого народу. Я щасливий! Щасливий! - сказав я.

- Так, але твоєму батьку дуже соромно. Нічого йому не говори, і не смійся над ним, коли він повернеться.

Через деякий час батько повернувся. Не дивлячись на мене, він пройшов до свого ложа і сів. Я ще розповів йому про своє перебування серед чеєнів. Як багато днів минуло з тих пір, як я востаннє говорив з ним про повернення до рідного племені.

Нам трьом здавалося, що зима триває нескінченно, та все ж вона минула, і в місяць Нової Трави ми розпрощались з нашими добрими друзями кроу, і після багатоденної подорожі знайшли табір нашого рідного племені Чорноногих на Пузатій річці. І як же сміялась моя бабуся, коли мама розповіла їй про причину, яка заставила батька піти в далеку ворожу країну.

- Скажи йому, - відповіла вона, - Що він сам повинен принести священну шкуру в дар Сонцю. І ще йому скажи, що невдовзі у мене буде нова сукня, і я хочу, щоб він прийшов і побачив мене в ній.

КІНЕЦЬ

Автор : Джеймс Віллард Шульц

Переклад: Андрій Шевчук

2024р.

Примітки:

1. Звісно, одяг прикрашався не цілими зубами. З зубів виточували намистини різної

форми, найчастіше овальної або каплеподібної. Готовий виріб був схожим на слонову кістку.

2. Чоловік не мав права спілкуватися зі своєю тещею, навіть випадково зустрітись з нею. Більш того, йому було заборонено вимовляти слова, з яких складалося ім'я його тещі.

3. Черевані, або Великі Животи, — плем'я Гро-Вантрів, дружнє чорноногим. Довгі Ножі — службовці Американської хуτροвої компанії. Велика річка — Міссурі.

4. Старий (Напі) був головним божеством чорноногих, до того, як вони перейняли у південних племен культ Сонця. Вони вірили, що він створив світ, і все живе на землі, після чого пішов на захід, пообіцявши колись повернутися.

5. Нітапокайо — справжній ведмідь грізлі.

6. Струмок Лі.

7. Річка Молочна.

8. Річка Тетон.

9. Річка Міссурі.

10. Річка Сонячна.

11. Сьогодні це центр міста Грейт Фолс.

12. Очевидно, водопад Чорного Орла на р. Міссурі.

13. Річка Джудіт.

14. Гори Джудіт.

15. Річка Мушля (Масселшелл)

16. Гро-Вантри.

17. Річка Йеллоустоун.

18. Нітапокайо (справжній ведмідь) — звичайна назва для ведмедя грізлі. Інша його назва — паксіквойя (липкий рот) вважається священною, і використовувати його можуть лише жерці Сонця та знахарі племен чорноногих та їхні дружини, які теж вважаються знахарками.

19. У племен чорноногих є дві назви місяця — Кіпітакі (Стара) та Кокомікіус (Нічне Світило).

20. Сузір'я Великої Ведмедиці, або Семеро, служить годинником для всіх племен рівнин.

21. На мові жестів плем'я Пікуні з конфедерації чорноногих, позначалось так: потрібно було тильною частиною зжатої в кулак руки провести по правій щоці. Це означало розмальовану щоку.

22. Ще зовсім недавно чоловік з племені Чорноногих не повинен був називати свого імені, можливо, зі скромності.

23. Жест для позначення племені Кайна — провести пальцями правої руки по губам зліва направо, що означає смугастий, або розмальований рот.

24. Плем'я Манданів.

25. Аякімікуй (Поділені пагорби) — Кипарисові пагорби, місцевість, на південному сході від Летбріджу, провінція Альберта. Було улюбленим місцем полювання для

племен Чорноногих та їхніх союзників Гро-Вантрів, оскільки там водились не лише бізони, що були основою життя індіанців, але й різні види оленів, шкіра яких використовувалась для виготовлення одягу.

26. Велика рогата сова.

27. Макхуй, паксіпут! — Вовк, підійди! Тут оповідач мимохідь згадав традицію чорноногих — вони були настільки пихаті, що ніколи не вчили мови своїх сусідів, з якими періодично укладали мир. З іншого боку, було багато людей, що розмовляли мовою чорноногих серед племен, що жили в Орегоні, Вашингтоні, Монтані, Вайомінгу, Канаді і Дакоті, окрім сіу, з якими чорноногі ніколи не курили люльку миру.

28. Кишципі Тапікс (Плямисті люди) — прийнята в Чорноногих назва Чейєнів. Я часто чув, що їх також називають Кишципіми Тапікс (Люди Плямистих коней) в минулі часи члени цього племені володіли безліччю плямистих коней, через що, судячи з усього, й отримали від чорноногих цю назву. Самоназва чейєнів — Тістасітас (Наші Люди, або просто Ми). Слово чейєни — спотворене слово "шахаєла", що на мові сіу означає людей, що говорять іншою мовою.

29. Черевані, про яких розповідає вождь, плем'я Арапахо, споріднене з Гро-Вантрами прерій, союзниками конфедерації Чорноногих, або, як їх називали чорноногі, утцена (Люди Кишок). Арапахо мігрували на південь і схід на початку вісімнадцятого століття, і стали близькими друзями з чейєнами і сіу, які були ворогами кроу і чорноногих.

30. 1 січня 1870 року на річці Мараяс, приблизно за вісімдесят миль на північ від форту Бентон, загін армії США, котрим командував полковник Бейкер, знищив табір дружніх до білих індіанців племені Пікуні, в якому було біля 400 людей. Це одна з найчорніших сторінок у відносинах білих з індіанцями.

31. Так чорноногі називали плем'я Сіу.

32. Ця подія сталася 29 листопада 1864 року й увійшла в історію, як "Різанина біля Сенд-Крик.", або "Побойще Чівінгтона" (за ім'ям командира загону армії США Джона Чівінгтона). Офіцер, який вбив трьох жінок і п'ятьох дітей, був лейтенантом Річмондом, з третього кавалерійського полку Колорадо. Більш повний опис цієї різанини можна знайти в книгах Джорджа Бірда Грінелла "Боротьба чейєнів" і Ді Брауна "Поховайте моє серце в Вундед-Ні."

33. Чорні пагорби, Склеясті гори й річка Єллоустоун.

34. Це був форт Філ Керні, побудований на берегах Соснового струмка, притоки Порохової річки, літом 1866 року.

35. Тут розповідається про Калгарі, провінція Альберта, Канада, про форт Бентон в Монтані і про Хелен в Монтані, де того часу працювали багаті золотоносні шахти.

36. Мається на увазі, що під час священної церемонії на честь Сонця, той хто дав клятву, зобов'язується добровільно віддати себе тортурам.

37. Місіонери — Єзуїти, єдині, з ким мали справу чорноногі в минулому.

38. Особливістю цих літніх штормів, що приходили з півночі, було те, що вони приносили з собою запах горілої трави, навіть якщо трава ніде й не горіла.

39. Тепер він називається Струмок Кульгавого Оленя.

40. Це була битва при форті Філ Керні, або "різанина Фатермана" (за ім'ям командира американського загону Вільяма Фатермана), що відбулася 21 грудня 1866 року, і була частиною війни, що відома в історії за ім'ям вождя сіу, який її очолив, як "Війна Червоної Хмари". Невдовзі після цієї битви білі солдати були виведені з цієї частини країни, яка за домовленістю між племенами чеснів, арапахо та сіу була визнана індіанською територією, куди уряд зобов'язувався не заходити. З точки зору чеснів, ця битва мала хороший результат — це описано в книзі Джорджа Бірда Грінелла "Боротьба чеснів".

41. Нахватокус — назва, яку дали чорноногі рослині *nicotiana quadrivulvis*, яку й досі вирощують чорноногі в Глейшені, Альберта, але тепер використовується лише при церемоніальному курінні. Спочатку її вирощували багато племен північних рівнин, аж доки не отримали від білих тютюн.